

Sõjaasjanduse ajakiri

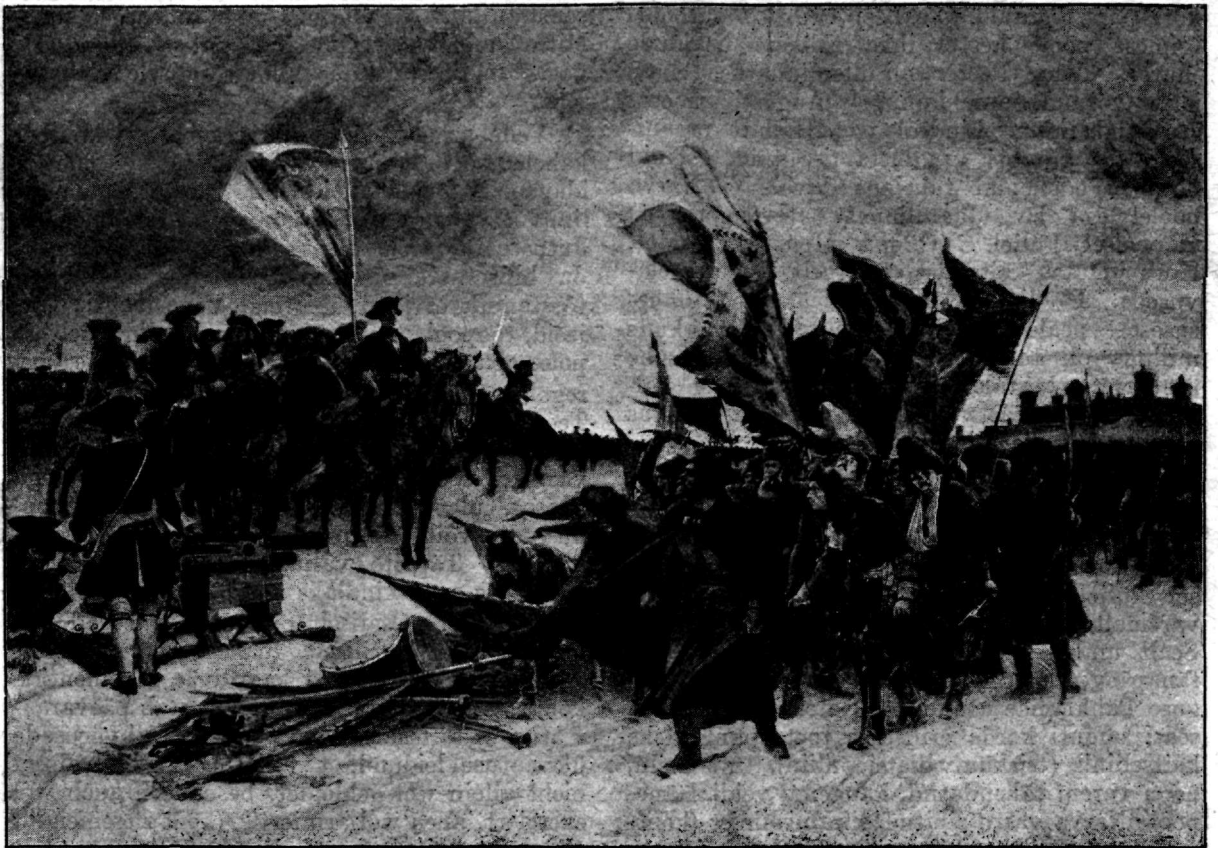
SÕDUR

№ 52.

Teisipäeval, 21. detsembril 1926.

VIII aastakäik.

NARVA LAHING 1700 AASTAL.

Rootsi Natsionaalmuuseumi omandus.

G. Cedenström.

VÕITJAD JA VÕIDETUD.

SISUSTIK: Kapten Olof Ribbing: Narva lahing 1700 a. — A. T.: Taktikalistest õppustest Läti sõjaväes. — A. Traksmann: Ohvitseride õppetööde korraldamisest väeosades. — Kustas: „Eestlaste ajalugu. Orjus“ ja ääremärkused. — A. T.: Mis võib juhtuda siis, kui punkti ei nähta, või seda meelega näha ei taheta. — Dr. Herm. Jürgenson: Kehaharjutuste klassifitseerimisest ja metoodikast. — R. Masing: Vabadussõja ajaloo uurimise vajadusest. — ms.: Narva põlemine 25. aprillil 1919 a. — V.: Kuninglik Pori rügement. — J. L. Runeberg: Porilaste mars. — J. J.: Märkusi sõidult lahinguväljadele. — V.: Rootsi kõrgem sõjakool. — Kaitseväe elu. — J. A.-n.: P. Ameerika-Ühisriikide sõjaväe esitaja märkusi Saksa sõjaväe manöövrile. — K. Selter: Juriidilised näpunäited. — Juhan Jaik: Jõuluõõ haigemajas. — J. J.: Fascistlik Itaalia ja tema sõjaline jõud. — V.: Väevähendamine Rootsis. — V. K.: Euroopa majandusline langus pärast ilmasõda. — K.: Sõjakirjandust. — Sõjaväelised teated. — Male. — Õiendus. — Kroonika. — Kirjanduslikke uudiseid.

Narva lahing 1700 a.

Kapten Olof Ribbing.

II.

Vene armee, kes peale ebaõnnestunud ootamatu kallaletungi katset algas Narva kindluse korrapärast piiramist, sai septembri ja oktoobri esimese poole kestel ikka rohkem lisajõude juure. Tsaar Peeter oli ülemjuhatusse enese kätte võtnud, kuna kuningas Augusti armeest saadetud insener-kindral von Hallart organiseeris ja juhatas kindlustamise töid. Kuid need ei edenenu tähelepandavalt ei Narva poolel ega ka Jaanilinnast (Ivangorodist) idapoolsel küljel. Oberst Henning Rudolf Horn juhatas kaitsmist aktiivselt ja suure elavusega. Hoolimata oma regulaarvägede vähesusest — peale mõnesajamehelise kodanikkude miilitsa oli tal käsutada kõigest 1800 mehe ümber*) — korraldas ta aegajalt väikesi kallaletunge, tekitas vaenlasele kahju ja takistas ning segas selle piiramistööid.

Vene kindlustatud liinide asetuse on juba eelmises artiklis näidatud. Selle liini keskel, mida lõikas läänepoolt tulev maantee, oli juba piiramise algul Härmamäe kõrgustiku idapoolsel küljel moodustatud kindel toetuspunkt, varemalt nimetatud „Trubetskoi laager“. Seal umbes 1 km põhjapoolse asuvad veel tänapäev selgelt väljapaistvad künkad — praeguse Pähklamäe asunduse (Ratshof) lähedal — seati samuti korda eralisteks toetuspunktideks kaitseliinis (tsirkumvallatsioonliin), mis siin, nagu varem tähendatud, kaugenes veidi läänepoolse Narva vastu sihitud piiramisliinist (kontravallatsioonliin). Liini siht „Trubetskoi laager“ ja Pähklamäe (Ratshof) kungaste vahel on märgitud veel tänapäevgi teega, mis ühendab neid kaht punkti. Trubetskoi laagrist lõuna poole, kus mõlemad liinid kõrvuti jooksid ja õige üksteise lähedal, läks nende jaoks just praegusest Väike-Soldino karjamõisast mööda, kus põldudel veel praegugi tehtud tööst näha

on selged jäljed. Seespool liini asusid nimeetatud mõisa läheduses olevad kivimurrud, mis seniajani alal on hoidnud oma tolleaegse ilme. Mitte kaugel neist püstitati võllas — kindlasti väga tarvilik täiendus Vene sõjalisele varustusele.

Vene armeel, kes asus seespool sel kombel kahele poole kaitsvaid kindlustatud liine ja idapoolsel jõekaldal, isoleeris Narvat ja Jaanilinna (Ivangorodi), oli suur arvuline ülekaal. Jutustuste järele oli ta 80.000 meest tugev. Ja hilisemate aegade täpsed uurimused on tõestanud, et jõud, mis end Vene laagris varjasid, tõepoolest umbes nii suured olid. Sellega pole aga öeldud, et tõeliselt võitlejate arv regulaar väeosades ulatus nimetatud numbrini. Teenrite, kokkade, passijate kari, „mittevõitlejad“ (mittekombattandid) ning muu rahvas, kes Vene kombe järele käisid sõjaväega kaasas, ulatusid tähelepandava arvuni, moodustades võib olla umbes poole hüglaväe koguarvust. Täpsete väljaarvamiste järele võib võitlejate arvu kindlaks määrata umbes 35.000 mehe peale. Osaliselt olid need väeosad hea koosseisuga; eriliselt maksis see Preobraženski ja Semjonovski kaardiväe rügementide kohta. Kindral von Hallart jutustab päevaraamatust, et ta tsaar Peetri poolt peetud väeosade ülevaatusel leidnud, et „alle Regimenten waren nicht allein wol gekleidet, sondern auch wol exerciert, auch wol armiert“ (kõik rügemendid olid mitte ainult hästi riietatud, vaid eriliselt ka hästi välja õpetatud ja hästi relvastatud). Vähem kindlalt ühendatuid salku katsuti tarviliku valjusega nõuetava distsipliini vastu ette valmistada; Hallart jutustab mõned korrad, et „unterschiedlichen Personen die Knuti gegeben worden wegen verübter Disorders“ („mitmele isikule on piitsa antud tehtud korratuste eest“). Kuid peastaabis oli lubatud „Geniessung einiger Schaelchen Brantwein“ („maitsta mõnd nõutäit viina).

*) Narva garnisoni kuulusid muuseumis Eesti- ja Ingerimaal kogutud väesalgad.

Vene kahurvägi oli võrdlemisi tugev: umbes 64 kahurit ja 25 mortiiiri ning peale selle umbes 80 rügemendi-kahurit.

* * *

Kuninglik Rootsi sõjavägi, kes 19./20. novembri ööl asus Laagna ümbruses laagrisse, ulatus — kättesaadavate kirjade teatel — 10.500 meheni.

Kui ta 20. novembri hommikul asus Narva poole teele, tekkis Vene kindlustustes äkki suur ärevus. Juba 18. novembril oli saabunud teade Sheremetjevi õnnetusest Pühajõe juures. Meeleolu Vene laagris langes. Esimesena haaras hirm tsaar Peetri. Ta arvas, et kaemini selle eest vastutust ei või kanda, mis tulemas, ning otsustas „wegen hochwichtiger Ursachen nacher Moscau zu reysen“. („Väga tähtsatel põhjustel Moskva reisida“.) Vägede juhtimise tahtis tsaar-majesteet usaldada hertsog de Croy'le, kes aga ka ei soovindud võtta vastutust enda peale väikese, kuid kardetava Rootsi sõjaväe pealetungi eest. Ta vabandas end sellega, et väeosad teda ei tunne ja tema neid ka mitte. Hallart jutustab, et Peeter „blutangst war, wie auch deren Feld-Marschallen und anderen Knesen und Bojaren mehr“ („surmahirmus oli, samuti ka ta feld-marssalid ja teised vürstid ja bojaarid“), ja ütleb edasi, et tsaari katse hertsogi vägede juhtimist vastu võtma sundida „war eine Schande anzuhören und anzusehen, auch heuleten theils und weineten“, („oli häbi pealt kuulata ja pealt näha, ka hulused mõned ja nutsid“). Kuidas sellega lugu ka olnud, kuid tõsiasi on, et Venemaa kõrge isevalitseja pea-aegu vaenlase silma all oma sõjaväe maha jätis, andes hertsog de Croy'le tühise instrukt-

pas maksvad võitlustehnika doktriinid kindlustatud positsioonide vallutamisel ettevaatlikku tegutsemist. Ja võib vaevalt oletada, et tsaari sõjaväe juhatus tundis Rootsi sõjakunsti ja Põhjamaa hinge omapärasust, seda „hakka-peale-vaimu“, mis valitses kuningas Kaarli väe juhatuses ja väeosades.

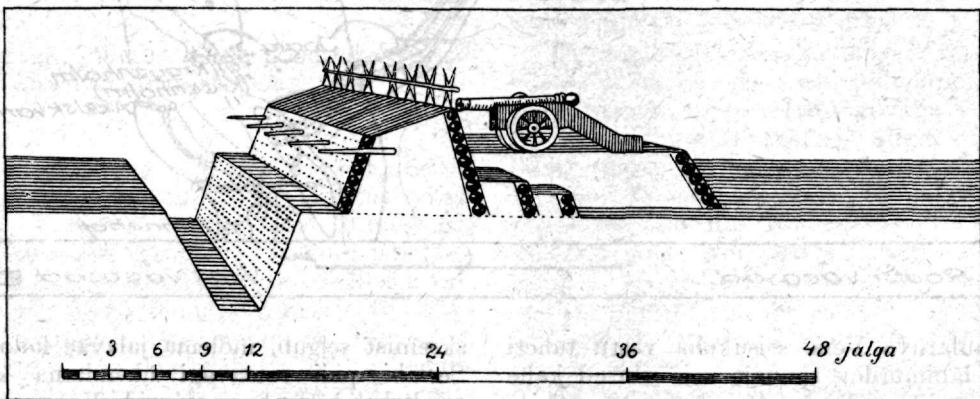
Julgeoleku kindlustuseks oli aga juba 19. novembri õhtul antud käsk tõsta valmisolekut võitluseks. Kui Rootsi vägede poolt välja saadetud luuresalgad vastu õhtut Vene liinile lähenesid, tehti häiret ja asuti seisukohtadele, kindlasti luuravate ohvitseride suureks rõõmuks, kes sel viisil hea ülevaate said kavatsatud kaitsekorraldusest. Rahutus Vene laagris kasvas, kui märgati, et välivägede ja kindluse vahel rakettsignaale vahetati. Öö möödus siiski rahulikult, kuid kui 20. novembri hommikul märisesid signaalpaugud „dubbel svensk lösen“, leidis hertsog de Croy aja tulnud olevat, et väeosasid seisukohtadele asetada.

Paremal tiival, põhjapool Narva-Laagna maanteed asuvat kaitset juhatas kindral Golovin. Seal seisid muu seas ülalnimetatud Vene kaardiväerügemendid.

Keskel asus tugevasti kindlustatud positsioonil kindral vürst Trubetskoi.

Vasakut tiiba, lõpuks, mis ulatus alla Joalani, juhatas kindral Veide. Seal seisis ka kindral Sheremetjev oma umbes 4000 mehelise ratsaväega.

Mitmekordselt tugevam Vene sõjavägi polnud üldse mõelnud mingisuguse aktiivse tegevuse peale. Kavatseti vaid oma tugevatel positsioonidel Rootsi pealetungi tagasi lüüa. Kui tugevasti Vene liinid tõeliselt olid kaitstud, selgub juurelisatud pildist, mis tehtud kindral von Hallarti joonistuse järele.

Tsirkumvallatsioonliini profiil kindral Hallarti joonistuse järele.

siooni vägesid juhtida „in dem Nahmen Gottes“ („jumala nimel“).

Venelased ei võinud arvatagi, et kuningas Kaarli pealetung nii lähedal ees seisab. Nagu juba varemalt toonitatud, nõudsid Kesk-Euroo-

Umbes kell 10 hommikul jõudis Kaarel XII armee Härnamäe juure. Algas vägede ülesseadmine lahingukorda. Rootsi väejuhatuses ei kaheldud eesmärgi ega tegutsemisviisi juures. Pealetung pidi kohe algama — ka toitlusraskused

Sarnasel viisil kogus Rootsi kuningas vaenlase suurest ülekaalust hoolimata kindla ülekaalu otsustavatele punktidele. Kuid sellega polnud veel täidetud väejuhi ülesanne. Horn pidi lahingujuhatuse kogu aeg enese käes pidama. Läbimurdmise üksi pole otsustav (seda on viimane sõda küllalt selgelt näidanud). Peale selle teostamist pidid väejuhid juhutama vaenlase laialipaiskamiseks ja hävitamiseks.

See oli Kaarel XII kava. Ja selle järele võideldi lahingus. Uus ja võõras oli kuninga taktikaline mõte nii vaenlasele kui omadele: need reeglid ja doktriinid, mis olid kokku seatud joontaktika passiivses positsioonisõjas, ei tundnud pealetungi-lahingu vägevat jõudu.

* * *

Kuninga järele tuli väejuhatuses ratsaväe kindralleitnant vabahärra Karl Gustav Rehnschiöld. Ta juhtis samuti vasakut tiiva. Jalaväe peagruppi komandeeris kindralmajor Maijdell, vähemat, vasakut gruppi — oberst Magnus Stenbock.

Paremat tiiva juhtis kindral Otto Vellingk, kuna kindralmajor Posse juhtis jalaväe kolonni. Mõlematel tiivadel esinevad ratsaväe grupid olid enamasti Soome ratsasalgad; kuid sinna kuulusid ka kuninga ihukaitsvagi ning ihudragunite rügement.

Ratsaväe lahingu-réservi, kes valmis seis, et vasaku pealetungi grupi järele Vene kindlustatud liini läbi murda ja Vene väe ühendust läbi lõigata, komandeeris kindralmajor Johan Ribbing, varemalt Nylandi (Uusimaa) ratsarügemendi ülem. Tema juhatuse all seisvas ratsaväes olid Eestimaa elanikkest formeeritud ratsarügement ja mõisnikkude väesalk (Adelsfahne).

Kahurväe juhatus seis kindralrelvastusmeistri Johan Siöbladhi käes.

*

Kell oli 2 päeval, kui Rootsi väed algasid pealetungi venelaste tugevate kindlustuste vastu. Samal ajal algas ka torm lumesaaga, millest jutustused Narva üle nii palju pajatada teavad. Äkiline lumesadu varjas mõnel kriitilisel minutil Rootsi rünnakkolonne ja taktistas venelasi nägemast, kui väike oli tõepoolest pealetungiv jõud. Kahtlemata oli see eduks pealetungijale, kuid siiski mitte nii otsustava tähtsusega, nagu teatud poolel tahetakse arvata. Sest Vene väejuhatusel puudus siiski aeg ette võtta mingisugust ümberrühmitust või teisi vastuabinõusid. Võib olla, et lumetuisk hoidis pealetungi kolonne osalise kaotuste eest, kuid võitluskava teostamise tulemus oleks samasuguseks jäänud ka ilma lumetormita.

Tuleb tähendada, et hertsog de Croy andis päev enne lahingut instruksiooni, mis muu seas sisaldas nõuet, et jalaväe tuld ei tohtinud ihunuhtluse ähvardusel enne avada, kui vaenlane lähenenud 20 või 30 sammu kauguseni: „auch bey Leib niemandt zu weit feuhre, sondern erst van der Feind auf 20 bis 30 Schritt höchst heran avanciert ist“ (Ka ei tohi keegi mingil tingimusel liig kaugele tuld anda, vaid alles siis kui vaenlane kõige rohkem 20 kuni 30 sammu lähenenud on“). Ja selles kauguses polnud pealetungijad Vene küttidele enam varjatud. Siis hakkasid mürisema ka Vene kahurid.

Oleks Rootsi väeosad nüüd seisatanud, et joontaktika kivinenud „põhimõtete“ ja šhablooniliste ettekirjutuste põhjal tulele vastata, oleks jõud peagi raugenud Vene arvulise ülekaalu ees. Kuid Kaarli taktika polnud sarnane. Siin olid suuremad eesmärgid kaalul, kui Kesk-Euroopa teatraalsetes kabinettsõdades. Põhi, mille olid pannud pealetungi vaimus kokku seatud Rootsi määrustikud, võimaldas pealetungi jõudude radikaalset kasutamist.

Vene tule peale, mis üldiselt vähe kahju sünnitas, vastati, kuid selle ainsa paugu järele haarasid Rootsi sõdurid määrustekohaselt kohe mõõgad kätte ja enne kui ehmunud venelased veel seisukorrast arugi said, olid rootslased juba seespool nende liini.

Jutustused lahingust kõnelevad, et läbimurd nõudis kõigest veerand tundi aega. Vene liin oli läbi murtud kolme ossa, ilma et pealetungivad väeosad oleks kannatanud nimetamisväärseid kaotusi. Nüüd võis alata piiramine ja hävitamine. Parem Rootsi tiib pöördus lõunapoole, vasak — põhjapoole. Ja vasaku tiiva kannul ratsutasid ratsaväe tagavaraosad Vene kindlustustesse.

Kuna nüüd „Trubetskoi-laager“ seis Rootsi kahurväe hoolsa valve all, pidi lõpufaas teostuma tiivade vastu. Lahinguvälja põhjapoolses osas kihutati venelasi ühest bastioonist teise; väeliin hargnes. Kindral Hallart jutustab ise Rootsi väeosade rünnakust: „undt poussirten sie die Russen — — — aus dem schönen und wol retranchirten Retranchement. — — — Undt wurden also beide Flügel zertrennet mit der grösten Confusion — und jagten sie die Russen aus einem Werck in das andere.“ (Ja nad surusid venelased ilusast ja hästi kindlustatud seisukohast. — — — Ja mõlemad tiivad said lahutatud kõige suuremas segaduses — — — ja nad kihutasid venelasi ühest bastioonist teise“). Segadus oli vististi suur, sest Hallart jutustab, „dass alles wie eine Herde Schaeff ineinander lief, ein Regiment in das ander.“ („et kõik jooksid nagu lambakari läbisegi, üks rügement teise sisse“

Põgenemise läänepoolsele sulgus Rootsi ratsavägi. Põgenejad paremalt Vene tiivalt tormasid meeletult Kamperholmi sõjasilla poole, mis survele vastu ei pannud ja murdus. Vene väe ühendused olid katkenud.

Ka lahinguvälja lõunapoolsel osal ei käinud tsaari väeosade käsi põrmugi paremini. Veide pataljonid suruti samm-sammult lõunapoolsele, eelpool nimetatud kivimurdu. Mis puutub Sheremetjevi ratsanikkudesse, siis valdas neid sarnane kabuhirm, et nad Joala juures ülepeakaela jõkke tormasid. Kreenholmi koskedes hukkus üle 1000 Vene ratsaniku ühes hobustega.

*

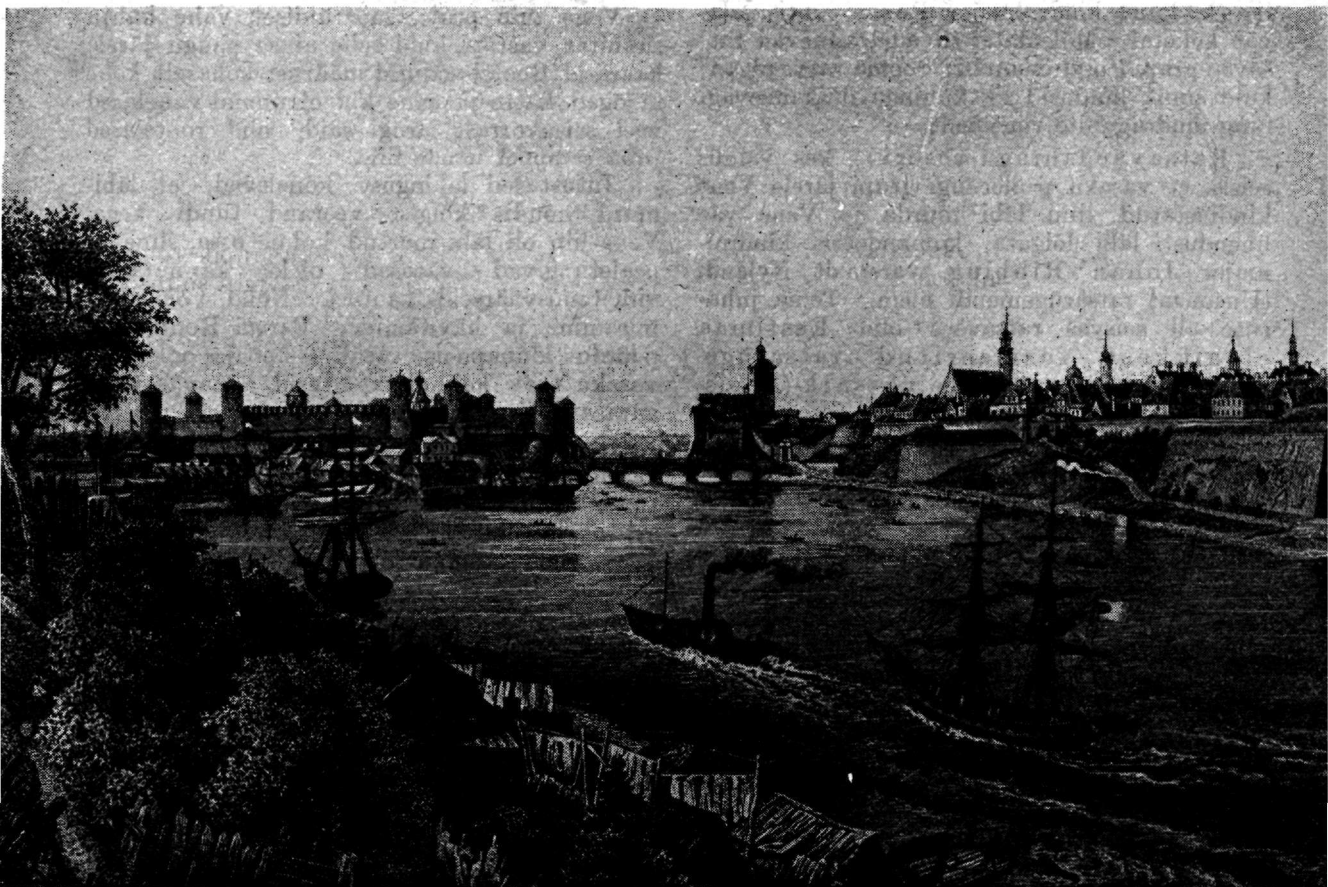
Lahingu esimene järk oli lõpul. Nüüd tuli koguda sõjasaak. Kuidas see sündis, seda kirjeldab järgmine artikkel.

Nüüd aga olgu juba toonitatud, kuidas Narva lahingujoontes esines tolle ajale midagi

täitsa uut ja võõrast. Vastuoksa kõigile suure vaevaga kokku seatud „reeglitele“, mida kasutati Kesk-Euroopa lahinguväljadel, oli noor kuningas Kaarel XII otsustava pealetungi alanud mitmekordselt tugevama vaenlase vastu kaitsvate kindlustuste taga ilma tavaliste ettevalmistusteta. Vastupidi kõigile maksvatele „põhimõtetele“ oli ta omad jõud rühmitanud otsustavaks pealetungiks nende punktide vastu, mis ta terav taktikaline pilk oli tunnistanud otsustandvateks. Ja imekspanevalt lühikese aja jooksul oli ta oma vähemaarvuliste jõududega lõhestanud ja killustanud tsaari vägeva armee ja selle asetanud seisukorda, kus teda ähvardas täielik hävitus.

Keegi pealtnägija jutustab lahingust, et „see on uskmatu, kuidas see aktsioon arenes, pole iialgi ilma algusest saadik kuulnud, et sarnase imeteo keegi noorem või vanem kuningas oleks korda saatnud“.

(Järgneb).

Narva aastal 1860.

Taktikalistest õppustest Lāti sõjaväes.

Käesoleva aasta sügisel meie kaitseväge esitajatel oli võimalus lähemalt tutvuda taktikaliste õppetöödega meie liitlase, Lāti sõjaväes.

See võimalus avanes Lāti sõjaministeeriumi lahke kutse tagajärjena osa võtta Lāti diviiside sügistest taktikalistest õppustest. Arusaadav, et sellele kutsele meie poolt heal meelel vastu tuldi. Peale meie kaitseväge esitajate õppustest võtsid osa veel kohalikud Prantsuse, Poola, Soome ja Vene sõjaväe esitused.

Õppused kestsid 2 päeva — 30. septembrist 2. okt. 1926. ja kujunesid huvitavateks ning mitmekesisteks nii sisult kui organisatsioonilt. Muidugi nende kaasas ülisõbralikud vastuvõtud ja koosviibimised, südamlikud tervitused ja saatmised nii Riias kui Daugavpilsis (Dünaburgis), mis meile jällegi tõendas, et Lätis viibime mitte kusagil võõrsil, vaid oma parimate sõprade ja liitlaste keskel.

Neist sõprusavaldustest mul siiski ei ole kavatsust kirjutada pikemalt, vaid võtan vaatlusele ainult õppused ise.

Taktikaline õppus 30.IX.26.

Teem: kohtamislahing, mis viidi läbi Daugavpils (Dünaburgi) rajoonis.

Õppuste organisatsioon: õppuste korraldaja ja üldine juhataja Semgallia diviisi ülem.

Õppustest võtsid osa:

Lõuna-grupp, koosseisus:

2 jalaväe pataljoni,

1 patarei,

1 eskadron.

Põhja-grupp, koosseisus:

2 jalaväe pataljoni,

1 patarei,

1 eskadron.

Kummagi grupi juures tegutses: 1 vanem vahekohtunik ja tema juures 5 abi — 3 jalaväe ja 1 srtkväe alal.

Püssi ja kerge-kuulipildujate tule äratähendamiseks — paukpadrunid; r.-kuulipilduja tule äratähendamiseks — neljakandilised punased lipud.

Lõuna-grupil — töö peakatted, põhja-grupil — raudkiivrid. Vahekohtuaparaat kannab valgeid käesidemeid.

Kahjude ärahoidmiseks oli tehtud korraldus, et külvatud põllud (talivilid) lugeda läbi-pääsmatuteks.

Üldine olukord (v. kaart. 1 t. — 10 versta) oli kokku seatud sarnaselt, et 5. küti-diviis, mille koosseisu kuulub põhja-grupp, on idas piirikatte läbi murdnud ja läheneb Daugavpilsile Daugava (Düüna) paremat kallast mööda.

*Kindral-majoor Radžins.
Lāti Sõjavägede juhataja.*

Ülesanded.

5. küti-diviisile ja põhja-grupile on ülesandeks: arendades edu Daugavpils suunas, valitud see linn.

Semgallia diviisi osadele (asukoht Daugavpils), mille koosseisu kuulub lõuna-grupp, on ülesandeks: 30.IX. Daugavpilsist ida suunas peale tungida ja sissetunginud vaenlase osad riigi piiridest välja visata.

Diviiside tegevuseks on antud operatiivkäsud, kus kavatsatud pealetung on jaotatud kaheks hüppeks, mida diviisidel tuleb sooritada kella 10-ks ja 11,30, võttes oma alla selleks ajaks juhatuselt määratud maastiku jooned.

Pealetungi läbiviimine.

Sellega vastaspoolte tegevus on niiviisi suunitud, et 30.IX kella 11—12 vahel võis oodata jalaväe eelosade kokkupõrget umbes 10 klm Daugavpilsist ida pool Daugava jõe paremal kaldal.

Kutsutud külalistele oli võimaldatud jälgida lõuna-grupi tegevust, mis astus välja Daugavpilsist 30.IX hommikul. Kohtasime kolonni Stropu järve juures lähenemise rännaku. Avangard 1½—2 klm ees.

Kõige pealt paistab silma sõdurite ühtlane, väga heas korras varustus: rakmed inglis-tüüpi,

väga praktilised ja meeldivad. Rännaku distsipliin ei jäta midagi paremat soovida. Väljaõppe alal tundub, et juhid ja meeskond on treeneritud ja vilunud oma töös, mille tõttu tegevus areneb ladusalt.

Side alal teatud uudisena võis jälgida sidekoerte tegevust sidepidamisel avangardi ja peajõudude vahel. Kummagis jaamas, mille vahel sidet peetakse, on mees, keda koerad hästi tunnevad. Koeral on kaelas rihm, mille külge on kinnitatud väikene karbik dokumentide mahutamiseks. Saadetud ühest jaamast teise, koer kindlasti teab, kelle juure tal tuleb ilmuda sihtkohas. Teel ta ennast ei lase eksitada millestki. Valides vabama teeäärse, teatekoer kindla ühtlase allüüriga jätkab oma teekonda, möödudes kõigist. Vile, hõiked, meelitused ei suuda teda segada. Sidekompanii ülem koguni tõendas, et ka toidu pakkumine koera ei suutvat viia kiatususse.

Aja jaotus rännakul teostati täpselt ja ettenähtud hüpped sooritati õigel ajal.

Ühe küla ja asunduse viljaväljadel arenesid vastaspoolte jalaväe esiosade esimesed kokku-

põrked ja hiljem avangardide lahing. Maastik üldiselt lage, ainult siinseal vähemad võrsalud, mis kohati suutsid endasse peita jalaväelase.

Ratsaosade tegevust ei olnud võimalik jälgida.

Esimesed paugud kuulipildujaist sundisid peatuma luurpatrulle ja piilkondi.

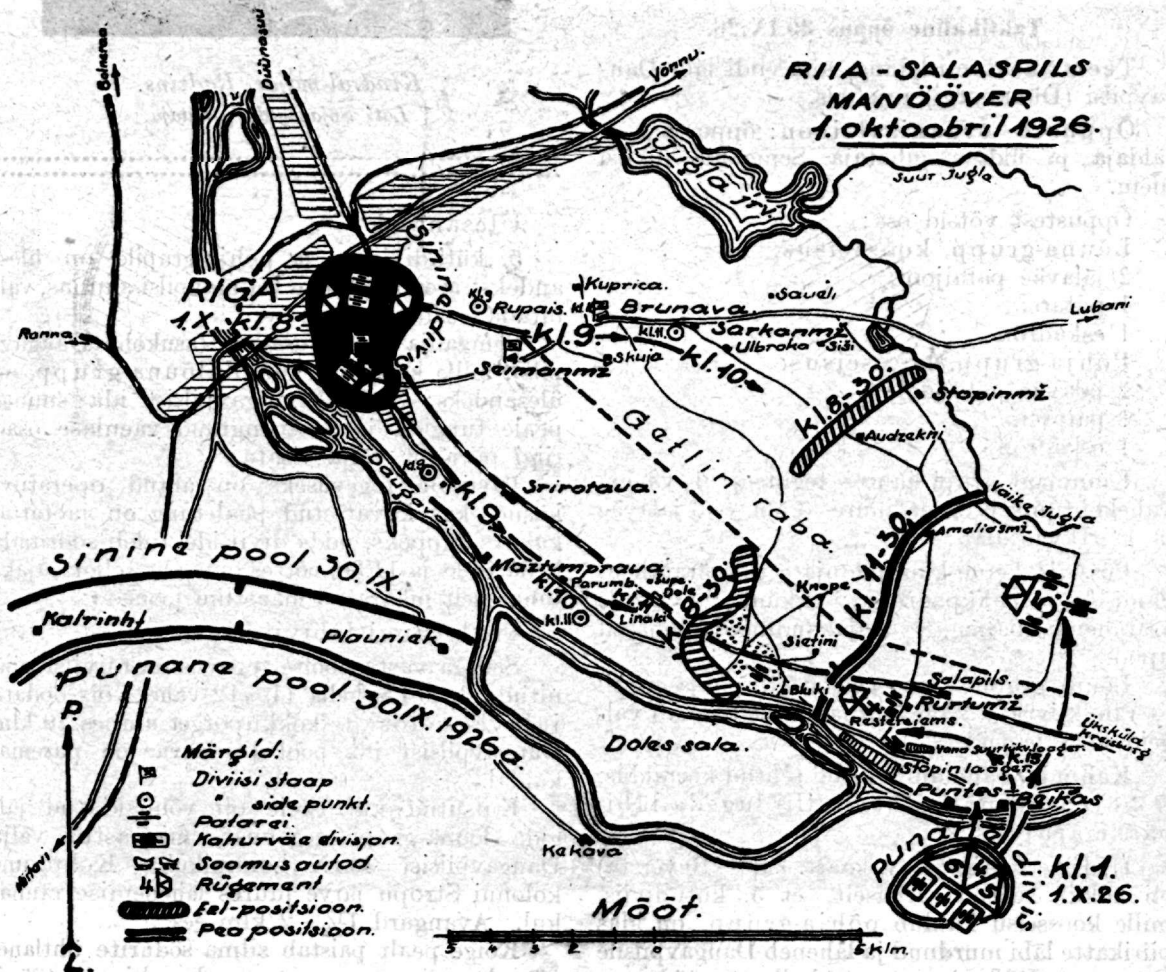
Põhja-grupp tegutses energilisemalt, sest siin avangard suutis varemini oma jalaväe osi toetada miinipildujate ja kahurväe tulega.

Lõuna-grupis kahurtule toetus viibis, millega vastaspooltele kahtlemata oli antud tähtsaid paremusi lahingu edaspidises arengus.

Avangarde toetati peajõududes asuva pataljoni ja mõlemate poolte juhid otsustasid selle tegevusse saata oma lahtistel tiibadel. Selle tiiva taga tegutses ka poolte ratsavägi pärast tegevuse lõpetamist rindel.

Õppuste lõpul siinsamas oli õppuste üldine läbiarutamine. Läbiarutamisel võtsid sõna poolte juhid ja vanemad vahekohtunikud ning õppuste korraldaja, Semgallia diviisi ülem. Lõppkokkuvõttes Vägede juhataja kindral

**RIIA - SALASPILS
MANÖÖVER
1. oktoobril 1926.**

Skeem nr. 1.

Punase poolena (kaitsja): 1 jalaväe pataljon, 1 kahur-divisjon (2—3 pat.) Miinipild. kompanii — 4 miinip.

Üldine olukord ja ülesanded (v. skeem nr. 1). Punaste diviis terve 30.IX.26 kestel tungis peale Daugava (Düüna) vasakul kaldal eesmärgiga vallutada Riia, kuid ei saavutanud edu. Sellepärast õõl vastu 1.X.26 ta forsseeris Daugava jõe ja 1. X hommikul hakkas end kindlustama jõe paremal kaldal. Tegelikult siin tegutses ühe jalaväe rügemendi pataljon juureantud kõvendusosadega kolonel Klävin'si üldisel juhatusel. Pataljon rügemendi kaitserindel pidi organiseerima eelpostide positsiooni.

Siniste diviis, kes asub Riias, saab ülesandeks peale tungida kagu sihis ja punased nende seisukohtadest jõe paremal kaldal välja lüüa. Selleks diviis tungib peale kahes kolonnis, sooritades 2 hüpet sarnaselt, et 10—11 vahel võis oodata vastaspoolte jalaväe eelosade kokkuuutumist.

Pealtvaatajale väljamaalastele oli võimaldatud tutvuda rännakuga ja pealetungiga, mida nägime juba eelmisel päeval — üldjoontes ja kaitsega — detailselt.

Kaitse organiseerimine (v. skeem nr. 2). Seega vaatlusele tuli pataljon eelpostide positsioonil, mis nihutatud vastupanu-positsiooni ette umbes 2—3 km ja toetatud kahurväega ja miinipildujatega. Kaitsepiirkonna laius umbes 3 km. Niisuguses olukorras, kuigi pataljon asub eelpostide positsioonil, võib juba siingi kõneleda päris tõsisest vastupanust, seda enam, et maastik seda kõigiti soodustas.

Maastik pataljoni piirkonnas kujutab endast liivaseid kõrgendikkude ridu, mis kaetud kanarbikuga. Siin-seal vähemad, õredad noorte mändide grupid, mis aga ei suuda katta jalaväelast. Paremal tiival — Riia-Daugavpils raudteest põhja poole — tihe kõrge männik, mis katab kinni kõik, mis seal sees sünnib. Männikus endiseid kaevikuid — ideaalne koht kaitseks sedaenam, et eel on lage, osalt soine ala, mis nägematu lähenemise teeb koguni võimatuks.

Kaitseks pataljon oli asetatud sarnaselt, nagu näidatud juurelisatud skeemil nr. 2. Skeemilt selgub:

Esijärgus asuvad kaks laskur-kompaniid (1. ja 2.) ja teises järgus — 1 laskur-kompanii (3. k.). Samuti on esijärgu kompaniid jaotanud ära oma rühmad.

Miinipildujad (2 rühma) on asetatud sarnaselt, et nad võivad suurema osa oma tulest koondata raudtee piirkonda.

R.-kuulip. (4 rühma) on asetatud rühmadena ja nende juhtimine on organiseeritud sarnaselt, et nad ei ole antud laskur-kompanii ülemate käsutusse, vaid alluvad vahenditult

oma k.-kompanii ülemale, kellel on ka eri traatside liinid oma rühmadesse.

K.-komp. ülem asub patil K. P. läheduses, mille asukoht on metsas raudtee ümbruses.

K.-rühmadele on antud vastutavad tulesektorid, mis üksteist katavad. (Sektorid on skeemil näidatud; tulistatavad alad on štriheeritud).

Pataljon on toetatud 3 patareiga. (Skeemil ei ole näidatud. Samuti ei ole näha rügemendi peapositsiooni).

Niisugune oli kaitsekorra üldine asetus. Detailidest paistis silma järgmist:

Kaitsegrupid — jaod ja poolrühmad — olid asetatud korrapäratult, kusjuures ideaalselt oli ära kasutatud maastik. Oli olemas sügavus asetuses ja ühtlasi tuliside üksikute gruppide vahel. Maskeerimine oli täiuslik, kuigi läbi viidud lihtsate abinõudega.

Lähenedes positsioonile eestpoolt, ei suutnud pealtvaatajad ka 100 meetri kauguselt veel midagi tähele panna.

Grupid olid sisse kaevunud, valmistades korrapäratult asetatud individuaalkaevikud, kus iga mees omaette sees istus. Rakmed, peakate, kuulipld. (Lewis) asukohad jne. olid maskeeritud kanarbikuga, mis täiesti ühtis ümbruskonnaga. Liikumise distsipliini reeglid täideti täpselt.

Üldiselt peab alla krüpsutama, et terve kaitselahingu ettevalmistus jättis väga tõsise lahingulise mulje, mida saavutada rahuaegsetel õppeväljadel, kus puudub vaenlase tuli, nõuab suurt tähelepanu töös. Näis, et siin juhid rüüliga eesotsas oma töö olid võtnud tõsiselt ja süvendatult, millele kaasa aitas ka niisuguseks õppuseks kohane maastik.

Lahingu läbiviimine. Pealetungiva poole (siniste) tegevust võisime jälgida ainult sellest momendist, kus ta oli jõudnud kaitsja jalaväe tule mõjupiirkonda ja siit algas kallaletungi oma enda relvade tuletoetusel.

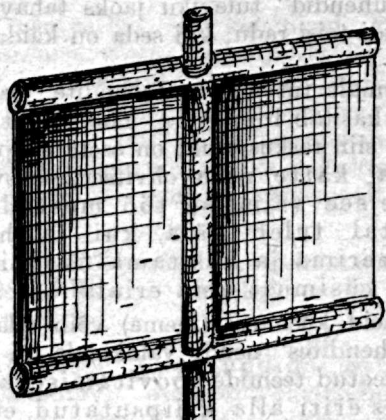
Lähenemine 400—500 mtr teostati takistusteta, sest kaitsja avaldas ennast ainult viimasel silmapilgul. Olime koguni tunnistajaks, kus kaitsja paar k.-kuulip. jagu raudtee sihis oli lasknud tulla 100 mtr ja alles siis tule avas nende pihta. Kahju, et vahekohtunik neid ettenihkunud jagusid kohe rivist väljalangenuks ei tunnustanud, vaid lasi neid edasi tegutseda, mis lahingus muidugi ei oleks sünninud.

Kallaletungi toetasid s.-autod, kes kaitsjale lähenemiseks püüdsid leida kaetud ligemeid.

Lõpuks sisse murre õnnestus, osalt ka sellepärast, et vahekohus liig nõrgalt oli arvestatud kaitsja tuld, lastes raudtee juures peale tungija karistusteta liig lähedale.

Sisse murde järgnes edu arenemine ja kaitsja taandumine oma peapositsioonile.

Pealetungiva poole juures oli huvitav tähele panna sidepidamist punaste signaal-lippudega. Lipp on konstrueeritud nagu juuresoleval joonestusel näidatud. See ei ole muud kui punane riide nelinurk mitmes suuruses vastavalt

mille vahel sidet peeti (rühmast — rühma; rühmast — kompaniisse ja ümberpööratud, kompaniist — kompaniisse), asetati sarnaselt, et neid vaenlane ei saanud tähele panna (kõrgendikkude tagumised küljed, majade ja puude varjud jne.). Jaamas töötas 1—2 väljaõpetatud signalisti, kes Morse tähestiku abil ruttu ja viga-deta andsid üle tarvilisi lühemaid korraldusi ja teateid. Nende tööst näis olevat suur kasu vastavatele jalaväe üksustele.

Eelpostide positsiooni vallutamise lõppes õppus sel päeval. Järgnes läbiarutamine samas korras nagu seda tehti eelmisel päeval. Suurt mõju avaldas vägede juhataja kindral Radžinski põhjalik ettekanne, kus asjalikult ja detailselt analüüeeriti tehtud õppuste tulemusi. Ettekanne väljendas meie liitlaste sõjaväe kõrgema juhi suuri teadmisi ja vilumusi eriti rivi alal ja lahinguteenistuses.

Kokkuvõttena peab tähendama: õppused

Vanemate juhtide ja Kindralstaabi vastutavaks ülesandeks on seda tööd hõlbustada ja ühtlustada. Seda saavutatakse ühiste sihtjoonte ja meetodite kindlaksmääramisega; niisuguste meetodite maksmapanemisega, mis kindlasti viivad lõppeesmärgile, s. o. tubli, tööka, initsiatiivi võimelise ja oma erialal asjatundliku ohvitseri-kasvataja ja juhi väljakujundamisele.

Hiljuti ilmunud Sõmini käsukiri ja selle põhjal Kindralstaabi ülema poolt kinnitatud „juhendid“, mis „Sõduri“ toimetus siinkohal avaldab, on kokku seatud välja minnes just sellest põhieesmärgist.

Käesolevaga nimetatud käsukirja ja „juhendid“ võtan lühikesele analüüserimisele, juhtides tähelepanu just neile elementidele, mis seal erilisel on toonitatud.

Sõmini käsukiri nr. 550 27. XI 26. seab üles ohvitseride õppetööde üldise eesmärgi. Selle põhituuma võiks kokku võtta järgmiselt:

Ohvitseride õppuste eesmärk on: **arendada ja süvendada ohvitseri-kasvataja ja ohvitseri-juhi praktilisi oskusi oma kutse alal.**

Seda eesmärki tuleb erilisel alla kriipsutada. Mitte sellepärast, et see põhimõte endast oleks kes teab kui suur uudis, vaid sellepärast, et selle praktilise külje oma õppetöodes sageli oleme jätnud kahe-silma-vahele.

On haaratud kõrgeid küsimusi.

Nooremad ohvitserid oma referaatides sageli on uurinud „Marne'i“ ja „Tannenberg'i“, unustades sealjuures uurida ja süveneda nendes ideedesse ja mõtetesse, mis kannavad tema rühma kasvatust, väljaõpet ja juhtimist lahinguväljal.

Ometi 30—40 meheline salk — see on üks neid aluseid, millele toetub meie kaitsevää olemasolu ja tegevus.

Sõmini käsukiri ohvitseride õppetöö väeosasde liigitab järgmiselt:

teoreetilised: loengud,
praktilised: praktilised õppetunnid,
taktikalised õppetööd kaartidel ja maastikul.

Vastavalt sellele liigitusele on seatud kokku ka „Juhendid“.

Seni väeosadele on laiali saadetud ainult esimene pool: „Juhendid ohvitseride loengute ja praktiliste õppetundide korraldamiseks väeosades.“

Teine pool: „Juhendid ohvitseride taktikaliste õppuste korraldamiseks väeosades“ ilmub täiendavalt lähemal ajal ja need võtame vaatlusele teine kord.

Ilmunud „Juhendites“ on võetud lähemale vaatlusele kaks õppeviisi ohvitseride kutsehariduse täiendamiseks, nimelt:

loengud ja
praktilised õppetunnid.

Neist „loengud“ meie kaitsevääs on juba omandanud laialdase populaarsuse, kuna praktilised õppetunnid vähemalt suuremas jaos meie väeosadest on teatavaks uudiseks.

Kuid ka „loengute“ konstrueerimisel väeosas „Juhendid“ tuleviku jaoks tahavad näidata veidi teisi radu, kui seda on käidud seni ajani.

Lähemalt tutvudes „Juhendite“ selle osaga, mis käsitleb loenguid, näib olevat päevaselge, et siin raskuspunkt on asetatud püüdele: näidata kätte meie ohvitserile-kasvatajale ja juhile see vaimlise töö meetod, mille järgi tal tuleb käia, kui ta hakkab analüüserima ja käsutama ükskõik misuguse küsimust oma erialal.

Et neid küsimusi (teeme) võib olla palju, siis „Juhendites“ nende valdkonda on püütud piirata teatud teemide soovitamiselega. Olgu siinjuures eriti alla kriipsutatud, et vaimline töö ei tohi mitte olla hajutatud, vaid kontsentreeritud, süvenenud. Sealjuures tuleb hakata ikka nende küsimustega, mis meid otsekohe ümbritsevad, millega igapäev tegemist teeme.

Üle minnes meetodile, tuleb visalt kinni pidada põhimõttest, et vaimline töö nõuab raudset järjekindlust ja töömehe enda iseseisvat tegevust.

Neist põhimõttest ka „Juhendid“ on visalt kinni pidanud.

Valitud küsimuse (teemi) järjekindel käsitlemine:

- materjali kogumine
- töö kava kokkuseadmine
- töö kirjutamine kokkuseatud kava alusel
- töö ettekandmine.

Valitud teemi iseseisv käsitlemine: kõik eeltoodud etapid ohvitser teeb läbi iseseisvalt, vastav juht ainult toetab ja korregeerib, jällegi samm-sammult, et töö kohe alguses oleks suunitud õieti ja võimalikud vead parandatud õigel ajal.

Nii õpetatakse vaimliselt kõndima noor vilumatu töömees. Võiks ütelda, et oma meetodilt sarnaselt läbi viidud loeng ei ole kaugeltki teoreetiline, vaid kahtlemata ka praktiline, vähemalt selle ohvitseri suhtes, kes seda loengut peab.

Loengu läbiarutamise alal on viidud sisse teatud uudisena oponentimine. Selle eesmärk on päevaselge: ka läbiarutamisel jõuda niikaugele, et seda teeksid ohvitserid iseseisvalt. Paljudel juhtumustel ohvitseril kui kasvatajal tuleb esineda — sõdurite ees vabadel läbirääkimistel, oma väiteid tõestada jne. — seega ohvitser peab oskama esineda ka vaieldustes ja mõtete vahetustel, mida omandatakse ainult praktikaga.

Muidugi sarnase töö juhatajale „Juhendid“ esitavad tõsiseid nõudeid, kuid: piskuga hakka-me peale, nendest teemidest, mis meid ümbritsevad iga päev, ja — neil aladel tüsedaid juhatajaid leidub kahtlemata.

On päevaselge, et kohalikud kõrgemad juhid, arvesse võttes kohapealseid olusid, võivad konstrueerida loenguid, millel on koguni teistsuguseid eesmärke, kui „Juhendites“ näidatud. Näiteks informatsiooni iseloomu kandvad loengud, selleks tarbekorral kut-sudes eriteadlasi koguni väljaspoolt kaitse-väge.

Niisuguste loengute ja ettekannete korraldamisele „Juhendid“ sisuliselt ei tee mingisuguseid takistusi.

Praktiliste õppetundide eesmärk on käega katsutav: arendada ohvitserides neid praktilisi oskusi, mis temale on tarvilikud kasvatajana ja õpetajana. Kuna meil kaitseväes kasvatustöö jaguneb: a) vaim-line ja kehaline kasvatus ja b) sõjatehniline väljaõpe, siis vastavalt sellele jaguneb ka nende õppetundide sisu. Siinkohal erilisel olgu alla kriipsutatud see pearaskuspunkt, millele tuleb koondada terve tähelepanu praktiliste õppetundide konstrueerimisel väeosades, nimelt:

Sõduri kasvatus ja väljaõppe küsimused sisuliselt meile, ohvitseridele, on lihtsad ja kerged, tühised sageli, kuid nende raskus on meetodiline külg — a) kuidas neid esitada sõdurile ja b) missuguseid õppeabinõusid seal-juures käsitada.

Võiks liialdusteta väidata: meetodis peitub meie kaitseväe kasvatus ja väljaõppe sala-dus, seega ka ohvitseridele korraldatavatel praktilistel õppetundidel meetod on kõik.

Juhendites ka meetodile on pühendatud lõviosa nii õppetunni ettevalmistamisel, andmi-sel kui läbiarutamisel.

Kokkuvõttena olgu tähendatud: ilmunud „Juhendid“ on järjekordne püüe meie ohvitseride õppetöid väeosades seada kindlamale, elulisemale alusele, sellega edasi viies meie kaitseväe üldist kasvatus ja väljaõppe tööd. Kuivõrra „Juhendid“ ses mõttes vastavad tegeliku elu nõuetele, seda näitab muidugi tege-lik töö, mis teostatakse nende alusel. Tahaks loota, et praktiliste töömeeste — vastavate õppuste juhatajate — kogemused sel alal ei jää mitte vaka alla, vaid nende poolt tehakse kättesaadavaks üldsusele, mis võimaldab ilmu-nud „Juhendites“ tulevikus viia sisse neid või teisi parandusi.

*

Väljavõte Sõjaministri käskkirjast № 550, 27. XI. 26.

A. Ohvitseride õppuste eesmärk.

Ohvitseride õppuste eesmärk on:

a) Kasvatada meie ohvitserides harjumusi ja oskusi iseseisvale vaimlisele tööle mitme-suguste sõjaasjandusse puutuvate küsimuste alal.

b) Arendada ja süvendada ohvitseride-kasvatajate praktilisi oskusi sõdurite (noorsõduri, reamehe, allohvitseri ja vastavate riviüksuste) kasvatust ja väljaõpet otstarbekohaselt organi-seerida, s. o. et lühikese ajaga oleks saavutatud võimalikult häid tagajärgi.

d) Arendada ja süvendada ohvitseri-juhi taktikalist arusaamist ja praktilist oskust lahingolukorras juhtida temale alluvat rühma, kompaniid (eskadroni, patareid), pataljoni (grup-pi), rügementi.

e) Tutvustada ohvitseri uema sõjakirjan-dusega ja neid õpetada teda kasutama allikana mitmesuguste sõjaliste küsimuste uurimisel.

g) Luua tihe vaimline side ja läbikäimine mitmesuguste relvliikide esitajate vahel, mil-leks garnisonides õppusi korraldada koos mit-mesuguste relvliikide ohvitseridele.

B. Ohvitseride õppuste jaotus.

Ohvitseride õppused väeosades jagunevad järgmiselt:

1. Teoreetilised õppused — loengud.

2. Praktilised õppused — a) praktilised õppetunnid sõduritele ja b) taktikalised õppe-tööd kaartidel ja maastikul.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata mitmesu-guste praktiliste õppetööde organiseerimisele väeosade ohvitseridega, järjekindla tööga püü-des saavutada neid eesmärke, mis on tähen-datud punktides b, d ja g.

*

Juhendid ohvitseride loengute ja praktiliste õppetundide korraldami-seks väeosades.

§ 1. Loengute eesmärk.

Loengute eesmärk on:

a) Kasvatada meie ohvitserides harjumusi ja oskusi iseseisvale vaimlisele tööle mitmesuguste sõja-asjandusse puutuvate küsimuste alal.

b) Aidata kaasa mitmesuguste praktilise tähtsu-sega küsimuste selgitamisele meie kaitseväe organi-satsiooni, kasvatus, väljaõppe ja tehniliste abinõude kasutamise alal.

d) Ametlikkude määrustikkude ja eeskirjade uuri-mine ja kätteõppimine.

e) Tutvustada ohvitseri uema sõjakirjandusega ja neid õpetada teda kasutama allikana mitmesuguste sõjaliste küsimuste uurimisel.

g) Luua tihe vaimline side ja läbikäimine mitme-suguste relvliikide esitajate vahel, milleks teatud arv loenguid garnisonides korraldada koos mitmesuguste relvliikide ohvitseridele.

§ 2. Loengute teem.

Loengute teemideks tuleb valida niisugusi küsimusi, millel on eluline tähtsus ja mis pakuvad üldist huvi meie kaitseväge juhtidele. Eriti soovitavaks tuleb lugeda teeme järgmistelt aladelt:

a) Meie kaitseväge vaimline ja kehaline kasvatus, kultuuriselgitustöö.

b) Meie kaitseväge sõjaline väljaõpe.

d) Teemid taktika alal meie lahingolukorras: üksikute relvliikide ja ühendatud relvliikide kasutamine. Lahingutegevus jao, rühma, kompanii (patarei, eskadroni), pataljoni (grupi) ja kõvendatud rügemendi piires.

e) Teemid sõjatehnika alal: sõjatehniliste abinõude ja abivägede kasutamine.

g) Sõjaajaloolised küsimused.

h) Teemid välisriikide sõjavägedest, eriti Venemaa sõjaasjanduse puutuvad küsimused.

§ 3. Ohvitseride õppetööde juhtimine.

Diviisi ja neile vastavate üksuste ülemad määravad kindlaks:

— mitu tööd iga väeosa talve perioodi kestel peab täitma, arvesse võttes kohalikke olusid ja ohvitseride arvu väeosades,

— ühtlasi nad kontrollivad väeosade ülemate tegevust, valvates selle järele, et kõik ametlike ülesandete eeskirjade ja juhendite nõuded nende õppetööde kohta oleksid täpselt täidetud.

Väeosa ülem:

— on ohvitseride õppuste vastutav korraldaja oma väeosas,

— tema ülesandeks on selle eest hoolt kanda, et oleksid muretsetud tarvilikud sisseseeded, õppevahendid ja abinõud tööde takistamatuks läbiviimiseks. Ühtlasi ta juhib ja kontrollib oma abiliste tegevust, valvates selle järgi, et tehtud töö annaks tagajärgi.

— omale abiks õppuste ettevalmistamiseks ja läbiviimise alal väeosa ülem määrab 1—2 vanemat ohvitseri — eestkätt nende hulgas, kel on kogemusi ja kes tunnevad huvi niisuguse töö vastu. Määratud ohvitseri nimetatakse ohvitseride õppetööde juhatajateks.

Pataljoni- (grupi) ülemad ja rügemendiülemate abid:

— isiklikult peavad loenguid ja täidavad praktilisi töid üldises korras,

— võtavad osa ettekannetest ja õppetundidest, oma kogemuste ja märkustega neid tehes huvitavaks ja kaasakiskuvaks,

— valvavad selle järele, et pataljoni ohvitserid, kes on saanud teemid, neid töötaks läbi tähelepanelikult ja hoolega.

§ 4. Teemide valik.

Pärast seda, kui teemide üldarv diviisiülema poolt on kindlaks määratud, väeosa ülema korraldusel juhendite § 2 alusel seatakse kokku nende teemide nimekiri, mis soovitav on väeosas läbi töötada. Nimetatud teemide hulgast ohvitserid omal soovil valivad endale teemid ettekandmiseks. Kui ei leidu soovijaid vabatahtlikult, siis väeosa ülem määrab ettekandjad oma äranägemisel. Kui keegi soovib valida teemi väljaspool kokkuseatud nimekirja, siis ta sellest teatab väeosa ülemale.

Peamiseks nõudeks teemide valiku toimetamisel on, et valitud teem vastaks ohvitseri sõjateoreetilisele ettevalmistusele ja teenistuslisele vilumusele.

Üldiselt teemid jagunevad kahte gruppi: a) teemid pataljoni (grupi) ja kompanii (patarei, eskadroni) ülematele ja b) teemid noorematele ohvitseridele. Väeosa ülemad on kohustatud valvama selle järele, et noorematele ohvitseridele ei satuks liig raskeid ja keerulisi teeme, mida nad ei suudaks läbi töötada vastava ettevalmistuse ja vilumuse puudusel.

§ 5. Loenguteks määratud teemide täitmine.

Loenguks määratud teemi täitmine seisab:

a) materjalide kogumises;

b) töö kava kokkuseadmisel;

d) töö kirjutamises kinnitatud kava alusel;

e) töö ettekandmises.

a) Materjalide kogumisel ettekandja on kohustatud välja selgitama olemasolevate materjalide suhtelise väärtuse, jaotades allikaid põhiallikateks ja abi-allikateks. Olemasolevad materjalid ettekandja on kohustatud põhjalikult läbi uurima, et nende põhjal saada selge ettekujutus teatud küsimuse üldiste teoreetiliste aluste kohta. Kasutatud allikate kohta ettekandja esitab õppetööde juhatajale lühikese kriitika.

b) Pärast materjalide läbiuurimist ettekandja, olles saanud üldise kogupildi eelseisvast tööst, seab kokku oma töö kava. Töö kava ühes materjalide lühikese kriitikaga ettekandja esitab tööde juhatajale läbivaatamiseks ja heakskiitmiseks.

d) Heakskiidetud kava alusel sünnib teemi kirjutamine. Kuidas seda teha, oleneb täiesti teemi iseloomust. Üldiste juhistena kirjutamisel tuleks pidada silmas järgmist:

— endale välja selgitades küsimuse põhituum ja peajooned, nad lühidalt ja selgelt kirja panna. Allikate tsiteerimise puhul täpselt märkida allika pealkiri ja lehekülje number. Kõigest jõust hoiduda raamatuliste mõtete ja väidete väljakirjutamisest, et siis nende põhjal kokku seada mingisugust segu, täis vastolusid ja arusaamatusi.

— Keeleliselt kirjutus olgu puhas grammatikalistest vigadest, laused lühidalt, täpsed ja selged. Ka kalligraafia peale tuleb rõhku panna, sest ohvitseridele selge käekiri on suure tähtsusega (käskude ja korralduste kirjutamine).

— Harilikult ülesantud teem jaguneb kahte ossa: üldteoreetiline osa ja kasutus-osa. Esimeses neist olemasolevate allikate põhjal uuritakse neid üldiseid teoreetilisi aluseid, mis valgustavad teatud küsimust tema põhimõttelisest seisukohast. Kasutusosana tuleb selgitamisele küsimuse praktiline väärtus ja tema kasutamine meie olukorras. Kasutusosana käsitamisel peamisteks allikateks ei ole enam mitte mitmesuguste autorite tööd, vaid ohvitseril siin avaneb võimalus kasutada oma enda teenistuslisi kogemusi ja vilumust sõjaasjanduses. Sellepärast kasutusosana käsitamisele igas praktilise tähtsusega küsimuses tuleb panna erilist rõhku.

— Kirjutatud töö suurus oleneb teemi iseloomust. Üldiselt peab püüdma väljendada oma mõtteid kokkuvõtlikult ja ülevaatlilikult. Töö maksimaalne suurus ei või tõusta üle 50 masinalkirjutatud lehekülje suurusel poognal, kus on jäetud vasakule kolme-sõrmelaiane äär.

— Mitmesugune statistiline materjal, illustatsioonid, skeemid, diagrammid jne. pannakse tööle juure erilisena.

Kirjutatud teem esitatakse tööde juhatajale läbivaatamiseks ja tarviliste paranduste ning täienduste tegemiseks. Juhatajal on õigus pärast tööga tutvumist teda tagasi anda ümbertöötamiseks. Kuid sealjuures ta on kohustatud üksikasjaliselt välja selgitama kõiki tähtsamaid puudusi ja arusaamatusi töös.

e) Kui töö on tunnustatud tööde juhataja poolt rahuldavaks, ta määratakse ettekandmisele, kusjuures töö antakse tagasi ettekandjale vähemalt kaks nädalat enne ettekandmist.

Oma töö ettekandmiseks ohvitser on kohustatud end põhjalikult ette valmistama.

Ettevalmistus seisab:

— töö sisuga kodunemises niivõrra, et autor oma töö ladusalt ja takistamatult võiks ette kanda teiste ohvitseride ees. Töö ettelugemine käsikirjast on kee-

latud. Viimast võib käsitada ainult abinõuna teatud mõtete meeletuletamiseks.

— Vastavate näitlikkude abinõude valmistamises, nagu suured skeemid, tabelid, diagrammid, jne.

Märkus 1: On soovitatav, et ohvitser, kes end ettekandele ette valmistab, väeosa ülema äranägemisel kahe nädala jooksul oleks vabastatud mõnesugustest toimkondadest ja kohustest.

Ettekande kestvuse määrab kindlaks tööde juhataja igal juhtumisel eraldi.

Märkus 2: Ettekandmise aeg, koht, kestvus, teem, mis tuleb ettekandmisele, samuti ettekandja ja opponentide nimed avaldatakse väeosa käsukirjas.

§ 6. Töö üldine läbiarutamine. Opponeerimine.

Peale ettekandja iga teemi jaoks väeosa ülem määrab veel 2 opponenti siis, kui ettekandja oma töö kava ja allikate nimekirja on juba temale esitanud.

Opponentide ülesandeks on:

— tutvuneda põhjalikult allikatega, mida on kasutanud ettekandja,

— tutvuneda põhjalikult kirjutatud tööga, et sealt leida aineid opponeerimiseks. Opponentide ülesandeks on mitte ainult tehtud töö kritiseerimine, vaid ka selle täiendamine uute mõtete ja väidete ga.

Töö ettekandele järgneb tema üldine läbiarutamine. Läbiarutamist algavad opponentid, kes võtavad sõna järgmiste alade kohta:

— töö sisuline külg — üldteoreetilised väited ja kasutusosas tehtud ettepanekud,

— töö keeleline külg: mõtte selgus ja täpsus, lausete konstruktsioon ja grammatikalised vead,

— töö ettekandmise tehnika.

Kõigilt aladelt tuleb juhtida tähelepanu mitte ainult puudustele, vaid ka töö ja ettekande headele, positiivsetele külgedele. Peale selle opponentid teevad oma ettepanekuid töö täiendamiseks.

Opponentide järgi võtavad sõna ohvitserid pealkuulajate hulgast. Sõnavõtta soovijate rohkus on parimaks tundemärgiks, et ettekanne on suutnud huvitada kuulajaid ja äratanud tähelepanu nende küsimustele, mis ettekandes arutati. Sellepärast võimalikult rohke sõnavõtjate hulk on kõigiti soovitatav.

Märkustele järgnevad ettekandja vastuväited, kus ta kaitseb oma vaateid ja tõekspidamisi. Lahkarvamised lahendab tööde juhataja, kes ka läbirääkimisi juhatab.

Ettekanne lõpeb tööde juhataja lühikese kokkuvõttega tehtud töö kohta. Kokkuvõttes juhitakse kõigi kuulajate tähelepanu ilmsikstulnud puudustele töös, mida tuleb vältida tulevikus ja neile headele külgedele, mis tuleb soovitada järgnevatel ettekandjatele. Ühtlasi tööde juhataja kokkuvõtlikult annab oma kava selle kohta, kuidas tema oleks ülesand teemi käsitanud. Väga soovitatav on ka läbiarutamisel viibija väeosa ülema märkused töö kohta.

§ 7. Praktilised õppetunnid.

Peale loengute korraldatakse ohvitseridele veel praktilisi õppetunde.

Praktiliste õppetundide eesmärk on:

— anda põhjalikke praktilisi oskusi ohvitseridele mitmesuguste õppetundide korraldamise ja läbiviimise alal, ühenduses vastavate õppeväljade ja platside korraldamise ja õppekonspektide valmistamisega,

— ühenduses eelmisega uurida ja selgitada neid õppemeetode, mida võiks kasutada meie oludes sõdurite kasvatamisel ja õpetamisel,

— välja selgitada meie oludes kõige otstarbekohasemaid õppevahendeid. Õhutada leidlikkust ja arendada oskust uute vahendite valmistamiseks ja olemasolevate kõige otstarbekohasemaks ja intensiivsemaks ära kasutamiseks.

§ 8. Teemid praktilistele õppetundidele.

Praktiliste õppetundide teemid tulevad valida sarnaselt, et nad puudutaksid neid elulisi küsimusi noorte, reameeste ja allohvitseride sõjaväelise kasvatuse ja väljaõppe alal, mis väeosas otsekohe on päevakorral. Eriti soovitavaks tuleb lugeda teeme järgmistelt aladelt:

a) Moraalne kasvatus: kodumaa ajalugu, kodumaa tundmine, üldised teadmised;

d) Distipliin, sisemine elu ja kord; vahiteenistus;

d) Kultuurselgitustöö ja meelelahutuse korraldamine;

e) Sõjatehniline väljaõpe üksikõduri (noor, reamees, allohvitser), jao, rühma, kompanii ja pataljoni väljaõppe aladelt, ühes vastavate õppeväljade ja klasside korraldamisega, tarviliste õppevahendite muretsemisega, õppekonspektide ja kavade valmistamisega.

Teemide valikut praktilisteks õppetundideks toimetatakse põhimõtetel, mis käsitatud § 5.

§ 9. Praktilisteks õppetundideks määratud teemi täitmise seisab:

a) materjalide kogumises,

b) töö meetodilise kava kokkuseadmises,

c) õppetunni sisu üleskirjutamises,

e) õppetunni andmises neile, kellele ta on määratud.

A. Materjalide kogumine praktilisteks õppetundideks sünnib põhimõtetel, mis käsitatud § 5a. Materjalide uurimise eesmärgiks siin on: 1) tunni sisu väljaselgitamine ja 2) tunni meetodilise külje ja näitlikkude õppevahendite kindlaksmääramine.

B. Uurimiste tulemuseks on tunni meetodilise kava kokkuseadmine, mis määrab ära eelseisva tunni suhtes tema järgmised elemendid:

1. Tunni eesmärk.

2. Eelseisva tunni lühike sisuline konspekt, jaotatud alaosadeks ühes

3. Täpse aja jaotamisega iga osa läbivõtmiseks ja kordamiseks.

4. Tunnis kasutatavad näitlikud õppevahendid — täpne nimekirj. Ühes sellega tunni alguks improvisitud õppeplatsi, välja või klassi täpne sisseade, õpilaste ja pealkuulajate asetus, näitlikkude õppevahendite asetus.

Tunnid sisekorra ja vahiteenistuse alal antakse ruumides, mis tunni sisu kohaselt sisse on seatud. Tunnid sõjatehnilise väljaõppe alal antakse neil õppeplatsidel ja õppeväljadel, kus teatud küsimus oma iseloomu poolest peab läbi võetama.

Niisuguse meetodilise kava valmistamine tunniandja poolt on tingimata tarvilik, et hoiduda juhuslikkusest tunni andmisel. Sest tunni edu ja hea kordamine, nagu praktika näitab, on ainult siis garanteeritud, kui tunniandjad on harjunud alati süvenema eelseisva tunni ka kõige väiksematesse üksik- asjadesse.

Tunni meetodiline kava ühes materjalide nimekirjaga esitatakse määratud tähtajal väeosa ülemale läbivaatamiseks ja kinnitamiseks.

d) Kinnitatud meetodilise kava alusel tunniandja kirjutab üles terve tunni sisu alusest lõpuni. Tuleb tingimata üles kirjutada otsekohe need sõnad, mida tunniandja kasvatseb tarvitada. Harilikult tund jaguneb järgmiselt: 1) sissejuhatus — kus juhtides õpilaste tähelepanu küsimusele, luuakse nendega vaimline kontakt, 2) tunni sisu — mis on määratud aine läbivõtmiseks ja 3) lõpukokkuvõtte ja lõpusõna.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata tunni sisule. Kogemused on näidanud, et teatud teemi läbivõtmiseks sõduritega uue materjali jutustamist peab vaheldama endise materjali kordamisega küsimuste abil. Tunni kirjutamisel kasvatsetavad küsimused otsekohe üles kirjutada.

Ühes tunni kirjutamisega tunniandja valmistab ka tunni jaoks tarvisminevaid näitlikke õppevahendeid, arvesse võttes auditooriumi suurust ja kuulajate arvu.

Kirjutatud tund ühes valmistatud näitlikkude õppevahenditega esitatakse õppetööde juhatajale läbi vaatamiseks ja tarviliste paranduste ning täienduste tegemiseks. Õppetööde juhatajal on õigus tööd anda tagasi ümbertöötamiseks. Kuid sealjuures ta on kohustatud üksikasjaliselt välja selgitama kõik tähtsamad puudused ja arusaamatused töös.

e) Kui töö on tunnustatud juhataja poolt rahuldavaks, ta määratakse ettekandmisele, kusjuures ta antakse tagasi tunniandjale vähemalt 2 nädalat enne ettekandmist.

Tunni andmiseks ohvitser on kohustatud end põhjalikult ette valmistama. Ettevalmistus seisab:

— tunni sisuga ja metoodilise kavaga kodumises niivõrra, et tunniandja ladusalt võiks töötada õpilastega tervel tunni kestel, pidades kinni täpselt ettenähtud ajajotusest, ettenähtud meetoditest ja mitte kõrvale kaldudes tunni sisust.

Märkus: Praktiliste õppetundide täitmise kohta on maksvad § 5, märkused 1 ja 2 nõuded.

Tunni läbiviimisel tuleb silmas pida järgmisi pedagoogilisi põhinõudeid:

1. Väeosa ülema poolt määratud kellaajaks olgu täpselt kohale asetatud terve klassi sissesead, eriti näitlikud õppeabinõud (tahvel, skeemid, plakatid, globoskoop). Skeemid ja plakatid kinnitada alusele ülemiste servadega tarvitamise järjekorras. Määratud kellaajal olgu kohal ka õpilased ja pealtkuulajad. Kõik näitlikud abinõud asetada kohale nii, et õpilased neid võiks vabalt näha. Pealtkuulajad ohvitserid on soovitatav asetada sarnaselt, et nad näeksid õpilasi kõrvalt.

Sama nõue on maksev ka õppeplatside ja väljade organiseerimisel välistel õppustel.

2. Tunni algus — täpselt määratud kellaajal. Tunni andja kõne olgu rahulik, täpne, lihtne ja selge. Püüda kõita õpilaste tervet tähelepanu oma isikuga. Tundi andes kogu aeg hoolega jälgida õpilasi — kuidas nad reageerivad selle peale, mis kõneldakse. Et see oleks võimalik, tunni andja peab oma ainet niivõrra põhjalikult valdama, et aine pealt tema tähelepanu võiks kontsentreeruda õpilaste ja nende töö peale.

Sõdurite õpetamisel eriti suur tähtsus on kõneluse lihtsusel ja selgusel. Hoiduda liig teaduslikkudest kõnekäänudest. Võõrakeelsete sõnade tarvitamisel nad üles kirjutada ja kohe seletada.

Pildi või skeemi näitamisel seda teha täpselt ja aeglaselt koos seletusega. Sõdurile peab andma teatud aja, et ta võiks koduneda sellega, mis näidati.

3. Tunniandja ülespidamine aitab suuresti kaasa tunni edule. Täieline rahu ja enda üle valitsemine on eeltingimuseks. Ei ole soovitatav regulaarne edasi-tagasi kõndimine, kuid ka täiesti ühel kohal püsimine annab halvu tagajärgi. Õpetaja isik on õpilaste tähelepanu objektiks — siia koonduvad kõik pilgud. Teiselt poolt õpetaja peab oskama näha korraga kõike, kes teda kuulavad. Õpilaste nägudelt ta loeb välja oma sõnade ja tegevuse mõju. Tähelepanematut ootamatult küsida just selles, millest jutt oli.

4. Küsimuse esitamisel ta panna ette tervele kuulajaskonnale, andes lühike aeg järelemõtlemiseks ja siis hüüda selle nime, keda tahetakse küsida. Vastupidine tegevus annab halbu tagajärgi. Õpilase peale näpuga näitamine, selle asemel et hüüda tema nime, ei ole soovitatav. Korraga võib kuulajatele esitada ainult üks küsimus. Esitatud küsimus olgu lühike, täpne, selge ja redaktsiooniliselt õige. Õpilase vastust tuleb hoolega ja tähelepanelikult ära kuulata. Eksimise korral lasta parandada teist õpi-

last ja ainult erijuhtumustel seletada ise. Igal juhtumusel nõuda tervikuliselt (mõtet täielikult väljendavaid) vastusi.

Piinlikult hoiduda ülesärritumisest, kui õpilased ei suuda anda kohe selgeid ja täpseid vastusi. Kõrgendatud toon, noomitused, valjus või koguni karistused puuduliku vastamise eest on lubamatud nähtused.

Tunnis sõjaväe distsipliini nõudeid ei või mitte unustada. Tähelepanematuid, hooletuid ja hajameelseid panna istuma esimesse ritta. Vastusi õpilased annavad valvel seisangus.

§ 10. Antud tunnile järgneb selle läbiarutamine. Materjali saamiseks läbiarutamise jaoks pealtvaatajad ohvitserid tunni kestel on kohustatud tegema märkusi kõige hüvede ja pahede kohta, mis tunnil tähele pandi nii tunni sisulise kui metoodilise külje kohta. Läbiarutamisel võtavad osa pealtkuulajad ohvitserid. On soovitatav, et läbiarutamisi peetakse kohe pärast tundi neissamus ruumides, kus tund oli antud. Kui see mõnesugustel põhjustel siiski ei ole võimalik, siis võib neid pidada ka hiljem ohvitseride kasiinos või mõnes muus kohases ruumis. Läbiarutamise kord on järgmine:

a) Läbiarutamiseks määratakse osavõtjate hulga kaks ohvitseri, kes peavad täpselt üles märkima kõik, mis tehti läbiarutamisel. Tehtud protokollid koondatakse ja redigeeritakse lõplikult, millest tekib huvitav pedagoogiline materjal.

b) Läbiarutamine algab tunniandja seletusega järgmiste küsimuste kohta — 1) tunni ettevalmistus: teem, materjalid ja nende läbitöötamine raskused ja väeosa ülema poolt tehtud märkused, 2) tunni ettekandmine: kas suutis kõik, mis ette oli kavatsenud, läbi võtta, tema enda poolt tähele pandud vead tunnis ja millest need olid tingitud.

3) Tunniandja seletusele järgnevad märkused pealtkuulajate poolt nii tunni sisulise kui metoodilise külje kohta. Kui kõik on märkused ära teinud, tunniandja saab sõna seisukohtade kaitsmiseks. Lahkumineku lahendab diskussiooni juhataja, otsustades, kas esitatud märkused väljendavad tõelisi puudusi tunnis või nad olid tingitud ainult erilistest isiklikkudest vaadetest küsimusele.

e) Läbiarutamine lõpeb tööde juhataja lühikese kokkuvõttega, mis sisaldagu järgmisi küsimusi: 1) mis võime õppida antud tunnist — positiivset ja negatiivset, 2) kas tund saavutas oma eesmärgi.

§ 11. Huvi äratamine ohvitseride õppetööde vastu.

Ohvitseride loengud ja õppetunnid annavad kasu ainult siis, kui nende vastu tuntakse üldist huvi ja nad täidetakse tähelepanuga. Selleks on tarvilik, et kõik väeosa vanemad ohvitserid täidaksid neile § 3 ettenähtud kohuseid, samuti et õppetööde ettevalmistus ja läbiviimine sünniks täpselt käesolevate juhendite alusel.

Peale selle ergutusabinõuna paremate tööde eest määratakse autasuna honorari 1927. aastal Kindralstaabi VI osakonna summadest.

Autasuna ettenähtud honorari määramise kord on järgmine:

a) 1. maiks 1927. igas diviisi ja neile vastavates üksustes valitakse välja kõige paremaid töid, mis läinud õppeperioodi kestel olid täidetud ja nad saadetakse Kindralstaabi honorari määramiseks.

Töid on kohustatud saatma: igast diviisist ja Ranna-õhukaitsest — à 2 tööd: 1 loeng ja 1 praktiline töö.

merejõududest, S. Ü. Õ. ja inseneriväe inspektorilt — à 1 töö — käesoleval aastal üks loeng.

Tööde esialgseks läbivaatamiseks ja hindamiseks diviisi ja neile vastavad ülemad võivad moodustada

komisjonis, kelle otsused esitatakse diviisiülemale kinnitamiseks.

Tööde hindamisel võetakse arvesse ka ettekandja esinemine. Ühes tööga saadetakse Kindralstaabi ka kõik illustratsioonid ja näitlikud abinõud, mis ettekandmisel tarvitati.

Praktilisele õppetunnile peale selle lisatakse juure ka ärakiri läbiarutamise protokollist.

d) Esitatud tööd Kindralstaabi ülema korraldusel vaadatakse läbi erikomisjonis, kelle otsused esitatakse Kindralstaabi ülemale kinnitamiseks.

Kindralstaabis honoreeritud tööde nimekiri ühes vastavate autorite nimedega avaldatakse sõjamistri käsukirjas.

Üldise tähtsusega tööd tulevad avaldamisele „Sõduris“ ja tema lisades, või nad avaldatakse eri raamatuna trükis.

„Eestlaste ajalugu. Orjus“ ja ääremärkused.

Kustas.

„Eestlaste ajalugu. Orjus.“ Milline õnnetu nimilause! Kui nägin seda vastasseinal rippuval suurel plakatil, äratas ta minus nii tugeva vastikuse tunde, et pidin peaaegu juure kargama ja seinalt maha rebima sarnase teotava lause. Seda punkti, mis lahutab „ajalugu“ orjusest, nagu ei näekski — ta on kui trükiviga sõnade järjestuses.

Kuid vast ongi nii kõige mõjuvam ja kõige arusaadavam hulkadele rahvuslise iseseisvuse vajadus ja mõte. On ju vihavaen mõisnikkude vastu sisse imetud emapiimaga, on ju helladel närvidel mängimine lihtsam ja tuntud mõistete ja mõttekujude tarvitamine on sama hea kui ühise keele leidmine.

Ainult ehk mina olen halb hingetundja ning tunnen enese haavatuna asjata. Siiski — on midagi, mis ei ole korras.

Ei saa esiteks leppida mineviku vaatlusega ainult ühelt, pealegi negatiivselt vaatekohalt — pean orjuse negatiivseks nähtuseks. Sarnane vaatlemine piirab silmaringi, ja meie ei näe vast rohkem, kui näeb teoori — kubjast, kiltrit, parunit ja vitsa, kuna kõik muu maailm vaob ja kaob silmapiirilt. Meie ei näe enam kultuuri sihtjoone, kultuurilisi ülesandeid, kõike seda positiivset, mis pakub ja nõuab elu, meie ei näe isegi omi sõpru ja vaenlasi. Tegelikult ongi lugu nii. Orjusest pä äsnud eestlane nägi ainult labast käega katsutatavat ja silmaga nähtavat materjaalset ilma, kartis orjuse tonti ja püüdis selle eest põgeneda kuhu ja kuidas sai: asunikuna või töölisena võõrale maale, ametmehena või haritlasena. Vaimuilm oli tema nägemisele sulutud, sotsiaalne suhtumine ümburusse, oma rahvasse võõras. Ainult üks tunne ühendas rahvast — vihavaen aadliseisuse vastu. See orjaaajast päritud ideoloogia on olnud määraturaks takistuseks kõigil ühistel ettevõtetel ja on neid hukutanud.

Ärkamise aja tulised isamaalased sütitasid isamaalised tunded, kuid nõjuda ideoloogiale nad veel ei suutnud, ning meie näeme alles tänini labast materjalismi, suhtume kitsarinnaliselt ja labaselt kõigisse elunähtustesse: vaid

see tulu, mis kohe näha silmaga ja kobada käega, suudab meid kõiki kõita, kõik kaugem, astmeliselt tuletatav on peidus ja nägematu. Kogu meie elu kannatab selle all raskelt.

Asetagem oma vaatepunkt kõrgemale astmele — astmele, millest poleks häbi vabal inimesel ja kodanikul.

Ma ei usu ka, et sellele negatiivsele alusele rajatud propaganda viib ülesseatud sihile — „õhutada noorsõdurites põlgtust ja vaenu orjale ja võõra rahva vägivaldavalitsuse vastu; seada meie põlvele eeskujuks meie esivanemate raugemata isamaa-armastust jne.“ („Sõdur“ nr. 46/47 lhk. 995 konspekt „Tunni eesmärk“).

Positiivseid tagajärgi saame ikkagi vaid tegetsemisega positiivsel alusel. Tahame õhutada vaprust, isamaaarmastust, võitlusetaht rahvuslike iseseisvuse eest, siis peame näitama rahvusaate positiivset sisu, kultuurilisi ülesandeid ja tingimusi. Sellest peegelduvad vastu iseeneest kõik negatiivsed nähtused kui positiivsete seaduste rikkumised. Orjaaeg oma raskustega on meil selle juures asitõenduseks. Meie õpime nägema ja näitama täies ulatuses rahvusliste kaotuste, kannatuste ja vintsutuste summat võõrasrahva ülivõimu all, mitte ainult orjust. Meie peame õppima nägema kui kaugele oleme maha jäänud tähistest, mis paistsid meil ees kultuurilisel arenemisel, mitte ainult kannatusi mõnel õnnetul ajaloolisel viivul. See tiivustab, ergutab ja kasvatab.

Orjuse aluseks võtmine ja esiplaanile tõstmine aga, nagu tähendatud, kitsendab silmaringi ega lase näha muud kui seda, mida võib näha ori. Vihavaen võib sünnitada vihavaenu ja kasu sellest saavad ainult üksikud. Vaevalt kõlbavad nii kasvutatud inimesed millekski muuks, kui õnnetuste summa suurendajateks.

Arvan võivat tõestada, et liigne vihavaen aadli vastu killustas meie jõude võitluses iseseisvuse eest, raskendas seda võitlust ja paiskas paljud punaste kilda. Olgu näiteks paar kurbaljakat lugu.

Meie vägede edasitungimisel võeti neid nii mõnelgi pool vastu kahtlustava unbusaldusega

kui just mitte lausa vaenulikkusega: „parunite sabarakud“, „valged“, „tulid paurnitele mõisaid tagasi andma“ jne.

Marienburgis oli võimatu raske võita usaldust. Läbirääkimistele kutsutud rikka Marienburgi valla vallavanem seletas avameelselt peale pikka puiklemist: „Vaadake, punaseid meie küll ei armasta, kuid paruneid armastame veel vähem.“ Too mees ei näinud muud, kui paruneid, kuigi ise oli „neetud hallparun“, kelle jaoks ihusid pussi punased. Veel kurvem oli Tartumaal ühe valla peremeeste lugu. Mehed õhutasid viha vaenu parunite vastu, igatsesid verist kättemaksu Pühajärve sõja ja kõige muu eest, kuigi mitte oma enese, ent sulaste kätte läbi, ja olid väga ehmunud ja imestanud, kui neid ise kinni hakati nabama ja maha laskma. Nad olid nagu läbi maganud aja, kus maa ühiskondlikes kihitides sündis suur edusamm, peremehed olid tõusnud majanduslikult iseseisvateks inimesteks ja käsutasid sulaseid. Näiivilt usuti aga aadlit olevat endiselt ainukesena kadestumise ja ka vihkamise väärilise objektna.

Liigne viha võrkis silmi. Kuid võrgitud silmil ei näe meie õiget teed, vaid tonti.

Ehk võtame vabandussõjaaegse n. n. „Saaremaa mässu“. Kas ei ole kasutanud kommunistlikud agitaatorid mässule õhutamisel siin just ära laiemate, teadmatutes viibivate rahvakihitide vihavaenu „parunite“ vastu. Eesti valitsus ja sõjaväed tembeldati nende huvide eest võitlejateks.

Orjuse tondi maalimine seinale võib ebasavates kätes tuua ennem kahju, kui kasu, sest ärgu unustatagu ägedaid Eesti iseseisvuse vaenlasi — kommuniste, kes on agitatsioonis hästi õpetatud ja oskavad igast vääratusest omale kasu luua. Kuidas need orjuse küsimust käsitavad, see peaks enam-vähem tuttav olema. 1917 a. lõpul, kui karta oli Saksa okupatsiooni, rahustasid nad rahvast: „ükskõik, kas venelane või sakslane, kuid mitte ainult eestlane, sest Eesti bursui on see kõige kuratlisem kurat!“

Et orjusega kollitamine ja parunite kirumine on iganenud kui agitatsiooni lööknumber, seda tõendab vast kõige paremini meie poliitiliste parteide agitatsioon viimsel Riigikogu valimistel — siin parun peaaegu ei esine enam kihutuskirjanduses, artiklites, plakaatidel ja kõnedes, mis aset leidis Asutava Kogu ja I Riigikogu valimiste eel.

* * *

Rabeledes välja orjaaegse ideoloogia võimkonnast peaseme avaramatele vaatlusväljadele. Siin on meil uudist palju näha ja kuulutada. Et küsimuses on Eesti ajaloo õpetamine, siis lubatagu paar ääremärkust ka meie ajaloo kohta.

Esiteks — meie ajalugu on uuritud ja kirjutatud mitte eestlased. Eestlased on senini

järele rääkinud seda, mis teised ette ütelnud, sama usaldusega nagu ettevalmistuseklassi Jüts abituriendi tarkust usaldab — absoluutselt. Nii on nähtavasti ka major Siir absoluutselt usaldanud valmiskirjutatud Eesti ajalugu. Kuid kahjuks on ajalugu säärane teadus, mida iga mees nimme juu meelega väänab ja seletab oma kasuks. Sakslaste lähtepunktiks on olnud tõestada, et nemad on ainukesed kultuuri levitajad ja loojad. Sellega on nad suured heategid teistele rahvastele ja on tasuks õigustatud võtma võidetult maalt kõike, mis kultuurikandja võtta võib. Enne nende tulekut polevat olnud Eestis muud kui sood ja rabad, vaesuses ning viletsuses vaevlev metsrahvas. Kui eestlane ihu katab koetud riidega, mitte enam paljaste karusnahkadega, leiba sööb ja supi sisse soola paneb, siis võlgneb ta sellest tänu saksa kultuuri kandjatele. Orjus on võrdlemisi endise metsikusega siiski veel õnnepõlv ja suur samm paremusele.

Venelaste seisukoht oli veel lihtsam: eestlased on rumal, laisk, tuima iseloomuga rahvas ja sellega saatuse poolest määratud söödaks venelastele, kes on andekas, tark, ettevõtlik ja usin rahvas. Venemaad ei lahuta eestlaste maalast ei suured mäeahelad ega mered, sellepärast ei ole ka mingisuguseid looduslisi takistusi ees eestlaste ühtesulatamiseks. See olekski juba sündinud, kui sakslaste võim ei oleks vahele astunud 700 aastat tagasi. Kuid mis loomulikult pidi sündima, see sündiski: sakslaste võim Baltimail murti, suured tsaarid võitsid oma pärisosa tagasi ja nüüd võib Vene tsaar ennast nimetada de jure ja de facto Kõik-Vene Isevalitsejaks (Исторія Ливоніи. Сост. по порученію Имп. Академіи Наукъ, Рига 1884. Autor nimetamata, nii siis Vene teaduste akadeemia ametlik teos).

Arvan, et meil tohiks ometi olla erinev seisukoht oma rahva ajaloo vaatlemisel, kuid senini on meie ajaloo kirjutajad sellele nukralt „Jah“ ja „Aamen“ peale lausunud ja üldises arvamises kestavad sarnased mõtted suggestiooni mõjul edasi. Dr. J. Luiga uurimusi on osalt muigega, osalt vihase arvustusega vastu võetud. Kuid ometigi jääb Dr. J. Luiga üheks esimeseks teerajajaks Eesti ajaloo uurimisel.

* * *

Pealiskaudselgi eesti rahva mineviku vaatlemisel tekib rida küsimusi, mis nõuavad vastust. Olgu siinkohal toodud mõned.

„Teaduslikult“ on selgeks tehtud, et Soome hõimud valdasid suure osa Euroopast, kuid pealetungivad elujulisemad rahvad — slaavi ja germaani tõug, surusid „metsikud“ hõimud põhja, ning endisest suurest rahvast on järele jäänud käputäis eestlasi ja soomalsi.

Kui aga vaatleme Eesti etnograafilist kaarti XIII sajangu algul — sakslaste sissetungi ajal — siis näeme pilti, mida võib pakkuda vaid pealtingiva, ülivõimsa rahva asetumine: kõik paremad, elamiseks soodsamad kohad on eestlaste käes — mererand kitsana ribana kuni Mee melini ja suuremate jõgede alumised osad. Seda ei saa seletada teisiti, kui et eestlased olid võimsamad naabritest. Kes seda ei taha näha meelega, see muidugi ei näe. Kui ajaloo kirjadest seletust otsima läheme, leiame neid kohe. Nii kirjutab Läti Hindrek järgmist, kuigi ta meile muidu väga vaenulik on: „Valga ümbruse lätlased kannatasid väga eestlaste röövretketest ja sidusid sõpruse Pihkva venelastega, et need neid kaitseks. Kui aga asutati Riia kindlus, küsisid lätlaste vanemad nõu omilt jumalailt, kas nad peavad abi otsima eestlaste vastu Riias ja ristimise vastu võtma Riia preestritelt. Jumalad soovitasid seda, siis saatsid lätlased Pihkva preestrid tagasi Pihkvasse ja võtsid vastu preestrid Riias.

Pihkvas aga ei oldud sellega põrmugi rahul, saadeti saadikud Valgamaale, kes väga nurisid lätlastega lepingu murdmise pärast. Lätlased aga vastasid, et Pihkva ei ole suutnud kaitsta eestlaste vastu mitte ainult neid, lätlasi, vaid ka iseennast ei ole nad suutnud kaitsta, mis õigus siis nüüd on nuriseda?“

Siin on kaunis selgelt öeldud, kuspool oli ülekaal.

Kui see vaade osutub õigeks, siis selgub kohe üks senini väga udune asi — lätlaste sõbrustamine sakslastega ja „äraandlik“ ülespidamine eestlaste vastu. Ei olnud mingit „äraandlikkust“, vaid abiotsimine suures hädas. Ühtlasi peame esitama ka kohe teise küsimuse: millal asusid eestlased Läänemere kallastele? Kui sel ajal, mida tunnustab „teadusline“ ajalugu (mõned 1500 a. enne Kr. s., teised umbes Kr. s. ajal, kolmandad kuni 500 aastat peale Kr. sünd.), kuidas siis kokkupõrge naabritega sündis nii hilja ning etnograafiline kaart omas sarnase kuju?

Oleme sunnitud sisserändamist asetama hilisematesse aastasadadesse. Jällegi selgub mitu küsimust, nimelt suhtumine venelastega. Kuna X sajanguini tundsid venelased ennast pere-meestena Tartumail, hiljem kaovad nende retked ja XII sajangul nad ei näita enam nägugi. Väga selge, kui arvesse võtame, et eestlased jõudsid pealetungides XII sajangul puhastada maa isegi kuni Irboskani.

Kui pöördume hilisemate aastasadade poole, näeme veelgi iseäralikumalt pilti.

Eestlased võitlevad Euroopa vastu 27 aastat järjestikku. Siis jätkub võitlus vaheaegadega kuni 1343 aastani.

Oleks naiivsus tõesti oletada, et sarnast hiiglavõitlust pidas metsik või poolmetsik rah-

vas. Isegi see oleks naiivsus, kui oletaksime, et seda võitlust peeti vabaduse eest või poliitilise rippumatuse eest. Arusaadavaks saab meile see hiigla võitlus ja võitlustahe vast siis, kui võitluse põhjuse viime üle kultuurilisele alusele. Sissetunginud tõug (eestlased) oli väga kultuuriline, kultuuriliselt palju kõrgemal vastupealetungi organiseerijatest — venelastest, sakslastest ja lätlastest. See üle olev kultuur võimaldas pika ja visa võitluse arvuliselt ja varaliselt paljukordselt ülekaivate vastastega ja, teiselt poolt, tegi võitluse elu ja surma peale vajalikuks, möödapääsmatuks.

Kui pöörame tähelepanu asjaolule, et samal ajal kees võitlus ka Euroopa lõunarajal — Väike-Aasias, ja võrdleme võitlevate poolte soodustusi seal ja siin, siis selgub veel nii mõnigi asjaolu ja alles siis saame ettekujutuse võitluse traagilisest suurusest eestlaste poolel: halva ja läbilõigatud seljatagusega, väikese saarekesena keset kristlikku ilmamerd võitles vapper rahvas oma olemise, oma kõrgema kultuuri ja puhtama usu eest kuni „luuvarre pikkuse poiskeseni“. Ka siis ei alistunud ta veel vaimliselt ülivõimule, sest meie näeme võitluse uuesti ärkamist ikka ja jälle. Kui 1560 aastal länlased omale kuninga valisid, kasutades Ordu sõda venelastega, siis pidid tol ajal olema veel elav rahvusline iseteadvus ja ideoloogia. Seda mõistame, kui võrdleme nii tähtsat rahvuslist akti käesoleva ajaga ja rahvuslise iseteadvuse lõtvusega praegu — Eesti iseseisvuse ühkesandamal aastal!

Jälgides näeme, et Poola ja Rootsi valitsused põhjendavad oma poliitika Baltimail mitte sakslusele, vaid eestlusele.

Ärgu oldagu naiivid arvama, et mingi võim võidetud maal toetab enese tühjale tuulele — kui ta ka tahaks, et saa ta seda. Silmitsegem lähemalt noid aegu, eriti XVII sajangu teist poolt. Meie näeme, et kaal kaldub täielikult eestlaste poolele. Sissetunginud saksa element ja uhke aadel on eestistumise protsessis. Kui võrrelda seda XIX sajangu teise poolega, siis on võrdlus XIX sajangu kahjuks. XIX sajangu teisel poolele ei leia meie enam ei rahvuslist iseteadvust ega oma kultuuri püüet, selle asemele on astunud kadaklus ja individualistlik oma-naha päästmine, veresugulaste põlgamine, umbusaldus, närvide lodevus jne. On sündinud midagi hirmsat, mis rahva nii järsult ümber muutnud. Mis? Vastuse leiame eestlaste elutingumiste vaatlemisel XVIII ja XIX sajangutel. Ometi lõpuks oli eestlane kui kogu rahvas surutud orjusse, temalt võetud kõik inimlikud õigused, ta tehtud loomaks, murtud tema rahvusline vaim ja tahe.

Ta on alla surutud ja hävitatud isegi seda võrd, et usub kui pühadust kõike, mis Vene

poliitika temale heaks arvas sisse istutada selleks, et kiiremini kaoks maa pealt eesti nimi ja et „Vene tsaar võiks ennast nimetada de jure ja de facto Kõik-Vene Isevalitsejaks“.

Neil lühikestel ridadel ei saa küllaldaselt põhjendada ja tõestada allikate ja dokumentidega kõike ettetoodut. Selle teen teisel ja lä-

hemas või kaugemas tulevikus, sest vassimiste ja meelega valetamiste umbrabas ei ole kerge liikuda.

Ainult üht toonitaksin veel: jutt 700-aastasest orjusest sarnasel kujul nagu seda meil mõistetakse, on ebatäpne lugu, mille sünnitanud meelega meie vaenulikud pooled. On viimne aeg loobuda seda pidama pühaks tõeks.

Mis võib juhtuda siis, kui punkti ei nähta, või seda meelega näha ei taheta.

Vastuseks artiklile „Eestlaste ajalugu. Orjus“ ja ääremärkused.

„Seda punkti, mis lahutab „ajalugu“ orjusest nagu ei näekski“ . . . Kahju, tõsiselt kahju, et seda, mis seisab must valgel, ei nähta, ei taheta näha meelega. Kuid veel enam kahju on, kui sellele rajatakse — arvustus.

Kustas tahab major Siiri diagrammist luua mingisuguse ühekülge orjade õhkamise müüdi, kes ei näe kaugemale, kui oma „kupjaid, kultreid ja paruneid“ ja muidugi siis nende vastu tunneb ainult põlgust ja viha.

See on eksitus. Mida selle meelega eksimisega on tahetud kätte saada, minule isiklikult jääb küll arusaamatuks.

Ajaloo kujutamine näitlikult, graafiliselt on üldse raskemaid ülesandeid, mis nõuab palju isiklikku leidlikkust ja oskust autorilt, kes seda on teinud omale ülesandeks. Ka käesolev diagramm on paljud kordi ümber töötatud, katseliselt proovitud, täiendatud ja, olgu juure lisatud, ka asjatundjate poolt läbi vaadatud.

Kui seal siiski leidub puudusi, siis näitab see ainult, et inimese töö, mis tehtud kahe käe ja kümne sõrme abil, kunagi ei tule täiuslik, eriti aladel, kus teeme alles esimesi samme.

Kriitika kohus on juhtida tähelepanu puudustele, et neid oleks võimalik kõrvaldada tulevikus.

Kuid kritiseerides, lugupeetud Kustas, ärge looge endale pettekujusid, millel puudub reaalse alus kritiseeritavas töös eneses.

Teie resümeerite üsna õieti:

„Meie õpime nägema ja näitama täies ulatuses rahvusliste kaotuste, kannatuste ja vintsutuste summat võõrasrahva ülemvõimu all, mitte ainult orjust.“

Kuid just seda, millest siin kirjutate, ahabki väljendada kõneall olev diagramm, mitte ainult orjust.

Vaadeldes diagrammi sisuliselt, kas Teile ei peegeldu seal vastu just meie rahva võitlused ja kannatused — poliitilised ja majanduslised, mis autor on püüdnud edasi anda värvide vaheldusega, kuna viimaks Vaba Eesti lipp uhkelt ja iseteadvalt on krooninud selle okkalse sajanguid kestva elutee.

Näib nii, et diagrammi sisu ja tendents peaks olema päevaselge kõigile. Kui Teile siiski kõnelete ainult „negatiivsele alusele rajatud propagandast“ (orjus muidugi), millest täie õigusega ennustate ainult kõike halba, siis see on ühekülgus, millele, võib olla, on kaasa aidanud diagrammi mitte küllalt täpne pealkiri.

Järelikult tohiks küll langeda ära iseeneest Teile üldistused „orjuse tondi maalimisest seinale“, „parunite selgroo murdmisest“ j. n. e.

Nüpalju Teile märkustest kõneall oleva diagrammi kohta.

Mis puutub artiklis avaldatud vaadetes meie ajaloo ja nende kirjutajate kohta üldse, siis — jäetagu see küsimus eriteadlaste otsustada.

On vist teada üldiselt kõigile, et Eesti ajaloo käsitamise alal meil on kujunenud kaks kooli. Üks, kes teda idealiseerib, püüdes näidata, piltlikult öeldud, et oleme, „kuninga pojad“, teine — nagu seda kirjeldab Kustas oma artiklis.

Kumb neist seisab ajaloolisele tööle lähemal, seda ajakirja piiratud artikliga otsustama hakata oleks küll enam kui riskant.

Lugupeetud Kustas, sel alal just ootame Teile põhjalikke uurimusi, mida siin ju ka lubate.

A. T.

Kehaharjutuste klassifitseerimisest ja metoodikast.

Dr. Herm. Jürgenson.

Kehaharrastamise üksikutele vormidele sisu leida, neid klassifitseerida, süsteemidesse mahutada, ilmet anda ei ole ajalooliselt noor mõte. Siiski võib ütelda eriti kehalise kasvatuse kohta, et metoodiliselt head skeemi on anda suudetud ainult viimastel aastakümnetel, XX aastasajal, kui meie antiikaega siinkohal võrdlusena meelde ei tuleta, kus kehakasvatustlisi küsimusi üldkultuuri küsimustena tänini kõige eeskujulikult filogümnaastikana (filosoofia ja gümnaastika, vaimline ja kehaline kasvatus pariteedi, üheõigusluse alusel) käsitati, eriharjutuste valikul gruppeeriti ja klassifitseeriti.

Aga meie?.. Peab tähendama sedapuhku, et võrreldes antiikajaga kehakasvatustistes küsimustes meie alles voodist üles tõusnud näime olevat: kehakasvatuse metoodilised küsimused meie ajal pole veel mitmeti lõplikult välja arenenud, ehk küll sihtjooned õieti tabatud ja tuntud talendid teadusilmast siin töötamas. Kehaharjutuste üksikvormide normeerimine ja gruppeerimine osutub mitte kergeks just seepärast, et nende üldisus ei jõe tapelt määrata ära iga üksiku vormi ulatust, vormide piire ja kava, kuna siin leiame näiteks rütmilist gümnaastikat ja tantsu, mille piirid on lõpmatud. Vahest nimetaksime selgituseks siin mõne üksiku kooli, nagu E. Jaques-Dalcroze'i, Rudolf Bode't, kus esimese juures rütm, muusika ning kasvatus loovad üldise kompositsiooni, kuna teine on lihaste füsioloogilistele pingutusele ning lõdvenemisele, mis on läbi põimitud hingeeluliste tundmusväljendustega, rajanud ühe parematest rütmilise võimlemise koolidest tänapäev. Nii esimesel kui teisel siin on üldkehakasvatuline põhijoon ehitatud just isiku-kultuuri alusele. Siin kui ka terve rea teiste rütmiliste võimlemise ja tantsu erikoolide peaaesandeks tundub olevat tahe oma hinge kehaharjutustes avaldada. Dr. Rudolf Bode kirjutabki oma süsteemi kohta (töös „Ausdrucksgymnastik“) järgmist:

„Ka suurem ja täielikum inimkeha tundmine ei loo veel anatoomia ega füsiolooge, veel väheni suurt plastikut. Peab abiks tulema sünnipärane kunstiaand, organismi tema totaliteedis, haarata jõuda, olgu füsioloogilisest lähtekohast, olgu anatoomilise üksusena, olgu lõpuks tema ruumilises ja kvalitatiivsetes (valgus, vari) suhtes, mis loob suure plastiku. Kunagi ei või anatoomiale mingit gümnaastika süsteemi rajada, sest ükski lihas ei ole kahe indiviidi juures ühesugust vormi. Keskpunktiks uues kehakasvatuse süsteemis, kõigist kehalise arengu üksikharudest läbi tungides, seame meie totaliteedi printsiibi. Psühholoogiliselt tähendab see veetlustunde

piirataavust, füsioloogiliselt liigutuskaava ühtlust, anatoomiliselt kehaliigutuste läbi saavutatava muskulaarse üldpildi ühtlust.

Meie ütlesime ülalpool mõne sõna nende kehaharjutuste liikide kohta, mis ehitatud hingeelulisele loomingle, mis seega isesugune mehel ja naisel kui isesugustel bioloogilistel tüüpidel.

Kaitsevaelistele praktilistele elunõuetele paratamata vajalikkudele nõuetele vastavalt ei oleks meil tarvidust selle juures pikemalt peatuda, küll aga tuleks meil juba siin puht mõistusliste komponentidele üles ehitatud harjutuste liikide juurde üle minna ning sarnaste harjutuste klassifitseerimisele asuda. Tants ja rütmiline võimlemine osutuvad siin võõrastena (kuuludes ehk küll oma sisu poolest kehaharrastamise alla, väljendades emotsioone), küll aga kuuluksid allpool käsitatavate kehaharjutuste peresse meil turnimine, võimlemine ning sport. Kehaharjutuste klassifitseerimiseks üldse ei tule aga ätusüks võtta sarnaseid mõisteteid, nagu sport, võimlemine, või saksa, rootsi, Niels Bukhi j.n.e. süsteemid, küll aga tuleks neid jagada nende tagajärgede seisukohalt, mitte niivõrd arstiteadlisest kui inimvõime kasvatamise seisukohalt.

Kehalise kasvatuse teoorias leiame sellest seisukohast välja minnes kehaharjutused jagatud järgmistesse gruppidesse, mis tuntuima eriteadlase prof. Dr. med. F. Schmidt'i poolt ette pandud ja kogu ilmas tunnustamist leidnud: I — jõuharjutused, II — osalised jõuharjutused, III — osavusharjutused, IV — kiirusharjutused, V — vastupidavusharjutused, VI — tähelepanu harjutused ja VII — nobedusharjutused.

I — jõuharjutuste alla kuuluvad tema järele need harjutused, kus kogu organismi lihastik ehk vähemalt suurem hulk lihastikust tugevasse tegevusse rakendatakse. Selle grupi harjutustest nimetame mõned üksikud, nagu raskuste tõstmine, maadlemine, raskuste heitmine j.n.e.

II — osaliste jõuharjutuste hulka kuuluksid sarnased jõuharjutused, mis piiratud lihasterühmituse harjutuse ajal oma alla võtavad, kuhu kuuluksid saksa süsteemide riistadel harjutused, kere kallutamise harjutused j.n.e.

III — osavusharjutused: siia võiks lugeda ka tasakaalu-harjutusi (uisutamine j.n.e.), hooharjutusi turnimisriistadel j.n.e., ühesõnaga terve rida harjutusi, kus väljendub osavus, tasakaal ja hea koordinatsioonivõime.

IV — kiirusharjutused. Siia kuuluvad (laiemalt võetud) spordist kui niisugusest mit-

med harjutused, kus keha kiiresti edasi kantakse, nagu lühidamaa jooksud, ujumised, sõudmised, lühidamaa suusatamine j.n.e.

V — vastupidavusharjutused. Siia kuuluvad mitmed harjutused IV grupist (kiirusharjutused) ainult kiirus on siin vahetatud vastupidavusega. Nimetame ehk pikamaa jooksusid, suusatamist, jalgrattasõitu, rännakuid mägedes j.n.e. Pikema distantsi peal tuleb arvestada võistlejal mitte üksi sellega, et kiirelt kohale jõuda, vaid sellega just, et ta oma käigu, jooksu j.n.e. jõuab lõpule viia. (Jalgrattasõidu võistlusi on olemas 300 kilomeetri peale; suusatamise võistlusi 100 kilomeetri peale; 1922. a. jooksis üks sakslane Berliinist Dresdeni 202 kilom. 26 tunni ja mõnede minutitega, kuna teada, et Kreeka-Persia sõja algul Fidippos 225 kilom. Ateenast Spartasse jooksis umbkaudu 18 tunniga j.n.e.).

VI — tähelepanuharjutused. Siia kuuluvad korra-harjutused (harjutused käsu peale), pikemat aega vältav vabaharjutus (kus mälu tähelepanuga valvel), mitmed mängud j.n.e.

VIII — nobedusharjutused oleks juba viimane grupp prof. Schmidt'i kehaharjutuste klassifitseerimise tabelis. Siia kuuluvad harjutused, mis head orienteerimise ning õige hinnangu võimet, energiat j.n.e. nõuavad. Meie nimetaksime siin sarnaseid harjutusi nagu vahklemine, poks, võistlusmängudest mõningaid, osalt ka maadlemist, Jiu-Jiutsu j.n.e.

Viini ülikooli võimlemisinstituudi juhataja prof. E. Mehl soovib prof. Schmidt'i tabelisse osavusharjutuste järele (osavus ja kiirusharjutuste, III ja IV vahel) võtta sisse kiirusjõuharjutused, kuhu tema ettepanekul kuulaksid hüpped ning kergeatleetilised visked, — seega seisaks prof. Mehl järele kehaharjutuste tabel koos kaheksast osast Schmidt'i seitsme asemel, mis ka igalpool läbi on lõõnud.

Oma iseloomu kohaselt mõjuksid jõuharjutused (nii üld kui osalised) peaaesjalikult lihas-tekava peale, kiirus ja vastupidavusharjutused omalt poolt südame ja kopsu peale, osavusharjutused, tähelepanu ning nobedusharjutused eeskätt ergukava peale.

Muidugi ei tohi siin sugugi nii arvata, et iga üksikharjutus ainult ühe organi peale mõjub, ei — ta mõjub sellejuures ka terve organismi peale. (Nii näiteks näeme jõuharjutuste juures mõnedki korrad liig tugeva pingutamise, rõhumise järele kahjulikku nähtust harjutajate südame juures pressimise tagajärjel: nagu on punane, rinnakoopas ja kõhukoopas positiivne rõhumine, süda on raskuse ülesrõhumise ajal verest tühi ja südame lihas seega ei saa hapniku näol toitu, mis arstliselt ebasoovitav.) Edasi leiame pikamaa sõudjate juures, kui seal nõrgemaid hulgas leidub, et nad finiši jõudes õhu puudusel kokku võivad langeda: siin on nägu vastandiks endisele juhusele kahvatu, veri on kõik kogunud kopsudesse ja südamesse, rõhk rinnakoopas ja kõhukoopas negatiivne, keha seetõttu surnukahvatu. Ka võivad ületreeningu tagajärjena iga üksikharjutuse tagajärjel siin ergukava väsimuse nähtused ilmsiks tulla, mis meeoluliselt j.n.e. mitmeti väga halvavalt võivad mõjuda.

Kuid neist küsimustest ehk teinekord pike-malt.

Nii siis nägime ülal, et kehakasvatustist süsteemi võib luua üldkasvatustele, totaliteedi alustele, rajada teda mõistusliselt kergesti haaravatele põhimõtetele, millest seekordki meie rääkisime, või tundmusi temasse valada rütmika, elupulsi ning hetkeliste emotsioonide näol. Praktilist kehaharjutuste klassifitseerimise tabelit võiksid aga anda meile nii siis ülalnimetatud õpetlaste poolt välja töötatud, tunnustatud tööd.

Vabadussõja ajaloo uurimise vajadusest.

R. M a s i n g.

I.

Sõjaajalugu on möödunud sõdade ja lahingute tõetruu kirjeldus, või õigemini — möödunud sõjakogemuste ja tõdede kogu. Ta taotleb kaht eesmärki: olla reaalseks ja soliidiks aluseks teistele sõjateaduse aladele ja abinõuks sõjaväelaste moraalsel ja intellektuaalsel kasvatusel. Muidugi on sõjateaduste ainsam reaalne

alus tegelik sõda. Kuid õppida sõjakunsti sõjas on hilja ja kallis. Ettevalmistus sõjaks nõuab sõjakunsti ja sõjateaduste tundmaõppimist ja arengut rahuajal. See võib sündida eduga sõjakunsti tehnilise ja füüsilise külje suhtes. Igal tegelikul õppusel näeme relvade ning lahingukordade puudusi ning hüvesid. Aga kuidas rahuajal teha kindlaks ekslikke ideid ja

vildakuid põhimõtteid, kuidas õppida sõjakunsti? Rahuaaja manöövrid ja taktikalised õppused konkreetses olukorras on ikkagi aseained. Neis puudub tähtsaim element: vaenlane oma füüsilise ja moralse mõjuga (surm, hirm ja hävinemine). Tahes või tahtmatult tuleb otsida abi mujalt. Seda pakub sõjaajalugu. Erapooletu ja õige sõdade ning lahingute kirjeldus annab meile reaalpildi, ehkki möödunud ajast. Ta on tegeliku sõja peegelduseks. Mida lähem meile sõda ajas ja ruumis, mida rohkem sündis see meile omases olukorras — seda kasulikum on meile selle tundmaõppimine.

Sõjaajaloo uurimine toob esile sõjapidamise seadusi ja tõdesid. Mineviku uurimine avab meile tuleviku, minevik on alati tuleviku aluseks.

Muidugi ei suuda sõjaajalugu restaureerida möödunud sündmusi täiuses. Lahingutes harilikult ei kirjutata, seda tehakse hiljem. Aja jooksul ununeb nii paljugi, tekivad uued meeolud ja uued muljed. Edasi anda täiuslikult sarnast suurt sündmust nagu sõda, on raske. Seda tunnevad need, kes ise seda läbi elanud.

Kasvatuseabinõuna pakub sõjaajalugu südamele ja mõistusele nii mõndagi. Ta kasvatab ja arendab. Seda ülesannet täidab peamiselt oma rahva sõjaajalugu. Möödunud edurikkad sõjad tõstavad rahvustunnet ja isamaaarmastust, loovad soovitavaid traditsioone ja liidavad sõjaväe ühiseks pereks. Ebaõnnestunud sõjad aga toovad esile oma puudusi. Lugesed lahingukirjeldustes juhtide nõrkusi või tugevaid külgi, kasvatame ise endid sõjaliselt ja arendame oma kriitilist mõistust. Sõjaajaloo tähtsust toonitavad kõik suured väejuhid. Suurimad ajaloo austajad olid Friedrich Suur, Napoleon ja Moltke.

II.

Sõjaajaloo eesmärke vaadeldes selgub, et kasulikumad on need sõdade ja lahingute kirjeldused, mis meile lähivad, mis oleme ise läbi elanud. Meile, eestlastele, on selleks Vabadussõda. Vabadussõda olgu meie sõjakunsti ja sõjaasjanduse ideelise külje tõsisemaks aluseks. Vabadussõjale järgneksid tähtsuse poolest Ilmasõda ja sõjakäigud, mis avaldasid mõju otse või kaudselt meie rahva ja maa peale. Meie sõjaline doktriin, strateegia, taktika ja organisatsioon peaksid tuginema peamiselt Vabadussõjale ja Ilmasõjale.

Suurim sõjaline väärtus on rahvustunne ja rahvuslik iseteadvus, ja seda võib kasvatada ja

arendada anult oma ajaloo abil. Vabadussõda võimaldab selleks palju väärtuslikku materjali.

Kui meie ei uuri oma minevikku, kui meie ei soeta „oma sõjaajalugu“, siis satume sõjakunsti õpetamisel ja õppimisel ning tegelikult ettevalmistusel sõjaks kergesti vildakule teele. Rahuajal on sarnane libisemine kerge.

III.

Pea kõikide riikide kindralstaapides on sõjaajaloo uurimise osakonnad. Endises Saksa kindralstaabis loeti see osakond üheks tähtsaimaks. Samuti on see praegu nii Prantsuse kindralstaabis. Väiksemates riikides tegutsevad sõjaajaloo uurimisel alalised või ajutised komisjonid.

Meil kahjuks oli seni see tähtis ala söödis. Ainult tänava moodustati ajutine Vabadussõja ajaloo komitee, kelle ülesandeks on Vabadussõja ajaloo tõetruu uurimine ja kokkuseadmine. Komitee algas tegevust novembri algul. Esimeseks ülesandeks on materjalide kogumine ja koondamine. Kui see tehtud, siis järgneb materjalide analüüsimine ja klassifitseerimine ning alles selle järele võib asuda Vabadussõja sündmuste põhjalikule ja tõetruule kirjeldamisele. Juba esimene ülesanne — materjalide kogumine ja liigitamine — näitab töö raskust. Tuleb läbi vaadata hulk arhiive, uurida vastavaid raamatuid ja pöörata üksikute isikute poole. Arhiiviasjandus on meil võrdlemisi veel noor. Seni tunti arhiivide vastu vähe huvi. Harilik arvamine oli ja on, et arhiiv on vanapaberi ait. Seepärast on ka materjalid arhiivides suuremalt osalt sorteerimata ja klassifitseerimata. See töö langeb nüüd komisjoni peale. Prantsusmaal ja Saksamaal kestis Ilmasõja materjalide sorteerimine arhiivides 2 — 3 aastat; 1920. — 21. a. asuti Ilmasõja ajaloo kirjutamisele, mis kestub praegugi. Ka meil võtab arhiivide sorteerimine aega. Et Vabadussõja ajaloo kirjutamist edurikkalt täita, läheks tarvis vähemalt 3—4 ajaloolast, kelleks võiksid olla ohvitserid tarvilise üld- ja sõjalise haridusega. Prantsusmaal ja Saksamaal esitatakse sõjaajaloo kirjutajatele suuri nõudeid: nad peavad olema strateegid ja taktikud, peavad tundma sõjaasjanduse teoreetilist ja praktilist külge ning olema ise kirjutatava sõja kaastegelased. Meil võiks need nõuded olla väiksemad.

Eesti kaitseväge ja rahva soov on saada võimalikult rutem tõetruu ja täielik kirjeldus Vabadussõja kohta. See vajadus kutsub paratamatult esile küsimuse, kas on küllaldaselt tööjõude Vabadussõja ajaloo töökomisjonis ja kas on töötingimused küllalt soodsad.

Narva põlemine 25. aprillil 1919 a.

Mitte asjata ei nimetata Narvat paljukannatanud Eesti Verduniks. Vahipostina Vabariigi idapiiril on ta üle elanud kõik Vabadussõja raskused. Punaste esimesed pommid 1918. a. novembris langesid Narva, esimesena meie linnadest sai ta ka kommunistide veresauna osaliseks. Aga ka siis, kui meie vaprad rügemendid olid visanud vaenlase kodumaa piiridest Narva jõe taha, ei olnud Narva hädapäevad kaugeltki veel möödas. Väeliin püsis positsioonisõja perioodil teatavasti Narva külje all ja vaenlase pommid valisid sihtpunktiks ikka ja ikka Narva. Siin ja säääl linnaosas kukub pomm majasse;

tuleleeki majalt majale. Põlesid ka kraamivirnad tänavatel. Päästa ei suudetud peaaegu midagi. Oli ka inimohvreid — nii leekidest kui pommidest. Kui juba tuleleegid taeva poole tõusid, siis hakkas vaenlane süütepommide asemel pommitama granaatidega. Pommitamine lõppes alles lõuna ajal. Õhtuks oli peaaegu kogu linnaosa maatasa, kuid varemed õõgusid veel järgmisel öölgi, nagu määratumad kolded.

„Narva lühikesest ajaloost“ loeme sama sündmuse kohta: „25. aprillil 1919. oli jälle suurem linna laskmine, kus Juhkentali alevile

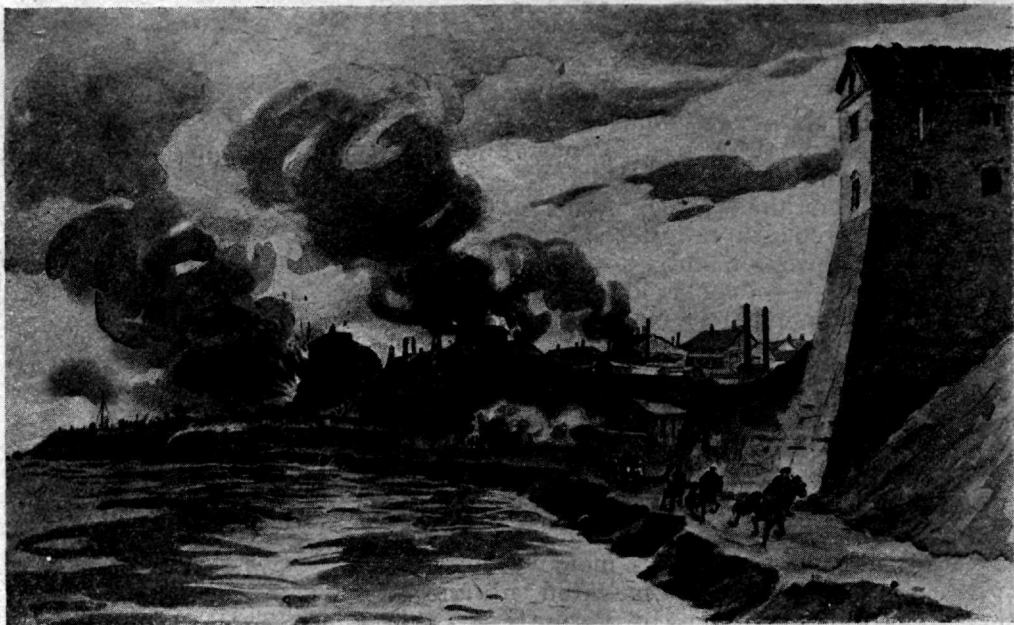

Narva Joaoru linnaosa pärast 25. apr. 1919 a. pommitamist.

tekivad üksikud tulekahjud, voolab rahulikkude kodanikkude süüta veri...

Ent valurikkamaks päevaks osutus Narvale 25. aprill 1919. a., mil vaenlase pommitamise tagajärjel tekkinud tulekahjus hävines terve linnaosa — Joaorg. Inimesed, kes selle meeletu hävingu kaasa elanud, teavad rääkida: esimesed vaenlase süütepommid langesid 25. aprillil 1919. a. Narva umbes kella 10. ajal. Varssi tõusid Joaoru kohal mitmel pool suitsupilved. Algas paaniline kraami evakueerimine. Kõik mis kätte juhtub, kantakse ja loobitakse tänavale. Varssi kujutavad tänavad enesest mingisugust vanakraami turgu. Kiirelt kandis tuul

kurb saatus osaks sai. Vaenlase pommid langesid majadesse, neid lõhkudes; siis võttis neid omakorda tuli. Põrgupalavus tahtis kõik ära küpsetada, suits ära lämmatada, ja aegajalt mürisid läbi tule praksumise lõhkevate pommide pikse kargatused. Perekas Juhkenthali alev hävines maapealt, ainult rida majasid Joa tänava ääres, Aleksandri kirik ja õpetajamaja Joaoru kaldal olid püsima jäänud. Aga ka teistesse linnaosadesse sadas rohkesti pomme — küll südalinna, Kreenholmi, Peetri alevisse, Narva agulisse ja Jaanlinna. Elanikud ei teadnud enam, kus olla või kuhu varjuda minna.“

Vabadussõja muuseumi omandus.

M. Maksolty.

Narva põlemine 25. apr. 1919.

Kui võõras satub tänapäeval Narva, siis ei jäta ta vaatamata ka varemetes seisvat Joaorgu. Masendav pilt — varemed, varemed, varemed... Kesk varemeid sirutab erakuna oma torni taeva poole Aleksandri kirik, mis nagu

mingisuguse ime läbi puutumata jäänud. Vaid üksikute varemete kohale näib jälle tarkavat elu, kerkivat uusi hooneid; suurem osa neist aga peab veel kaua ootama korraldavat kätt — seni kui meie ise kosume majanduslikult. -ms.

Kuninglik Pori rügement.

Jooni Soome kuulsama väeosa kangelaslikust minevikust.

„Porilaste mars“, — kes meil ei tunneks seda kaasakiskuvat, alati uut ja alati sütitavat sõjamarssi, mille sõnad ja muusika äratavad meis tahtmist sammuda kangelaste teed — kuigi see tee viiks meid veel kord „Narva tanterille“, nagu marsi soomekeelsed sõnad kõlavad!...

See mars on küll laenatud ve nasrahvalt, teiselt poolt Soomelahte, kuid ta on ka meil võitnud omale kodanikuõigused. Eriti populaarseks sai „Porilaste mars“ Vabadussõja ajal ning sellele järgnevatel aastatel. Nüüd tunnevad seda juba kõik, üksikud aga teavad kui lähedalt on seotud Eesti ajalooga selle Soome väeosa minevik, kelle oma mars on.

* * *

Tallinnas, „Lühikesejala“ kaelas, n. n. Gustav Adolfi värava kõrval, asub umbes 500 aastat vana maja, mis on ehitatud Toompea kaitsemüüri külge, osalt isegi müüri sisse. Oma kõrgelt asukohalt vahib ta otse Niguliste kirikutorni vastas üleolevalt üle teiste majade katuste.

Maja kõrval on väike, kena terrassidega aed, mida omal ajal hüüti „Kuninga aiaks“. Toompea poolsest küljest piirab aeda kõrge müür, milles veel mõned lagunemisel tornid. Sisseminek aeda ja müüri, kust avaneb tore vaade üle Tallinna merele, on vöörastele „kõvasti keelatud“, seepärast ongi see ilus koht nii vähe tuntud.

Kuid majal ja „Kuninga aial“ on rahvajutu järele hiilgav minevik. Kord olla majas — nii räägitakse — elanud kuulus Rootsi kuningas Gustav II Adolf. Kuid ajaloolised andmed Gustav II Adolphi majas viibimise kohta praegu kahjuks puuduvad, küll on aga teada, et tuntud Saksa luuletaja Paul Fleming on seal kord kosjas käinud...

Mispärast ma sellest ajaloolisest majast — seda see tingimata on — üldse juttu teen, on tingitud asjaolust, et viibides Tallinnas 1626 aastal, kirjutas Gustav II Adolf alla määrusele, millega asutati Lääne-Soome meestest hiljem kuulsuse omandanud „Kuninglik Pori rügement“. Kas sündis allakirjutamine just majas Lühikesel-jalal, on kindlaks teha raske.

* * *

Jälgime nüüd Soome ajalugu niivõrd kui see porilastesse puutub.

Kuni Gustav Vaasa valitsemiseni oli Rootsis ja Soomes maksev üldine maakaitsekohustus. Tekkis sõda, siis käsutati talupojad kokku ja saadeti vaenlase vastu. Kuid viletsasti varustatud ja õpetamata salgad ei suutnud vastu panna hea väljaõppega palgasõduritest koosnevatele alalistele sõjavägedele. Oli tarvis luua alaline sõjavägi nagu see mujal Euroopas oli. Troonile astudes tegi Gustav Vaasa 16. sajangu keskpaigas korralduse palgaliste, alaliste väeosade moodus-

Porilaste marss.

J. L. Runeberg.

Pojad rahva vahvama,
kes Narva, Lützeni ja Poola väljadelle kylvand surma,
veel võib Suomi võidelda,
veel vaenulise verega võib värvi maal!
Hei, nyyd ära rahutöö!
Nyyd torm on lahti, kõue käib ja tuiskab suuretykist turma;
read koos, edasi ja löö!
Meid kangelastest isade ees ootab töö.

Kuulsuse täht
toob hiilgust meile teile;
suur on me siht,
ja surm on tuttav meile.
Kõik koos tulle tormake!
me vabaduse uhke, vana tee on see!

Aurikas lipp, vii taas meid võiduteile,
muinasvõitlusist sa pleekind, närune;
ees käi, me pyha riie verine!
Veel lehvib jäänus Soome muinasvärvide.

lial ei me isamaa,
kui meie elus, võõrale end ikke alla ei või anda;
ei pea keegi ytlema,
et Soome rahvas reetnud oma prii põhjamaa!
Surra — kõlbab kangele,
ei hirmu karta, vannet murda, alandust ja orjust kanda.
Ei! Surm — õnn on meestele,
las langeme, kui veel ükskord on võiduks see!

Mõök, juhi meest
nyyd teile veriseile!
Surm kodu eest
toob elu kestva meile.
Käi, löö väsimatus väes!
Nyyd on me tund, ja lõikuseks ju aeg on käes!

Harvenenud read ju näitvad meile,
et maa kaitseks vägitöid teeb veelgi sangarmeel.
Käi edasi lipp uhke meie eel!
Su ymber sinu soomlased truud valvel veel.

tamise kohta. Neid nimetati „lipulisteks“ — ülemuse lipu ja nime järele. „Lipuline“ koosnes keskmiselt 525 mehest, kes olid jagatud neljaks neljandikuks ja iga neljandik viieks kompaniiks.

Esimene „lipuline“ moodustati Soomes 1555 aastal sõja ajal Vene vastu. Sõja lõpul vabastati mehed teenistusest.

Mõni aasta hiljem tekkis uuesti tarvidus sõjaväe järele. Nüüd organiseeriti juba viis „lipulist“ — üks neist Satakunna (maakond Lääne-Soomes Turu ja Pori linnade ümbruses) meestest. Viimane saadeti 1565 a. sõtta Taani vastu ja hiljem (1567 a.) Eestisse. See oli esimene kord kui Satakunna mehed meie maal teenisid sõjaväelise üksusena. Mõne aja pärast viidi nad tagasi.

Teist korda saadeti Satakunna „lipuline“ 1575 a. Tallinna, kus seisis kaks aastat Rootsi garnisoniväes ning m. s. võttis osa ka Padise lahingust. Pärast viidi „lipuline“ Viiburi ja demobiliseeriti seal.

Jälle leiame Satakunna mehi Eestis 1581 a. jaanuarikuul, kus nende pealikuks oli kuulnud Pontus de la Gardie, kes mehed siia juhtis üle Soomelahe jää. See vägitegu maksis aga 40 mehe elu, kes merel külmased.

Veel samal aastal on „lipuline“ Viiburis, järgmisel kevadel juba Narvas — ja 1583 a. uuesti Viiburis ning mõne kuu pärast asetatakse mehed laevadele ja saadetakse Tallinna.

Järgnevate aastate kestel on Satakunna „lipuline“ kord Tallinnas, kord Narvas, vahepeal ka Ingeri-

A. Edelfelt: Porilaste marss.

maal. 1590 a. sõja algus leiab osa „lipulisest” jälle Narvas. Peale 2-nädalast piiramist jooksevad venelased Narva peale tormi, kuid lüüakse veriselt tagasi. „Lipuline” kaotab surmuna 16 meest — esimene soomlaste verohver Narva kaitsel.

Venelased taganesid Narva alt ja kevadel viidi Satakunna „lipuline” Soome tagasi. Sealt toodi see aga juba järgmisel aastal uuesti vahepeal hädaohusse sattunud Narva kaitseks. Alles 1595 a. rahuga lõpeb „lipulise” garnisoniteenistus Narvas ja viiakse see Soome tagasi. Järgnevatel aastatel formeeritakse Satakunnas uusi „lipulisi”. 1600 a. koondab Rootsi suuremal arvul vägesid Eestimaaale, et sealt ja Liivimaalt poola-

kaid tagasi lüüa. Vägede hulka kuuluvad jälle tuttavad Satakunna „lipulised”, kelledest osa jäi Tallinna, teised aga saadeti edasi Tartu, Viljandi, Paide ja Pärnu.

Sõda kestis mitu aastat. Kord võitis Poola vägi Paide lähedal Arvid Stålarmi juhatuse all olevad „lipulised”. Sama saatuse osaks ka nende Satakunna „lipuliste”, kes hertsog Kaarli juhatusel 17. septembril 1605 a. Kirkholmis, Riia lähedal kallale tungisid poolakatele. Seal kaotas Rootsi kuningas poole oma armeest (umbes 6000 meest) ja Soome „lipulised” umbes 70% oma koosseisust.

Sõda kestus ja Soome „lipulised” võtsid osa pea kõigist lahingutest. Soomest nõuti ikka uusi ja uusi

nekrute Eesti- ja Liivimaal võitlevate „lipuliste“ täiendamiseks. Kui viimaks poolakad välja tõrjuti isegi Dünaburgist, siis jäid soomalsed kaitsevägegedeks vallutatud linnadesse.

Aastal 1610 võtab üks osa Satakunna „lipulisi“ osa pealetungist Narva vastas asuvale Jaanilinnale, kuna teine osa võitleb Soomes Käkisalme juures venelaste vastu. Ka selles väeosas, kes de la Gardie juhatusel vallutasid Novgorodi, teenisid Satakunna „lipulised“.

Kui 1615 aastal organiseeriti esimene Soome rügement, tuli sellesse Satakunna meestest 4—5 „lipulist“. Rügement arvati veel samal aastal selle armee koosseisu, mis kuningas Gustav II Adolfi juhatusel läks Pihkva vastu.

Stolbova rahule (1617 a.) järgnes mõned rahu-aastad, mis ära kasutatakse väeosade organiseerimiseks, varustamiseks ja väljaõpetamiseks. „Lipulisi“ hakatakse nüüd nimetama kompaniideks ja nende koosseis määratakse 150 mehe peale kindlaks.

Aastal 1621 tuuakse soomlased jälle Eestisse, sest Gustav II Adolf oli otsustanud vallutada Riia, mis vallutati, peale selle veel Dunaburg ja Miitav. Sõjakäigu lõpul lahkus kuningas Liivimaalt ühes Rootsi vägedega, soomlased aga jäeti Eesti- ja Liivimaa linnade kaitsevägeks. See oli viimastele raske aeg, sest taudid viisid mehi rohkem hauda kui vaenlase kuulid neid sõjas olid tapnud.

Alles 1626 aasta veebruaris viidi Soome väeosad tagasi oma kodumaale. Gustav II Adolf otsustas jagada suuremad rügemendid väiksemateks. Vastava kätse Soome vägede ülemjuhatajale Gustav Hornile kirjutas kuningas alla Tallinnas, 16. veebruaril 1626 a. See päev saigi selle rügemendi, mida järgneva kolme aastasajangu kestel tuntakse „Pori rügemendi“ nime all, asutamispäevaks.

1642 a. ühendati Pori rügement kindral Wrangeli vägedega Stettinis ja saadeti Sileesiasse. Ilma suuremate lahinguteta, kuid pikkade ja väsitavate kiirmarssidega jõudis otsustavat võitlust otsivad Rootsi väed viimaks Leipzigi alla. Alles seal õnnestas Rootsi vägede ülemal sundida katoliiklasi võitlema. Viimased löödi lahingus ja nad kaotasid üle 4000 mehe surnutena, 4483 meest vangidena, 46 kahurit ja ligi 200 lippu. Rootsi-Soome väed kaotasid umbes 2000 meeste surnutena ja haavatuina. See 23. oktoobri 1642 a. võit on üks hiilgavamatest Rootsi sõdade ajaloos, ta on seda ka Pori rügemendile, millest lahingust osa võttis 4 kompaniid.

Ühes suure ühendatud armeega marsiti risti-rästi läbi kogu Kesk-Euroopa ja võeti osa lugemata lahingutest. Tee läks võidust võiduni, kuigi raskete kaotustega. Kui rügement viimaks 30-aastase sõja lõpul 1649 a. Saksamaalt koju saadeti, oli järele jäänud ainult 268 meest — jäänused nendest tuhandetest, keda aastakümnete jooksul oli Satakunnast saadetud täienduseks.

Kaua ei saanud Pori rügement ka nüüdki puhata kodumaal, kuna ta saadeti Baltimale garnisoniteenistusse. 1655 a. algas sõda Poola vastu. Pori rügement oli nüüd jagatud Narva, Volmari, Riia ja Marienburgi garnisonidesse. Sõjakäigust Poola vastu võttis rügement osa, võitles hiljem ka venelaste vastu Riias. Lahingud ja katk, mis eriti Riias möllas, harvendasid rügemendi ridasid niivõrd, et selle ühest osast, milles pidi olema neli kompaniid à 150 meest, oli 1658 a. kokku ainult 53 meest!

Teine osa rügemendist, kuus kompaniid, oli Strassburgi kaitsevägeks, piirati aga 1659 a. poolakate poolt sisse ja andis nälja sunnil alla. Rügemendi jäänused võeti lepinguvastaseltselt vangi ja vabastati alles sõja lõpul 1660 aastal.

Järgnes Kaarcl XI rahutu aeg. Oli alaline sõda küll venelaste, küll taanlaste, vahel ka norralaste ja brandenburglaste vastu. Viimane muutus Rootsi vägedele eriti saatuslikuks. Nende sõdade kestel võitles Pori rügement nii väga mitmel pool, kaotas aga kõige rohkem taganemisel Preisimaalt Riiga. Viimaks koondati rügement kodumaale, kus teda järgneva kümne rahu-aasta jooksul korraldati.

Et saada mehi rügemendi täienduseks, pandi Lääne-Soomes maksma n. n. kompanii-süsteem. Satakunna rahvas oli nõus pidama rügemendi koosseisu eest hoolt. Kaks või rohkem talu kokku andsid oma poolt mehe, kes võis olla selleks ka palgatud. See mees sai väikese popsikoha ja seoti sellega maalapikese külge. Teenida tuli tal kuni surmani või tegevõimetuseni. Ohvitseride koosseis komplekteeriti sama süsteemi järele. Kompaniid kandsid rügemendis varem oma ülemä nime, nüüd anti neile uued nimetused. Esimene kompanii oli ihukaitse-, teine kol-leitnandi, kolmas majori kompanii. Teised kompaniid kandsid selle koha nime, kust mehed võetud.

See süsteem ei kindlustanud aga sõdade ajal tarvitist arvu mehi, ja seepärast võeti tihti tarvitusele sunduslik nekrutide võtmine. Mainitud komp.-süsteem jäi siiski Soomes maksma kuni 19. sajangu alguni.

Vaevalt oh alanud uus aastasada, kui Poola väed tungisid Liivimaale. Algas „Suur Põhja sõda“. Ühtlasi tungisid Rootsi kallale ka Vene ja Taani, hiljem ka Norra. Seda sõda on Eestisse puutuv as pikemalt käsitatud „Sõduri“ eelmises ja käesolevas numbris. Puudutame siin ainult Pori rügemendi osa selles.

Kiirmarsil saadeti Pori rügement Kesk-Soomest Viiburi, Nevanlinna ja Narva kaudu Viljandi, kus see kevadel (1700 a.) läks kindral Vellingki käsitusse. Liivimaa vaenlasest puhastamisest võttis rügement osa, langes aga jälle taudide ohvriks, nii et sügisel oli rügemendis järele ainult 269 tervet meest. Hiljem

(Gustav Adolfi autograaf).

* * *

Eelpool kirjeldatud Soome Satakunna meeste sõjakäikudest 1567—1627 aastatel selgub, kui tihti on Soome hõimud oma verega varematal aegadel niisutanud Eesti- ja Liivimaa pinda.

Aastast 1626 peale algab Pori rügemendi hiilgeaeg. Vaevalt organiseeritud uus rügement saadetakse Rootsi-Poola sõjas Ida-Preisimaale. Seal võtab see osa mitmest suuremast lahingust ja on vahepeal Meve, Marienburgi, Elbingi ja Strassburgi kaitsevägeks; koju tagasi tuuakse 1629 a.

Altmarkis poolakatega tehtud rahu andis Gustav II Adolfile võimaluse alata Saksamaal sõjakäiku katoliiklaste vastu. Seal oli usupuhanastuse sõda möllanud juba kummekond aastat ja protestandid seisid peaaegu kaotuse lävel. 1630 a. saadeti abiks Rootsi-Soome väed. Esialgu olid porilased 8 aastat Stralsundi, siis 3 aastat Stettini ja hiljem uuesti Stralsundi kaitsevägeks. Nende 11 aasta jooksul ei võtnud rügement osa suurematest lahingutest, küll aga kannatas raskesti taudide all. Iga aasta saadeti suurel arvul uusi mehi Soomest, kuid rügemendi meeste arv kippus siiski langema alla koosseisu. Eriti raske oli 1638 aasta, millal suri taudidesse 700 meest.

täiendati Soomes väeosasid uute nekrutitega, keda võeti Soomes sunniviisil.

Sõjakäigust venelaste vastu ja kuulsast Narva vallutamisest võttis Pori rügement osa kindral Maijdeli juhatusel.

Riias kaitsevääks olev rügemendi osa kannatas endiselt taudide all. Nelja kuu jooksul suri seal 340 meest ja 1701 a. lõpul jäi järele ainult 259 meest, neistki 112 haiget.

Samal aastal hävines Rápina kaitsmisel üks kompanii täielikult, mis Pori rügemendist sinna saadeti ühes teiste väeosadega eelvahiks.

Ligi kahekümne aasta kestvuselt võttis Pori rügement osa peaaegu kõigist tähtsamatest marssidest ja lahingutest Eesti-, Liivi- ja Kuuramaal ning Ingeris, Venes ja Soomes hävines nii mõnigi kord lahingutes viimase meheni, näiteks, kord Napuen lahingus Soomes ja teine kord Norra mägedes, kus 1719 a. esimesel päeval hukkus kohutavas lumetormis. Viimane õnnetus oli üks suurimaist, mida kunagi kandnud Rootsi-Soome väed. Nädala kestel külmetas surnuks 2300 meest. Pori rügemendist tuli kohutavalt Norra retkelt tagasi kõigest 38 sõdurit ja mõned ohvitserid.

Usikanpungis (Nystadt) sõlmitud rahu lõpetas kohutava Põhja sõja ja sellele järgnes n. n. vabaduseaeg. Seda aega iseloomustab Rootsi ja ka Soome sõjaväes distsipliini nõrgenemine. Kui Vene 1742 a. uuesti tungis Soome, osati anda käskusid veel ainult taganemiseks. Hiljem tegid Rootsi-Soome väed veel õnnestunud sõjakäigu Pommerisse, kuid siis ilmutas end aja vaim, tumestades Soome ja Rootsi vägede hiilgavat minevikku.

Kasutades Türgi-Vene sõda, andis Gustav III aastal 1788 käsu Soomes olevatele vägedele tungida kallale Venele Soomes Kymiõe lähedal. Sisemised lahkelid ja venelaste rüüadused mõjusid aga sedavõrd, et Rootsi-Soome vägede ohvitserid tegid salaliidu ja keeldusid võitlusest venelaste vastu. Sellest, n. n. Anjala-liidust, ei võtnud siiski osa meeskond. Kui kuningas hiljem küsis Turu-ääni ja Pori rügemendi meestelt, kas nad tulevad tema järele, siis mürisest vastuseks: „Kuni surmani“. Sõda jätkus ja Pori rügement, hoolimata sellest, et selle kõrgemad ülemused olid osutunud äraandjateks, näitas, et Satakunna mehed siiski oskavad võidelda ja surra kodumaalt eest.

Järgnev rahu-aeg kestis 7 aastat, mille kestel rügement suuresti kosus. Kui 1807 a. üks pataljon ühes Soome brigaadiga Pommerisse prantlaste vastu saadeti sõdima, siis oli rügement juba täies koosseisus ja kõigiti lahinguvõimne.

Vene ja Napoleoni vahelise liidu tagajärjeks oli sõda Vene ja Rootsi vahel. Napoleon oli lubanud Soome Venele ja tsaari väed tulid seda 1808 a. oma alla heitma. See oli aga raskem teostada kui venelased esialgu arvasid. Esialgu taganesid Soome väed

põhjapoolle ja Sveaborg — „Põhja Gibraltar“ — praegune Suomenlinna — andis alla ilma mõõgahoobita. See oli raske aeg meestele, kes olid harjunud ikka võitma. Ülemjuhatajaks oli kindral Klingspor, „kel oli kaks jalga, üks silm ja südamest ainult pool“, nagu Runeberg teda iseloomustab.

Siis astus juhatajaks Adlercreutz ja sõjaõnnes tekkis kohe pööre. Vaenlane tõrjuti tagasi Kesk-Soome ja soomalsed ühes Rootsi sõjaväelastega tulnud abivägedega sammusid ühest võidust teise. Pori rügemendi sini-kollane karu lipp lehvib aga alati võitjate eesotsas. Siikajõe, Lapua, Juunta ja teistest arurikastest lahingutest võtsid porilased osa auga, millist osaks ei saanud ühelegi teisele Soome väeosale. Pori meeste „hurraa“ ja „Porilaste marsi“ helid andsid alati julgust ka teistele.

Kuid viimaks murdus Soome vägede vastupanek. Venelased surusid nad Soome pinnalt üle Põhjalahe ja jälgisid neid kuni Uumajasse. Pori rügement, niipalju kui sellest veel järele oli, otsustas „marsida Rootsi“, peatuti aga teel ettekäände all, nagu oleks sarnane tegu talle hukatuseks. Relvad anti üle vaenlasele ja rügement saadeti laiali. Mõned tulid tagasi oma kodukohtadesse, kust neid ei kutsutud enam kunagu lippude alla. Viimane Pori rügemendi ohvitserkonna koosolek peeti Turus 1810 a., mis jäigi viimaseks juhuseks näha ülistatud Pori kangelasi koos.

* * *

Möödus 109 aastat. Soome oli saavutanud iseseisvuse. Kodusõja ajal 1918 aastal loodi vanade traditsioonide põhjal uus sõjavägi. Organiseeriti ka uus Pori rügement, mis pärandas peale kuulsa nime ja Satakunna vana sini-kollase karulipu veel esiisade kangelaskuulsuse ja traditsioonid. Praeguse Pori rügemendi organiseerimine algas 15. märtsil 1919 aastal. Suur osa selle meestest olid siis kodusõjast osa võtnud veteraanid.

Läinud aasta 16. veebruaril pühitses rügement oma 300-aastast asutamispäeva; selleks päevaks avaldati ka rügemendi ajalugu albumi kujul.

* * *

Meile on Pori rügemendi või laiemas mõttes meeste vägiteod kallid; nad on aastasadade jooksul suvremaa osa oma ajast, energiast, tervisest ja elust ohverdanud Eesti- ja Liivimaa kaitseks. Siin on see kuulus rügement asutatud, siin on ta võidelnud Rootsi vägede koosseisus kõrvuti teiste „Põhja Poegade“, tagasi tõrjudes idast ja läänest sissetungivaid vaenlasi.

Kuuldes „Porilaste marsi“ helisid tulevad tahtmata meele need kangelased, kelle aumarsiks see juba rohkem kui saja aasta eest oli.

Praegu on „Porilaste marss“ ühtlasi ka Soome sõjaväe üldmarsiks.

V.

Märkusi sõidult lahinguväljadele.

I.

Prantsuse sõjaväe peastaabi nõusolekul tegin 23., 24. ja 25. novembril kaasa väljasõidu lahinguväljadele, mis organiseeriti Versailles „Kindralite Informatsiooni Tsüklist“ osa võtvatele väljamaa ohvitseridele. Prantslastele ei olnud see sõit sunduslik, nõnda et nendest meile juhina ja selgituste andjana kaasa tuli vaid kolonel X.

Teel Pariisist Verduni olin ühises kupees kolonel X. ja kolme rumeenlasega. Jutt tekkis kindral Sarail'st, kes juhatas sõja algul Verduni all 3-dat armeed. Kolonel X. iseloomustas teda kui alati iseteadlikku

ja kangekaelset meest, kes kunagi palju pole hoolinud ülemuse käskudest. Et ta olles katoliiklane oli abellunud protestantlasega, siis olid omaksed ta enesest ära tõuganud. Selle järeldusel muutunud kindral Sarail ägedamaks kiriku ja usu vastaseks. (Sattu selle tõttu hiljem Süürias paljudega teravasse vastollu).

Kui jutt kaldus üldse Prantsuse kõrgema juhatuse peale sõja ajal, siis rõhutas kol. X. eriti seda, kuidas õne kombel alati sõjavägede etteotsa määrati just vastavad mehed. Äärmiselt ettevaatlik ja ainult kindla edu ennustusel pealetungi tunnustav Joffre ei kartnud alguses oma vägesid tagasi tõmmata, et valida

vaenlasele otsustava hoobi andmiseks kõige soodsamat silmapilku. Foch oleks, võib olla, Prantsuse väed juba piiril ära purustada lasknud. 1917 aastal, kui lahti puhkesid ähvardavad rahutused, oli jälle kutsutud meheks Petain, kes põhjalikult tundis sõjaväe elu-olu ja seda ka hinnata oskas. Ta võimaldas puhkust väsinud väeosadele ja korraldas piinlikku hoolitsemist sõdurite eest. See tõstis sõjaväe meeleolu ja kindel kord seati sisse ilma suuremate karistusabinõudeta. Foch oli olnud sõjaväe tegelikust elust eemal, tema oleks vaevalt suutnud seda sarnaselt korda saata. Fochi järg tuli siis, kui sõjavägi jälle täielikult teguvõimsaks oli saanud, kui tarvis oli vaenlasele, kelle reservid hakkasid lõpma, anda kindel ja otsustav hoop, Petain aga poleks nii pea riskeerinud peale tungi ette võtta.

* * *

23. novembri keskpäevaks jõudsi Verduni. Seal olid autod ja autobussid valmis, et meid viia Ilmasõja tähtsamatele heitluskohtadele.

Esimeseks päevaks oli määratud Meuse'i paremal kaldal asuvate seisukohtade vaatamine. (Reisi otstarbeks oli näidata meile maastikku, et lahingukirjelduste lugemisel võimalik oleks saada sündmuste käigust selgemat pilti).

Sõitsime välja üle Bras Douaumont'i poole, peatudes teel kuulsa „Tääkide Kaeviku“ (Tranchée des baionnettes) ja väikese ajutise luukabeli (ossuaire) juures. „Tääkide Kaevikus“ on sakslaste hirmsa pommitamise tagajärjel 11. juunil 1916 täielikult kinni kaetud, sinna on elusalt sisse jäänud ja mulla alla maetud 137. rügemendi I-se pataljoni sõdurid, kes, täägid püsside otsas, sakslaste tormijooksu ootasid. Kaevik seisab praegu samasuguselt kinnikaetuna nagu ta vaherahu tulekul leiti, mulla alt paistab välja vaid õudne tääkide rida. Missugune ilus tunnistus sellest, kuidas Prantsuse sõdurid tarviduse korral oskavad jääda trülit oma seisukohtadele. „Tääkide Kaevikus“ on nad nagu praegugi veel valmis vaenlase tormijooksu vastu võtma...

Üle kogu „Tääkide Kaeviku“ on ühe ameeriklase kulul ehitatud monumentaalne mälestusmärk. Peale mälestusmärgi valmisaamist on aga sellest väljaspool leitud veel uusi maa-seest välja paistvaid püsside ja tääkide otsi, mis tunnistavad, et kaevik pikem oli kui alguse arvati.

Ajutine luukabel on ehitatud Verduni lahinguvälja keskpaika, kõrgele kohale, kuhu hiljem kavatsetakse ehitada suurepärane ühisluukabel kõikidele kindluse kaitsjatele. Kogu Verduni lahinguvälja on jagatud 52 sektoriks, igast sektorist leitud luud kogutakse eraldi, puusärkidesse, millised asetatakse siis mälestusmärgidenä ehitatavasse luukabelisse. Kui kellegilgi mõni ligidane inimene teatud sektori piirides langes, siis on lootust, et temagi jäänused puhkavad vastavas puusärgis.

Douaumont'i fordil anti meile ka lühidalt seletust mõnede üksikute lahinguepisoodide kohta. Kahjuks ei olnud aga uduse ilma tõttu võimalik maastikku kuigi kaugele näha. Seletuste andja, keegi major kohalikust garnisonist, rõhutas eriti seda, kuidas iga sakslaste rünnakule prantslaste vasturünnak järgnes, kuidas Verdun lõppude lõpuks prantslaste vastupanu sümboliks muutus ja kuidas selle kindluse äraandmine kogu maad oleks võinud moraalselt vapustada.

25. veebruaril 1916 langes Douaumont sakslaste kätte, kes sealt kõige ligemas suunas Verduni peale edasi surusid. Viie kuu jooksul suurte jõupingutuste ja raskete ohvrite varal saavutatud edust pidid sakslased aga väga kiirelt loobuma ja vallutatud maa-ala prantslastele tagasi andma mõne päeva jooksul.

Lühikese seletuse ärakuulamise järele tutvusime ka fordil varemete sisemise seisukorra, mille järele tagasi tuli pöörduda Verduni, sest udule hakkas seltsima juba ka õhtune hämarus. Mõõda minnes peatusime veel mõne minuti Vaut fordil juures, kus tuntud kommandant Reynal'i juhatusel olev garnison omal ajal sakslastele kangelaslikku vastupanu üles näitas.

Kui sakslased 8. juunil 1916 fordil ajutiseks siiski ära võtsid, jäeti nende poolt vahvale kaitsjale, kommandant Reynal'ile, tema mõök erilise lugupidamise täheks alles.

J. J.

Rootsi kõrgem sõjakool.

Rootsi ohvitserkonna kutsealaline tasapind on haruldaselt kõrge. See tuleb muidugi osalt Rootsi armee kõrgest ajaloolisest minevikust, kuid ka, — nii imelik kui see ka ei paista, — viimasel ajal Rootsis maad võtnud sõjaväe vähendamise tungist. Viimane asjaolu võimaldab lühendatud sundusliku väeteenistuse näol anda ohvitserkonnale täielikumat haridust, spetsialiseerumist ja tutvumist mitme väelii-giga.

Ohvitserkonna kõrge tasapinna eelduseks on loomulikult kõrgem sõjakool, millel hiilgavad minevikutraditsioonid. Rootsis asutati see juba 1878 aastal.

Kõrgema sõjakooli kursus on 2-aastane. Kool allub sõjakoolide inspektorile ja sõjaväelisele õppekomisjonile. Kuulajaid võetakse iga aasta vastu 22, — varemalt 25. Sissepääsmise üheks tingimuseks on vähemalt kolme-aastane teenistus väeosas ja peale selle veel teatavad katsete tagajärjed taktikas, iortifikatsioonis, laskeasjanduses, ajaloo, geograafias jne., peale selle veel prantsuse, saksa ja inglise keeltes. Eksamitele ettevalmistamiseks antakse ohvitseridele väeosast harilikult 2—3-kuuline puhkus.

Kuigi kõrgemasse sõjakooli pääsmise tingimused võrdlemisi rasked, on kandidaatide arv siiski suur, harilikult 50—80 ja rohkemgi.

Õppeaasta algab oktoobri algul ja kestab 10 kuud. Aastakursuste vahel määratakse kasvandikud neile

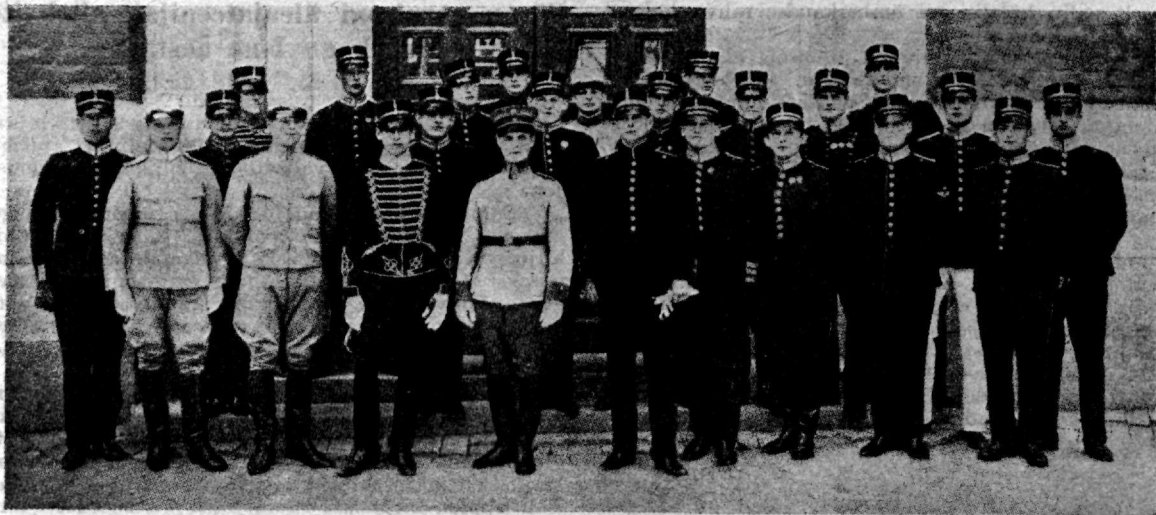
võõrastesse väelii-kidesse, näiteks jalaväelased ratsa-või kahurväkke jne.

Õppejõud on alalised — kooli ülem, adjutant, viis ohvitseri-lektori ja veel mõned ajutised õppejõud. Peale lektorite on koolis veel n. n. repetiitorid. Kooli ülemaks on praegu kolonel-leitnant Erik Teestrup.

Kõik tähtsamad õppeainetesse puutuvad küsimused ning eksamite kavand arutab kooli õpetajate nõukogu, mille esimeheks kooli juhataja. Sama nõukogu otsustab ka keda kooli õpilastest ette panna kindralstaabi kutseliigi ohvitserideks.

Kõrgema sõjakooli ülesandeks on ette valmistada kindralstaabi ohvitseri, anda kuulajatele põhjalikku sõjateaduslikku haridust, arendada nende kritiserimise-võimeid ja võimaldada teoreetiliste teadmiste kasutamist tegelikus sõjaväe juhtimises. Eriti katsutakse õpilastes arendada iseseisvat otsustamisvõimet ja tahte-jõudu — neid väejuhtidele nii tähtsaid omadusi.

Õppeained jagunevad sunduslikkudeks (strateegia), meresõda, taktika, laskeasjandus, fortifikatsioon, sideteenistus, lennuasjandus, kindralstaabi teenistus, administratsioon ja organisatsioon) ja vabatahtlikkudeks aineteks (inglise, prantsuse, saksa ja vene keeled — kaht keelt peab kuulaja siiski valdama. Siis kuuluvad õppekavasse veel praktilised harjutused maastikul, õppereisid laskekoolidesse, pioneer- ja lennujaamadesse, kindlustesse, laevastikku, vabri-

Rootsi kõrgema sõjakooli vanema kursuse õpilased 1926 a.

kutesse, ratsutamine, mootor (auto-) asjandus jne. Siis peetakse erilisi loenguid sõjaväe pedagoogika, tehnilistes küsimuste, välispoliitiliste päevaküsimuste, riigiõiguse, rahvamajanduse ainete kohta.

Kuulajatelt nõutakse võimalikult iseseisvat töötamist. Taktilisi ülesandeid lahendatakse esimesel õppeaastal brigaadi ja divisjoni piirides, — strateegias aga tihti ka armeekorpusse piirides. Kirjalikud tööd korraldatakse harilikult laupäeviti. Nendel katsetel tuleb kuulajatel 3—4 tunni jooksul klassis ilma käsiraamatute kasutamata teha kokkuvõtlik töö antud teemi peale, nagu näiteks: „Vaatekohti eriliste laevatüüpide ja õhulaevastiku ühistegevusest moodsas meresõjas nõrgema riigi seisukohalt vaadatuna“, „Arvustav uurimus praegu maksvatest määrustest sõja ettevalmistamise ja sõja kõrgema juhtimise alal“, „Arvustav uurimus sõjaväe administratiiv õigustest ja vastutusest“, „Anda ettekujutus Rootsi piiride kaitsest pealetungi korral idast, eeldades, et vaenlane tungib peale kolme divisjoni ja et Rootsil tegutsuvad peale minimaalse arvu kaitseväge veel Boden, Vaxholma ja Karlskrona kindlused“.

Peale eelpool mainitud kirjatööde peavad kuulajad kord aastas tegema suurema teadusliku töö, mille nad koolis ette kannavad umbes tunnipikkuses loengus, millele järgneb arvustus määratud oponendi j. t. poolt. Sarnased loengud kujunevad harilikult väga pidulikkudeks, sest rootslased oskavad hästi kõnelda.

Harjutused maastikul kestavad esimesel aastal umbes 4 ja teisel umbes 6 nädalat. Nende harjutuste

ülesandeks on harjutada ohvitseri ellu viima omi teoreetilisi teadmisi ka tegelikus olukorras. Kõik maastikuharjutused sünnivad oletatud sõjalises olukorras. Esimese kursuse maastikuharjutused korraldatakse suvel, teisel aastal osalt talvel, osalt aga suvel. Käesoleval aastal peeti talveharjutused Jämtlandis (osalt Norra piiri läheduses mägestikus) ja suveharjutused Põhja-Skånes.

Kõrgema sõjakooli kursus lõpeb kirjalikkude eksamite ja praktiliste väliskatsetega. Parematest õpilastest määratakse 5—8 ohvitseri kandidaatideks kindralstaabi teenistusse, kuna teised tagasi saadetakse oma väeosadesse.

* * *

Soome jääger kol.-lt. W. E. Tuompo, kelle andmeid käesolevas töös kasutatud, tähendab oma kirjutuse lõpul, et ehk küll Rootsi pole sõdinud saja aasta kestvusel, siiski on ta omandanud teiste riikide kogemustest kõige uemad ja paremad teadmised. See tuleb suurelt osalt sellest, et Rootsi komandeeris Ilmasõja ajal ja hiljem seda hulga oma ohvitseri õppima sõjast osa võtnud riikide sõjavägedesse. Kuni 1924 aastani pole aga Rootsi väljamaa ohvitseri oma sõjakoolidesse vastu võtnud. Alles siis anti mõnele soomlasele võimalus seal õppida, kcs ongi ainukesed väljamaalased-ohvitserid Rootsi kõrgemas sõjakoolis.

V.

Kaitseväge elu.

VII aastapäev Suurupi Merekindluses.

24 novembril pühitses Suurupi Merekindlus oma VII aastapäeva.

Merejõudude Juhataja tervitas meeskonda, soovides neile tähtsa päeva puhul õnne, lastes elada Vabariiki, Riigivanemat ja Vabariigi Valitsust, millele meeskond vaimustusega vastas, ühtlasi tuletas Merejõudude Juhataja meelde ühist eesmärki, mis kõiki Vabariigi kaitsejaid käseb ühte hoida.

Merejõudude Juhataja järele kõneles pikemalt Merekindluste Ülem kolonel Janits.

Vastas kindluse patarei ülem major Koger. Järgnes paraad, ühine koosviibimine ohvitseridele ja sõduritele, mis möödus koduses ja lõbusas meeleolus.

Õhtul oli korraldatud meeskonnale pidu näitemängude, laulukoori ettekannete ja t. lõbustustega ning tantsuga. Mängis mereväeorkester. Oli harul-

daselt palju külalisi nii ümberkaudse rahva hulgast kui ka pealinnast.

Kindlust hakati ehitama Ilmasõja algul, milline töö kestis kuni Vene revolutsioonini. Sakslaste tulekul lahkusid venelased, õhku lastes patareid ning põletades elumaju. Mis venelastest järele jäi, korjasid sakslased kokku ning saatsid enda nälgivale kodumaale. Varanduse Eesti vabariigile ülevõtmisel polnud kogu kindlusest muud nimetamisväärtset järele, kui mõningad blindaažid, pooltosinat poolmädanenud barakki ning üks suurem kahur, ainus, mida venelastel ei õnnestunud ära hävitada ja mida sakslased ei jõudnud veel „Vaterlandi“ saata. Endine uhke fort pakkus üldiselt kurba pilti. Kuna vaenlane pealinnale ikka lähemale tungis, ning kõik jõud olid rindele koondatud, siis ei leidunud võimalust kindluse parandamiseks asumiseks, ning alles aasta hiljem, oktoobrikuus 1919 a. hakati Merejõudude juhataja aseadmiral Pitka käsul kindlust korda seadma.

9,2^o patarei peale kindluse õhkulaskmist venelaste poolt.

Merekindluste ülemaks oli tol ajal kapten Roska (nüüd kolonel, kaitsehüdi ülem), kelle korraldusel asuti tööle. Patarei ülemaks nimetati kapten Melkov.

Mitmesuguste takistuste tõttu jõuti kindluse ülesehitamisega alles 5 kuu jooksul niikaugele, et 29 veebruaril 1920 a. üks kahur laskevalmis sai. Milline ühikustunne peegeldus siis kõikide näol, kui kahur mürisema hakkas, mis metsast ja merelt mitmekordselt vastu kajas. Patarei koosseis määrati kindlaks Sõmini käsukirjaga 24 novembril 1919 a., milline kuupäev ka patarei aastapäevaks loetakse. Peale rahutegemist Venemaaga algas suuremate ainelistel võimalustel tagajärjel veelgi intensiivsem töö.

Aastapäeval hetkeks käidud tee peale tagasi vaadata ei taha enam ära tunda endist kaost. Kus enne võsastik kasvnis ja rauatükid vedelesid, on nüüd õppeplatsid ja teerajad tekkinud, kus varem ahervarred, sinna unsi on püstitatud ehitusi, ning endiste purustatud kahurite asemel on võimsad patareid.

Uhkelt ja ähvardavalt vaatavad nüüd kahurid merepoole, valmis olles meie pealinna igasugu üllatuste eest kaitsma. Meeskonnale on ehitatud suur ja avar kasarm, mis sisse õnnistati veebruarikuus.

Ainsamaks paheks on kindluse kaugus Tallinnast ja lähemast raudteejaamast, milledega ühendusteel võimata viiletsad. On aegu, kus võimaldatud ainult telefoniühendus. Ka puudub igasugune seltskondlike läbikäimise võimalus. Nende puuduste osaliseks kõrvaldamiseks korraldatakse pidusid, kino-etendusi ja loenguid, mis üksluses elus osutuvad alati suureks sündmuseks.

R. T.

Pärnu garnisoni üleajateenijate-allohvitseride kogu I-ne aastapäev

(9. 12. 25.—9. 12. 26.).

Kogu tegevuse alguseks tuleb I-aasta 9. detsembrist 1925 a., mil garnisoni ülema poolt kinnitati ajutine vastav põhikiri, mille välja töötas 7-liikmeline komisjon.

Põhikirja kokkuseadmise juures käsitati praegu maksvat ohvitserikogude põhikirja ja seltside põhikirju. Kogu majandusliselt kindlamale alusele rajamiseks otsustati asutada ühine garnisoni üleajateenijate-allohvitseride kogu, kuhu kuuluvad kõik garnisoni piirkonnas asuvates väeosades ja asutustes, välja arvatud piirivalve, teenivad üleajateenijad kaitsevälalased.

Ajutise põhikirja alusel valiti esimene juhatus 13. dets. 1925 a., kelle üheks esimeseks ülesandeks oli vastavate ruumide ja rahaliste sissetulekute muretsemine, mis omajagu raskusi sünnitas, kuna kogus keskmiselt 90 tegevliiget, siis vajati suuremaid ruume. Tuli leppida kitsamate ruumidega, mis leiti Kivi tän. 4000-margalise kuuüüriga. Remont läks maksma 16.000 mk. Ruumid avati 25-dal märtsil 1926 a. Tube on seitse ja üks köök, ühes kõrvaliste ruumide ja väikese aiaga, mis asub maja ees. Ruumide pörandapinna suurus ühes köögiga 142,05 mtr.²

Lugemistuba on varustatud mitmesuguste ajalehtede ja ajakirjadega. Ühtlasi on ka tarvitada mitmesugused mängud, mida tarvitatakse eriti rohkesti.

Liikmetele on võimaldatud saada einelauast hommiku-, lõuna- ja õhtusööke.

Kogu on aastapäevaks 88 tegevliiget, 7 toetajaliiget ja 43 alalist külalist. Külalisi on käinud liikmete seltsis 508, välja arvatud pidudeaegsed võõrad. Et kaitseväes ning kaitsevää ja seltskonna vahel alati kindel sõbralik vahekord oleks ja süveneks, seda on kogu asutamisel ja praeguse kogu juhatuse tegevusel alati silmas peetud; ka põhikirja ja kodukorra väljatöötamisel on kinni peetud sihista: ohvitseride ning allohvitseride vahelist läbikäimist suurendada.

Kogu juhatus on alati palunud osa võtma ohvitseride pidustustest ja mängudest allohvitseride kogus, ja nagu kogemused näitavad, on ka see ohvitseride poolt leidnud lahket ja rohkearvulist vastukõla.

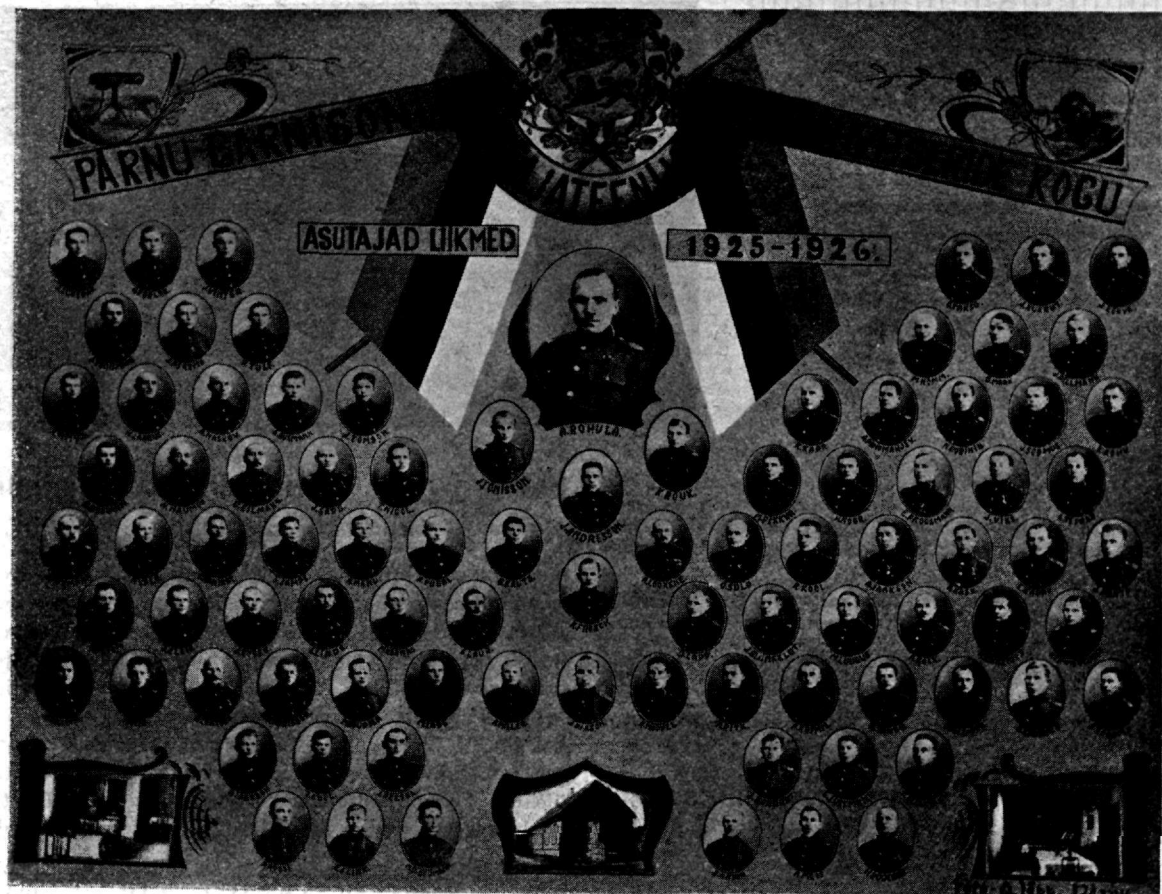
Ohvitserid omalt poolt on väga lahkesti ja sõbralikult vastu tulnud. On kutsutud allohvitseride esitajaid alati igasugustele nende poolt korraldatud pidustustele.

Kogu juhatus on ka alati arvestanud sellega, et läbikäimine sõjaväe ja seltskonna vahel on riikiselt suure tähtsusega. Et allohvitseride ja seltskonna vahel sõbralik läbikäimine ning kontakt tekkis, selleks on juhatus alati seltskondlises elus tegev olnud, kui-võrd seda kaitsevää teenistuskohused lubavad.

Aasta jooksul on peetud: peakoosolekuid 8, juhatuse koosolekuid 22 ja revisjoni komisjoni koosolekuid 5. On korraldatud — majapidamise ja keedukursusi 1, omavahelisi koosviibimisi 6, muusika-õhtuid kodu aias 5 ja maleturniire 1.

Rahaline läbikäik on aasta jooksul: sissetulekuid — 295.317 marka; väljaminekuid — 226.440 marka; kassas puhtas rahas — 68.877 mrk. Liikuva varanduse üldväärtus on 129.520 mrk.

Tagasi vaadates kogu asutamise ja esimese aasta tegevuse peale, on Pärnu garnisoni üleajateenijad väga tänulikud selle vastutuleku ja abi eest, mida kogu asutamisel ja alati pärastpoole on andnud III-da diviisi ülem kindral-major Tõnisson, Pärnu garnisoni ülem kolonel Rosenberg ja kogu otsekohene järelevalve-ohvitser leitnant Simmo, mille tõttu kogu tegevus on võinud alati areneda õiges suunas.

Astudes teise aastasse, võime meie julgesti vaadata tulevikku, kui meie kasvame ja areneme selle vaate ja korra juures, mis meile on juhtnööriks antud kohalikkudelt kõrgematelt kaitseväe juhtidelt. Pidagem igaüks ise kinni sellest ideest, mis on meie kogu eesmärgiks, siis võime olla kindlad, et iga meie ülemus ja juht noorematest kõrgemateni ei keeldu kunagi meile abiks olemast tööga ja nõuga. Pidagem kalliks distsipliini ja korda. Kord teeb meid tugevaks võimaliselt kui ka kehaliselt; teeb tugevaks ja vääriliseks meie kogu; teeb tugevaks kogu meie kaitseväge ja rahva. Ning kui meie kaitseväge ja rahva keskel elab ja kasvab

ühistunne, hingeline side ja kindel kord — siis ümbritseb murdmata kindlus meie väikest isamaad ja võime meie rahus kasvada ja areneda oma rahuarmastava rahva keskel, väikese kodumaa pinnal, jõudes ligemale maailma kultuurrahvastele ja nende sõjavägedele.

Üldist pilku heites Vabariigi allohvitseride kogude tegevuse peale, võiks ära märkida muuseas kindla aluse puudumist, mille tõttu iga kogu töötab iseguste põhikirjade ja korralduste alusel, mis aga kogude asutamise ajajärgus võib esile kutsuda väga pahu tagajärgi. Seepärast oleks hädatarvilik üht-

*Pärnu garnisoni
üleajateenijate-allohvitseride kogu
esimene juhatus.*

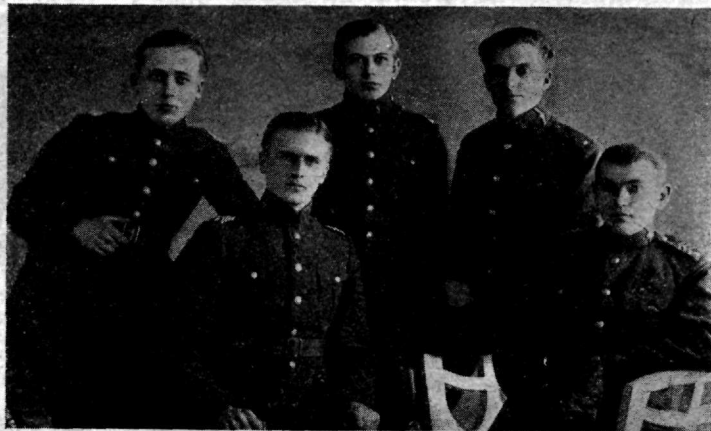
*Istuvad paremalt vasakule:
esimees van. allohv. A. Rohula, abiesi-
mees II. j. kirjut. J. Tõnisson.*

*Seisavad vasakult paremale:
laekahoidja veltv. J. Andersson, sekretär
I. j. kirjut. K. Rõuk ja majavanem
van. allohv. K. Froš.*

*Sakala jalaväe rügemendi
üleajat. kogu juhatus
1926 a.*

*Esimene rida pahemalt paremale:
kogu esimees v. a. ohv. F. Steinfeldt,
esimehe abi v. allohv. A. Pensa.*

*Teine rida:
kirjatoimetaja kapral A. Otsmann,
kirjat. abi kapr. J. Jaska ja laeka-
hoidja v. allohv. L. Sarinet.*

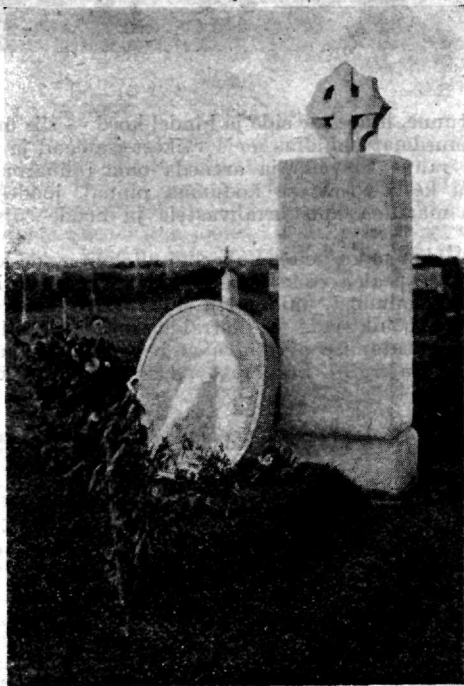

ase kindla põhikirja (normaal) ilmumine, mille järele allohvitseride kogud võiks areneda ühes sihis. Vastasel korral võivad mõned kogud ehk omast õigest sihist kergesti kõrvale kalduda ja seega halba muljet jätta.

Oleks soovitav, et normaal põhikirja väljatöötamise juures antaks võimalus enne maksma hakkamist seisukohta võtta allohvitseride esitajatel.

Ei oleks vist ka üleliigne, kui allohvitseridele antaks võimalus vähemalt kord aastas oma esitajate kaudu arutada kogude üldkoosolekul neisse puutuvaid küsimusi.

—A. R.—

*Mälestussammas piirivalve kordoni ülem Elmar
Õunapuu'le Lüganuse surnuaial.*

*Samba püstitasid kaasteenijad-piirivalvurid.
Kavandi valmistas kunstnik Koort.*

**Sakala jalaväe rügemendi üleajateenijate
kogu 2. aastapäev.**

4. detsembril s. a. pühitses Sakala jalaväe rügemendi üleajateenijate kogu oma 2. aastapäeva. Aastapäeva pühitsemise piduõhtu oli korraldatud rügemendi ohvitseride kogu kasiino ruumes õhtusöögi ja tantsuga umbes 100 inimesele. Külalistena viibisid peol hra garnisoni ülem ja üleajat. kogu auesimees kol.-lt. V. Trossi, kõik Sakala jal. rügemendi ohvitserid, 6. jal. rügemendi, 3. suurtükiväe, 3. pataljoni üleajat. kogude esitajad, kogu liikmete ja külaliste poolt kaasatoodud naiskülalised ja perekonnaliikmed.

Piduõhtu möödus väga meeleolurikkalt. Peeti palju vastastikku lauakõnesid ja öeldi südamlikke tervitusi, lootes tulevikus leida võimalusi kogude elu arenemist vastastikku rohkem tundma õppida ja käsikäes töötada. Peale õhtusööki oli kuni hommikuni jalakeerutus garnisoni orkestri saatel.

Pentula.

**Sakala jalaväe rügemendi üleajateenijate
laskevõistlus.**

Sakala jal. rügemendi üleajateenijate kogu korraldas 28. nov. s. a. oma liikmetevahelise laskevõistluse 9 m/m browningutest Viljandi garnisoni lasketiiris. Osavõtjaid oli 18 üleajateenijat. Vahekohtunikuks kpt. Jako.

1. auhinna (browning kal. 6,35) võitis töökompanii van. allohv. Elmar Õunap — 82 silmaga.

2. auhinna (browning kal. 6,35) võitis 1. kuulip. komp. veltveebel Jaan Rääbis — 68 silmaga.

3. kohale tuli 1. kuulip. komp. n. allohv. Ed. Mägi — 67 silmaga.

Kuna võistlus palju huvi pakkus ja osavõtt rohkearvuline oli, siis kavatses üleajat. kogu 1927 a. kestel korraldada kaks võistlust: 1) vintpüssidest ja 2) browningutest.

Pentula.

P. Ameerika-Ühisriikide sõjaväe esitaja märkusi Saksa sõjaväe manöövritelt.

Ühes „The Coast Artillery Journali“ viimases numbris on avaldatud Ameerika sõjaväe esitaja pikem artikkel Saksa sõjaväe manöövrite kohta, milles ta muuseas konstateerib järgmisi ilmsikstulnud asjaolusid. Nii suusõnaliste kui ka kirjalikkude käskude andmine sünnib reeglipäraselt õigeaegselt. Lahingolukorras sünnib see suusõnaliselt. Kirjalikud käsud antakse varakult enne operatsioonide algust. Juhid ja nende vahetud abid lahkuvad harva oma kohtadelt. Alluvaid käib kontroleerimas selleks määratud ohvitser.

Kaitse oli korraldatud hästi, reserve kasutati otstarbekohaselt. Varustamine sündis korralikult.

Samuti oli kallaletung korraldatud üldiselt hästi, sideorganid töötasid korralikult. Jalavägi tungis edasi ja taganes oma otsekohe raske- ja kergekuulipildujate tule kaitse all. Püüsi tarvitati edasitungimistel enne vaenlasega kokkupõrkamist harva. R.-kuulipildujat tarvitatakse kallaletungil ja seda veavad 2 meest kelgul, millel on 2 käepidet ees ja taga, või kergel ratasrullikul, kui maastik on selleks kohane.

Kuulipildujad töötasid hästi. Tarvitati 3 tüüpi kuulipildujaid: veega jahutavaid — raskeid ja kergeid, ning õhuga jahutavaid kergeid kuulipildujaid. Tule kontroll oli hea ja laskemärgid hästi korraldatud. R.-kuulipildujad avasid harva tule üle 1600 meetri või kergekuulipildujad üle 600 meetrilise kauguse.

Suuna leidmine öösel ja uduga oli nõrk, kuna ainult ohvitserid olid olemas kompassid. Maastiku luurete toimetati väga intensiivselt. Rännakdistsipliin oli hea. Sõdureid ei peetud ilma tegeliku vajaduseta relvades. Sõdurite jalgu vaadati igal õhtul ja alati peale rännakut või lahingutegevust.

Igal rügemendil on 45-mehealine orkester, mida võib jaotada pataljonide arvu järele kolmeks. Iga diviisi koosseisu kuulub üks Alpi-pataljon tegutsemiseks raskel ja mägisel maastikul. Koeri tarvitati teadete edasitoimetajateks. Ühenduse pidamine nende abil oli väga korralik.

Kahurvägi on relvastatud maksvate kitsenduste tõttu ainult 77 m/m väljakahuritega ja 105 m/m haubitsatega. Kahurväe positsioonid olid valitud

otstarbekohaselt. Kaugust määrati ja parandati vastavate aparaatidega. Kaudset tuld tarvitati tihti. Kahurvägi oli alati valmis ja rinde läheduses, kasutades kõiki juhtumusi tegevusesse astumiseks. Pihitamisi otsustasid vahekõhtunikud.

Meteoroloogilise personali pidamine on keelatud rahulepinguga. Sideks kahurväe ja jalaväe vahel on iga jalaväe rügemendi juures kahurväe sideohvitser ühes kaugusest oleneva arvu meeskonnaga. Tankidevastased relvad ja saatekahurid on keelatud rahulepinguga. Õppe otstarbel tarvitatakse puust mudeleid Hobused ja nende rakmed on head ja korralikult peetud. Üldiselt on tarvitusel kõis-trengid.

Ratsavägi on relvastatud piikide, möökade ja püssidega, tegutsetakse ratsa ning jala. Hobused ja rakmed head.

Side-väeosad olid head ja side organiseerimine sündis kiirelt.

Vooris on peamiselt kerged 2-hobuse vankrid. Ainult laskemoona ja raskemate asjade veoks tarvitatakse veel suuri, 6-hobuse vankreid.

Taktika. Manöövrite aluseks võetud taktikalistel probleemidel polnud mingit ühist 1917—1918 a. sõja kogemustega. Sakslaste arvates 1917—1918 a. positsioonisõda, kus kõrgemal väejuhatusel oli suur otsekohe mõju ka kõige väiksemate üksuste peale, tulevikus enam ei kordu. Tuleviku sõda pidavat olema palju liikuvam, kus suurt osa etendab väiksemate üksuste juhtide otsustamisvõime ja iseseisva tegutsemise oskus. Seepärast on sakslaste praeguste taktikaliste ülesannete lahendamise peaesmärgiks luua olukordi, kus ka väikeste üksuste juhtidel avaneb võimalus otsustada iseseisvalt ja juhtida alluvaid mehi oma otsustuse kohaselt. Sellel otstarbel valitakse harilikult olukorrad, kus fiktiivsed suured väeüksused asuvad väikese üksuse tiival.

Rahuleping on sakslastele jätnud võrdlemisi suure ratsaväe (18 ratsa rügementi 21 jalaväe rügemendi vastu), mis pärast ratsaväe tegevust jälgiti eriti suure huviga. Kuid manöövrid ei andnud seda muljet, et ratsavägi niisuguses proportsioonis oleks kohane moodsas sõjas. J. A.-n.

Juriidilised näpunäited.

K. Selter.

Nr. 9. Kas võib võistluspakkumiste ja teotagatise kindlustuseks tshekke vastu võtta?

Ei või. Seda ei luba juba vormiliselt Sõjasead. Kogu 1869 a. XVIII r. § 68, mis üles loeb kõik need abinõud, mida võistluspakkumiste ja teotagatise kindlustuseks võib võtta. Kuid ka sisuliselt ei garanteeri tshekk, et väeosa või asutus, kui temal hiljem teolise vastu nõudmised tekivad, kindlustuseks antud tsheki järele pangalt raha ka tõesti kätte saab. Tshekiandja võib pangale isegi ära keelata väljaantud tsheki järele maksmast, ning tsheki vastuvõtja ei või panga vastu mingisuguste nõudmistega pöörata (end. Vene senati sel. 1892 IV 114 ja 1900 nr. 71). Olukorda ei muuda ka see asjaolu, et pank tshekkile oma märkuse teeb „garanteerime“ või „aktsepteerime.“

Ainult nendel maadel, näit. Inglise-, Prantsusmaal ja P. A. Ühisriikides, kus seadustega tsheki aktsept lubatud on, samuti nagu meil vekslite juures, paneb sarnane märkus „good“ „certified“ j.n.e. otsekohe pangale päale kohustuse igal juhtumusel tsheki järele vastavat summat välja maksta. Meil maksva praktika järele ei anna sarnane märkus tshekipidajale mingisuguseid õigusi panga vastu. Sarnane märkus võib tähendada ainult seda, et tema tegemise ajal pangas tsheki jaoks tõesti kate oli, hiljem võib see kate aga ära kaduda. Paremalt juhusel võib pank garanteeritud tshekkile vastava summa mõne aja vaba hoida, see on keelduda uute tshekkide järele garanteeritud summat väljamaksmast. Kuid esiteks oleks seesugune talitus panga poolt vastolus meie pangakomme-

tega ja võiks tõsiselt vaielda tshekiandja poolt esile kutsuda, ning teiseks võib pank garanteeritud summat selkombel ainult tshekiandja enese, mitte aga kolmandate isikute vastu kaitsta. Summa jääb ikkagi tshekiandja arvele ning kolmanda isiku nõudmisel sisse tulev kohtuaresti käsk tabaks ka „garanteeritud summat“, ilma et pank midagi selle kaitseks teha suudaks. Sellest on näha, et panga garantiimärkus tsheki täiesti kindlusest ja ebamäärane toiming on. Meie uus tshekiseaduse projekt (prg. 12), mis Riigikogu vastuvõtmisel tahab teatud juriidilistel ja finantspoliitilistel põhjustel tsheki aksepti hoopis ära keelata, nagu see ka muudel maadel tehtud on. (Saksa tshekisead. prg. 908 prg. 10. Austria 1906. prg. 11. Šveitsi kohustuss. prg. 834 j. t.).

Nr. 10. Kas teenistuse huvides alamale ametkohale üle viidud kaitsevälane on õigustatud endist palka edasi saama 4 kuu jooksul?

Vastus: Ei ole õigustatud. Teenistuse huvides alamale ametkohale määratud ohvitserid, sõjaväe ametnikud ja erateenijad saavad endist, s. o. kõrgema koha palka ainult kuni oma endise ameti üleandmiseni, või kui ameti iseloomu tõttu sarnane üleandmine mõeldav ei ole, siis — ümberpaigutamise käsukirja avaldamise päevani. Pärast seda aga — uue, s. o. madalama ametkoha palka. (Sõjasead. Kogu 1869. a. XIX r. § 139!).

Nelja kuu palga edasimaksmine on ette nähtud ja lubatud ainult neile ohvitseridele ja sõjaväe ametnikkudele, keda teenistusest vallandatakse või madalamale ametkohale määratakse koosseisude kitsendamise tõttu (Ohv. teen. k. seadl. § 32).

Nr. 11. Missugusel määral võib kaitsevälaste palgast kinni pidada kasiinodest võlgu võetud toiduainete hindade?

Sõjaministri k. k. nr. 103 — 1924 a. § 10 on ära määranud need normid, mille alustel kaitsevälaste palka nõudmiste rahuldamiseks kinni võib pidada. Selle käsukirja ja tsiv. kp. seaduse eesmärgiks on kindlustada, et kaitsevälane täiesti ilma palgata ei jääks, vaid igal juhusel tarviliku eluülespidamise saaks. Muidugi ei maksa aga need kaalutlused ega Sõjaministri k. k. nr. 103 — 1924 a. normid nende juhuste kohta, kus kaitsevälane oma palga ette on võtnud: ette võetud palk peetakse kinni täiel määral, ilma nende kitsendusteta, mida Sõjaministri k. k. nr. 103 — 1924 a. § 10 ette näeb. Analooiliselt tuleb vaadata ka kaitsevälaste poolt väeosa kasiinodest võetud toiduainete võla nõudmiste peale: ka nende nõudmiste katmiseks võib kaitsevälase palka täiel määral, s. o. üle Sõjaministri k. k. nr. 103 — 1924 a. § 10 ette nähtud normide kinni pidada.

(v. ka Lõkošin, Ustav distsiplinarnõj § 124 seletus.)

Jõuluöö haigemajas.

J u h a n J a i k.

See oli kurb ajajärk sõdur Küla elus. Juba mitu kuud oli kestnud see hallimaist hallim ühetooniline elu. See tundus olevat otskui pikk õgujooneline maantee, millest väsinud teekäija käinud ära juba pika osa, kuid mis läheb ikka veel edasi teadmata kaugusse, et lõppu ei paista veel olevat ega lähenevatki. Tundus nagu oleks tema elupaadike kunagi liikunud rannalt kaugemale merele, kui see nüüd öötsub ja igatseb, igatseb ja öötsub, kuid siiski veel ei tea, kuna ükskord õnnetoojad lained lükkavad ta rannale tagasi.

Ta oli juba pikaajaline haige sõjaväe haigemajas. Juba sügise tules toodi ta siia — oli influentsa, millele järgnes pikk ja raske kopsupõletik. Kõik need haigused olid mõõdnud õnnelikult, kuid ta polnud siiski veel terve. Igapäev tundis ta, seda arsti vaatest, tundis isegi oma nõrkusest, pistetel rinnas ja pääpõiritustest. Visa näis olevat paranemine, muudkui oota ja oota, mõtle ja mõtle, kuid see kõik ei aita midagi.

Päevad ikka kadusid kuidagimoodi. Nad kõik olid nii pööraselt teineteise sarnased; ükski päev ei erinenud teisest. Näis nagu oleks ta siin olnudki vaid ühe päeva, puudusid sündmused, mis oleksid märkinud ära vähemaid selles ühetoonilises voos. Kuid nii kohutavalt pikk näis olevat see aeg, et juba mälestused enne siiaasumise ajast hakkasid tumenema. Kõigile sellele pilku heites süda nagu võpatas — niimoodi kaob kogu elu aeg ja ei pääsegi enam tagasi elama,

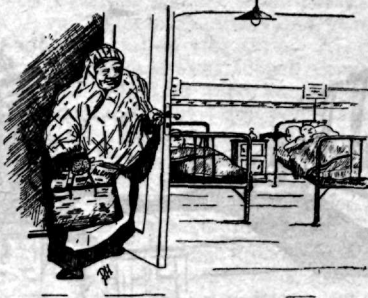
tegutsema ja rõõmustama. Kunas saaks terveks, oi, kunas saaks terveks!

Ta polnud ükski. Neid oli üksikuis palatis kuus meest. Kaks neist nagu olid määratud igavesele lamamisele ja paigalolemisele — tema ja madrus Mänd, kes samuti oli kopsupõletikus, kaks teist — ratsavälane Ving ja allohvitser Ummumägi olid määratud igavesele lamamisele ja istumisele, neil olid maohaavad. Viimendal, jalamehel Seinal oli süda viimase kraadi pääl ja kuues — see tuli alles hiljuti.

Juba vara hommikul sanitaari sammud koridoris viisid nõrga unekese silmilt, mis vajunud silma pika ootamise järele alles hilja pärast keskööd. Sanitaar hõõrus põrandat, ikka nuutiti! ja nuutiti! käis ta hari üle põranda laudade. Õige odavat sorti musika see küll oli, kuid kui paremat polnud, siis võis kuulata sedagi. Järgmine number, mis andis tunnistust algavast päevast, oli vana ajaleheet, kes tormas uksest sisse ägeda hooga nagu ta vigased jalad veel lubasid:

„Ostke Päevalehte“, ostke „Vaba Maad“, värske „Tallinna Teataja“, ostke saksa lehte, vene lehte kes soovib“.

Koleda kiirusega käis see ajalehe müümine, sest ajaleheidel oli ka oma konkurent, teine samasugune vana, kelle järele jõudmist pidi kartma. Pärast varahommikust pikka võidu-jooksu läbi linna pidi

„Ostke „Päevalehte“, ostke „Vaba Maad“!...“

õnnelikku ette jõudmist ka kiiresti kasutama, et vähegi teenida. Ning ostjaid oli siin; igaüks ostis mõne lehe, mis pärast käisid käest kätte.

Kuid esimese lehenaise järele peagi tormas sisse teine eit:

„Kas lehti läheb, ostke „Päevalehte“, ostke „Vaba“d“

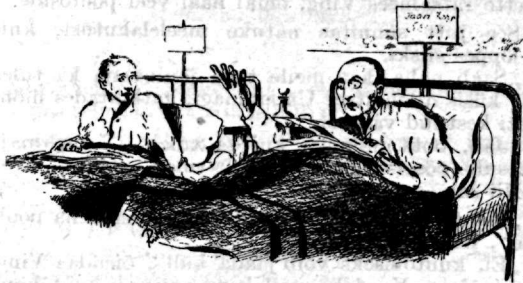
„Ei lähe, on juba kõik. Teine eit käis juba.“

„Ah nii, tema kurat jõuab alati ennem!“ lausus ajalehenaine tunduva vihaga.

„Sina tont jääd jälle alati hiljaks“, vastas talle ratsaväelane Ving, missugune kahekõne kutsus esile lõbusa meeleolu, sest eided ristisid teineteist harilikult palju vängemate sõnadega, millele otsiti vastusesse ka paralleelne nimetus.

Siis algas lehelugemine. Vaikust segas vaid paberit kröbin lehtede pöörämisel, kunni viimaks jalamees Sein teeb kole kohkunud näo, otseku si sõõb silmadega paberit, ajab huuled torru ja ütleb siis erilise erutusega:

„Tohoh!... No seda ma ei oleks oodanud.“

„Tohoh!... No seda ma ei oleks oodanud!“

Ning vahib ikka üksisilmi lehe veerule, nagu seisaks sääl, et pool maakera on õhku lennanud, kurat põrgust lahti pääsnaud, isalt kodunt kolm vakamaad rukkit orast ära varastatud või pakane kompanii-ülema Bekkeri mustad vurrud ära võtnud.

Kõikide tähelepanu pöördub Seina poole, oodatakse, mis ta nüüd lehest pööravat leidnud.

Kuid see aina kruvib uudishimu: „oi sa tuline silk, no vaata, vaata. Kes võis arvata, et vanul päevil peab kuulma veel niisugust uudist. Toho pimme seh! Hm...“ Teeb hoolega pikka nägu ja laseb imestusvilet umbes nagu kuldnook.

„No mis nüüd saab? No nüüd on kurat lahti ja ajab ristiinimesi hargiga taga.“

„No mis sääl siis on? Loe meile kah!“ käidakse pääle juba mitmelt poolt.

Ent Seinal imestus aina kasvab:

„Ossa püha jumal... Hm, hm... No elame veel mõne päeva, näeme mis sellest asjast saab. Oh sa taeva viis miljonit inglit ja pikahabemaga prohvetid peale kauba. No kas seda nüüd kellegile vaja oli! Mis nüüd edaspidi saab?...“

„Ära jukerda, loe ette“, hüütakse õite pahaselt. Kõik on visanud omad lehed juba kõrvale ja ootavad.

„No kuulake siis. Ma ütlen, see maailma värk läheb nii keeruliseks, et sellest ei saa aru enam ükski juudas. Justkui välk selgest taevast... Kuulake ma loen: Lilleküläs, maja numbrist ei saa aru, antakse ära noor kahe kuu vanune kutsikas. No mis te ütlete!“ See oligi siis see pörutav suursündmus, mis andis ennast pool tundi oodata nii et kael kõver ja valus.

Kõik pistavad laginal naerma, Sein ise kõige rohkem. Ainult allohvitser Ummumägi teeb ette pahase näo ja lausub:

„Ära hanita! Ega sinugi nina nii vedel ole, et vedada ei saa.“

Muidu need päevad oleksidki liig kurvad, kui poleks seda jalameest Seina ja ratsameest Vingu. Kahju, et Ving ei saa paigast liikuda ja Sein peab olema ja elama vaikselt. Oleksid nad tervemad, siis oleks seda ilmahinnata tsirkust maailm, naera või või löhki. Nad ikka mõtlevad pikapääle jällegi midagi välja ja aitavad kõike unustada. Kuid Küla on vahel pannud tähele, kuis vaikuse tundidel Sein paneb käe südamele ja kuulatab... Ning sootv teistsugune ilme, kaugel igasugusest naljast tekib siis ta otsaette. Pigistab silmad kinni, näole jääb vaid valuline ilme ja kohtav teadmine, et tervisega on asjad ikka halvad, vägagi halvad.

Ning edasi mõtleb Küla siis, et küll oleks kahju kui Sein peaks surema. Mitte ükski see palat ei jääks igavaks, vaid igalpool oleks igav, kuhu Sein võiks pärast tervekssaamist minna. Elu peaks olema ilus, ja ainult sääl on ta ilus, kus on niisuguseid värskeid, lustlikke mehi nagu see jalamees Sein.

Igavad ja rasked oleksid need päevad liigagi, kui poleks siin Seina ja Vingu. Küla tunneb nende vastu suurt sõprustunnet. Kuid kas ta ütleks seda neile? Ei, kuidagi siin seda ei saa. Kuid mõne aasta pärast, kui nad jällegi kohtaksid, siis Küla pigistaks Seina või Vingu kätt nagu veel jõuaks ning ütleks:

„Sina Sein, või Ving, olid ikka väga tubli poiss küll, tõesti olid tubli poiss.“

Ühel päeval sündis siiski uudist. Toodi tuppa uus haige, kellel jalg paistetanud üles kui pakk, säetud latti nagu see oleks liivast, mis võib muidu jooksta laiali. See oli pikk mees, vägev ja tugev kui legendiku määnd, ilme näos kui piksejumalal. Peagi sai teatavaks, et uus haige on veltveebel; veltveebel Põmmumägi, sõjaline nimi kah kohe.

Nii. Ülemus on seas. See andis tükiks ajaks ennast tunda, sest mehed jäid kõik vaikseks. Jutuajamisel oli nagu lukk ees. Seda rohkem piiluti veltv. voodi poole, mis sorti mees see peaks olema. Saadi kuulda, et olevat libedal teel kukkunud maha ja väänanud põlve koledasti ära.

Veltveebli voodi lähedale säeti seina najale kaks karku, kaks tumma alati kroonulikult sirget jala aseainet, mis nägid välja kui auvahid. Veltveebel ise silmitses neid hirmu ja põlgusega.

Kuid juba teisel päeval lugu hakkas paranema. Veltveebel oli jutumees, ning mis sa igavusest muud teed kui aja juttu. Ning ta voodi oli juhtunud just Seina oma kõrvale.

„Jaah. Nii on see ilma elu“, algas äkki veltv. „Veel eila hommikul mõtlesin, et sõidan pühadeks koju, aga näe — võta näpust! Siin ma siis nüüd olen ja naine ootab kodus.“

„Jaa, ilmas tuleb palju kibedat alla neelata, olgu kas elust või pudelist“, julges juba naljatada ratsamees Ving.

„Jaa, seda ütlen mina ka“, lausus veltv. Jutt paisus pikaks ja laiaks. Mehed hoolitsesid selle eest, et see ei katkeks. Vaja rutem saada tuttavaks, siis on elu jälle endine. Üks oli küll kohe kindel, et veltv. on rahvamees, ei ole uhke. Ning seda jutuajamisel siis juhtis Ving teisest toanurgast, olles — nagu julge,

et ühejalaga veltv. ei saaks talle teise toa otsa midagi teha ta julge jutu pärast. Sein aga kui kõrvallamav ja käejäreleolev ootas veel.

Kuid peagi Sein nägi ära, et siin võib ajada juttu nagu ennegi. Ning siis löigi sekka:

„Aga, härra veltv., mispärast te nii koju naise juure igatsetegi, Teil ju siin kaks preilit“.

Näitas käega kahe kargu peale. Sinna veltveebelgi viskas oma pilgu.

„Jaa. Need preilit tulevad vist vastu tahtmist kaenlasse võtta. Kuid natuke lused nad on“.

„Ja mis need nüüdse aja preilidki muud on kui kaks kõverat konti“, tähendas Sein. Nii argnes jutt ja peagi olid kõik sõbrad. Ainult madrus Mänd oli vait, kannatas kõrge palaviku all oma haiguse hari-punktil.

Kuna teised olid juba ammu harjunud oma uue asupaigaga ja igavese lamamisega, siis uuele haigele näis see olevat peaaegu võimatu. Ikka jällegi tekkis säälpool jutt jõuludest ja kodust, iga jutt arenes sinna välja. Veltv. ootas nagu imet, mis pidi ta jõuluks tegema veel terveks, kuid kui juba jõululaupäev oli käes, siis oli ka lootus kadunud — jumalaga soe tuba ja jõuluvorstid, jõuluvanad, küünlatuled ja pikad kompvekid niisamuti. Tuli kätte see raskemaist raskem jõuluõhtu haigemajas.

Kuid kuidagi sigis jõulupuu ka sinna. Selle eest hoolitsesid vist halastajaõed. Sissetooja oli igavene pikk velsker, kannul sammus õde, suur punane rist rinnal. Kuusepuu ladvas rippus pika hallihabemega vanamees, nagu naerul. See pidi olema vist jõuluvana. Sellega olid jõulud siis otsekohe juba käes.

Kuisuurt häädmeelt see ka ei teinud, siiski oli sellel ka oma vastaspidine mõju. See oli puu metsast, metsast, vabast metsast. Kes teab missuguselt lumi-valgelt hangelt tä raiutud ja toodud linna. Kes ei ole näinud neid kuusevõsastikke talvel, kus nagu valgele vaibale on asetatud tuhanded rohelist lilled. Vahel vaikse saju järele okstele on jäänud raske lumi-koorem, need on vajunud nagu närtsinult alla. Seisavad nad siis nagu leerilapsed valges kattes, süda täis otsatut pühadust. Kuid vahel pole neil lund, — siis on nende ladvakasvud sirgesti püsti, julgesti püsti nagu näitaks taevasse üles — vaata, sinna tahame töusta, ja sinna tõusemegi. Andke ainult aega. On nad nii nagu noored mehed täis jõudu ja julget lootust, tulevik ainult üks saada suureks, kõrgeks, äravõitmatuks hiiglaseks.

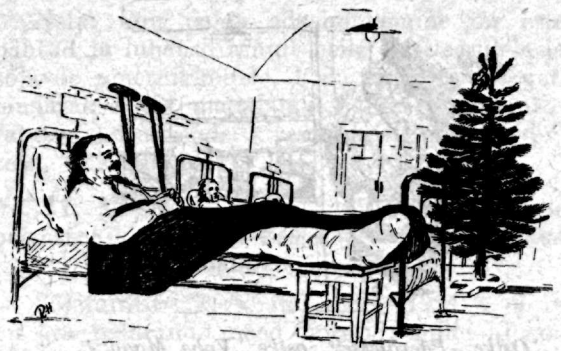
Kuid nüüd üks neist toodud siia närtsima närtsijate keskele!

Ei kunagi enam ta juured ammuta jõudu kevadisest sigitavast mullapõuest, ei kunagi enam ta silmad vaata kadestades jõudsamalt kasvajate poole ega temagi poole enam heida pilku mullapõuest vast-ärgranud eod.

Kuid samuti kõikidele tulid meelde need kuused, mis sel õhtul põlevad igas kodus, igas perekonnas. Selgemini kui kunagi varem igapähele tuli meelde oma kodu, jõulupuu ümber askeldavate omaksetega. Nägid isa, ema, vendi, õdesid — kõik olid koos, kuid ainult üks ase oli tühi, tema oma, kes pidi praegu lamama haigemajas.

Vaadeldi kuuske. Pikaldaselt venisid õhtused tunnid. Kusagilt kuuldus jõululaulu helisid — sääli vististi tervemad mehed. Kuid kuidas sa siin laulad? Ennast ikka petta ei saa.

Oli seesama lugu, mida sõjaajal nimetatakse meele-olu languseks. Ning veltv. — elukutseline sõjamees ja juht vist tundis nagu kohustust aidata hingeliselt kannatajaid sõdureid sellest üle. Vaikivate keskel kuuldus tüki aega tema aeglane järelemõtlev hää nagu räägiks ta vaid endale. See jutt, alguses ka kurvatooniline, nagu lohutav kõigepäält teda ennast. Sellest see siis muutus kordkorralt värvikamaks, kui lõpuks kiskus kaasa juba teisigi.

Vaadeldi kuuske. Pikaldaselt venisid õhtused tunnid.

„Jaa, rääkis veltv., nii see oli. Nii nagu ma teile juba rääkisin, võtsin ma siis naise ära. Nojaa, aga siis viidi meie rügement kaugele igavesse Vene külla. Kuidas sa sinna naist kaasa võtad? Ei midagi, ütlesin, kuhu sa saad tulla, siin oma korter, elutis, majapidamine, kuhu sa selle jätab või paned. Jää siis sa ikka siia, senikui näeme, mis edaspidi saab.“

Muidugi ei olnud võimalik naist kaasa võtta. Vene külas pole omalgi ruumi, kuis sa siis sääli oled. Päälegi olin just hiljuti ostnud ilusa põrsa, keda naine toitis hoolega. Noojaa, aga kui ma siis hiljuti aega sain ja naist vaatama läksin, siis naine kohe kutsus mind kaasa, et tule vaata, mis siin on. Hää küll, läksin. Ja kui ma siis üle osmiku ääre sisse vaatasin, siis uuhhh! kus oli siga. Nagu viskas enese kahe tagumise jala päale istukile, siis oli lust vaadata. Aga nüüd...“

„Aga nüüd teised keeravad kinni!“ ruttas veltveeblist ette ratsamees Ving, omal häälel veel pootsine.

See jutt sünnitas natuke meelegahtust, kuid jutt lõppes siiski.

„Saab näha, kas meile täna jõuluvana ka tuleb või?“ küsis allohvitser Ummumägi, katkestades mõne minuti kestnud vaikust.

„Jah, oota nüüd, kui ta tuleb. Luupainaja tuleb sulle õsel selga, vaata mis tuleb“.

Nii salvas Ving.

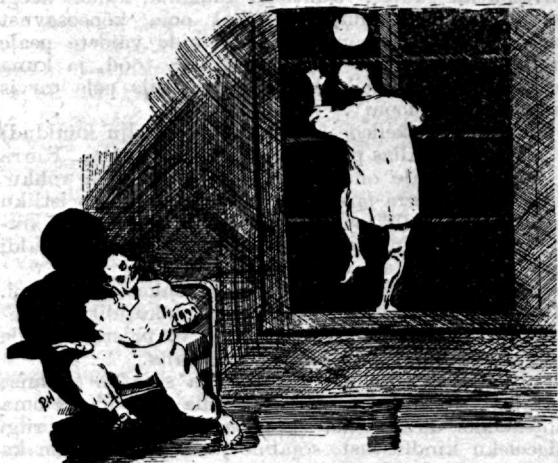
„Kuutõbiseks jääd, kui nii ikka sinna akna poole vahid“, lisas juure Sein.

„Ei, kuutõbiseks võib jääda küll“, öiendas Ving, „see on õigus. Vaadake meil kompaniis oli kuutõbine, mitte just nii, et päris kuutõbine, kuid siiski kuutõbine mis kuutõbine. Oli lugu nii, et meil oli kole rühmaülem Järss. Nojaa see Järss oli nii nagu ütelda vedel vend, nõökis oma mehi. Igavene nõök oli hommikust õhtuni. Kui hommikul igavene torumees tuli meid üles tuututama, siis tema ikka hüppab muudkui korraga voodist välja ja paneb veel oma igavese jäleda häälega veel tagant järele, et „ütlees“, „ütlees, ütlees“, nii ta muud kui karjus kui häda käes. Hinge tegi täis. Ja oli nii muidu ka, nagu öelda, tõbine vend. Mõni ülem, kui ta ka on kümnekorda kurjem, on siiski mõnest kohast mõistlik mees, aga sellel seda ei olnud. Oled kuri, siis ole päälegi, kuid mõnikord ole ka rahvamees, siis peetakse sust lugu. Aga see muudkui „ütlees, ütlees“, karjus kui metsaline.“

Nojaa, nii meie arvasime, et mehele vaja mõnikord teha untsu. Aga vilets mees oli ta, arg kui hull. Väljas ei julgenud ta kunagi üksi käia, mis ta muud siis kartis kui teadagi — tonti! Arvasime siis, et talle tuleks õige teha tonti. Aga äkki võtab püssi ja laseb tondi pihta, mine tea, äkki võtab südame rindu. Aga siis tuli ühele mehele mõte vaja teha kuutõbist; see küll kraadi lahjem kui tont, kuid üks siis näe, võib olla aitab sellestki.

Nii siis, olime kokku rääkinud. Ükskord oli õõ. Kuu paistis kasarmu aknast sisse, paras aeg. Olime kõik teki all vait, keel hammaste vahel, et mitte naerma turtsatada, kui Järsul on vesi ahjus. Nii siis, kui kõik oli juba vait, Pipertaal äkki tõuseb voodist. Oi küll ta tuli voodist. Jalad ja käed kanged nagu kõnniks õhus, pää kuklas, vahib üles kuu poole, silmad vaevalt pilukil. Oi, missuguseid liigutusi tegi ta kätega õhus, justkui nõid! Järsu voodist mõõda minnes torkas sellele nagu kogemata päka hammaste vahele; muidu vist ei ärka üles ja lugu oleks asjata. See siis viskaski enese istukile, ajas silmad punni ja ütles „mähh?“

Aga Pipertaal oli juba mõõdas. Ikka kangete jalgadega ja kätega vaarus kui tont, kuni viimaks sai aknale üles. Nagu ma juba ütlesin, et kuu vahtis aknast sisse, ja poolalasti Pipertaal püüdis sääda jalga

„...püüdis sääda jalga ruuduvahelisele raamipuule, et minna üles lakke“.

ruuduvahelisele raamipuule, et minna üles lakke. Aga pää seljas ja vahib ikka kuu poole.

Aga nagu rühmaülem sellest sai aru, et Pipertaal on kuutõbine, siis kohe pühkis tasakesi voodist välja, kadus kikirvarvul ukse poole ja tasakesi läks välja nagu näuhti. Ta oli kuulnud, et kuutõbist ei tohi äratada, sest siis ta kukub maha ja saab viga. Kui Pipertaal seda kuulis, et Järss kadus juba ukse takka, siis tuli kohe maha ja heitis magama.

Aga teisel päeval Järss oli kahvatu kui sant. Mõtles endamisi ja hää oli nii nagu oleks isa ära surnud. Alles õhtu pooltel küsis ta mõne mehe käest, et kuidas, kuis see lugu on, Pipertaal on kuutõbine. Ei mehed teadnud midagi, lori jutt puha, arvasid. Kuid Järss ei jäänud rahule, küsis teiste käest. Need jälle teadsid kõik, et on jah, Pipertaal on kuutõbine jah. Nemand on tihti näinud, et Pipertaal tõuseb õõsel voodist üles, käib kinniste silmadega toas edasi tagasi, siis käib veel kolm korda ümber rühmaülema voodi ja siis alles heidab voodi tagasi.

Ei pärast seda Järss enam saanud õõsel silmale und. Nagu kuulis kusagilt voodi naginat või mõnda muud häält, siis viskas enese kohe voodis püsti nagu see teie siga, härra veltv. Viimaks hakkas ta meestelt küsima, et mispärast ta on kuuhaige, et millest see tuleb. No meil oli ka omal tark mees olemas, üliõpilane, tulevane tohter, asjatundja mees. See kohe seletab, et kuutõbi tuleb närvilikkusest. Kui meest päeval natuke äritada, siis ta õõsel jääb jällegi kuutõbiseks. Mõni kuutõbine läheb ka äkki hulluks.

Aga mis te ütlete, sest ajast Järssu paukumine kadus nagu kirvega löödud. Kui vahest tuligi päale pragamise tuju, siis maksis ainult Pipertaalil visata ta päale üks pilk, siis Järss jäi vait kui sukk. Ja Pipertaal, see oskas vaadata. Umbes nii, et: mõtle õõ päale, sa patune hing.

Ja hommikul Järss ei karjunud enam kõva häälega „ütlees, ütlees“, nagu ennem, vaid läks ja sosistas mehele nagu sõbralikult kõrva sisse:

„Maast lahti, mis sa magad“.

Nii oli meil kuutõbisega“.

Kõik olid kuulnud huviga seda jutustust. Veltveebelgi raputas pääd:

„Ai, kui te minu rühmas oleksite teinud niisugust tükki, ai, ai, mis siis oleks saanud teiega... Poisid, poisid!“

Jutustaja vaatas veltv. otsa umbes niisuguse näoga, et no egas meie teie rühmas polekski teinud niisugust tükki.

Õhtu oli juba veninud pikaks. Jutustusele järgneval jutuaJamisel kukkus nii mõnigi mees reast välja, jäi magama. Viimased olid veltv. ja Sein, kelledel äkki oli palju ükssteisele rääkida. Viimati otsustasid ühelhäälel jääda magama. Sein tegigi seda justkui komando päale, kuna veltv. viskles veel kaua voodis. Harjumata oli ta veel selle eluga ning meele tantsisid kodu, naine, tuttavad, jõulupuu ja see naise toidetud siga, mille nüüd, jõuluõhtul teised „keeravad kinni“.

* * *

Küla rändas koduteid. Oli juba ammu kodus madalalaega peretoas, kus täna keset tuba ulatas laeni laiaoksaline jõulukuusk. Lihava nõmmekuuse oli isa toonud koju nagu alati ennegi. Kõik olid kohal, kõik kodurahvas. Ja lõpmata õnnelik oli Küla nende hulgas. Kuid viivukese vaid kestiski see. Siis olid äkki kadunud kõik, keset tuba oli vaid suur laiaoksaline kuusk, tuba ise pool hämar. Nina haistis põlenud küünlade lõhna. Kuid äkki... Mis oli aknal?

Aknal kõigutas jalgu suur igavene kuutõbine, silmad kinni nagu uppunud, täiesti võõras.

Nagu Järss kasarmus, nii hüppas ka Küla voodis istukil.

Rahunes silmapilguga. Kõik juba magasid, ainult veltv. piilus veel teki alt lakke rahutute silmadega.

„Mis on?“ küsis veltveebel.

„Ei midagi“, vastas Küla.

Nägi — kuusk oli endiselt voodide vahel akna all, selle ladvas rippus imelik mees — naerva näoga papist jõuluvana. Ta pilk oli sihitud otse Küla silma.

Vajus voodile tagasi, sulges silmad ning uni tuli uuesti. Ei kuulnudki kui linnas hakkasid lööma kirikukellad, mille kõmin kuuldus nagu teiest ilmast. tungides läbi seinade nagu harv, seletamatu jõuluõime.

Sõjamehe jõuluõõ.

Fascistlik Itaalia ja tema sõjaline jõud.

28. oktoobril olin ühes suuremas Itaalia linnas pealtvaatajaks fascistide pidustustel, nende „Marcia su Roma“ (Rooma marssimise) neljanda aastapäeva puhul. Jäi veendumus, et see polnud mingisugune üksiku kildkonna, vaid kogu rahva pidupäev. Mitte ainult kõik majaomanikud polnud hoolitsenud selle eest, et majadel lehviksid rohelis-valged-punased lipud, vaid paistis, et ka iga korteriomani oma palkonile kinnitanud oli selle rahvusliku embleemi.

Juba vara hommikul liikusid tänavatel kõigi sõjaväeliselt rivistatud „mustasärgimeeste“ salgad, küll orkestritega, küll ilma, tõtates nähtavasti ettemääratud kogumiskohtadele. Alguses ei saanud aru, miks liikumine ei sündinud ühes suunas, miks rühiti nii mitmele poole. Jõudes aga linna suurema platsile ja nähes, et see täidetud oli ainult fascistliku miilit-saga, mõistsin, et neid lugematuid hulki võimata oli koondada linnas ühisele paraadile. Fascistlikud organisatsioonid täitsid kõiki avaramaid kohti. Eriti huvitav oli vaadelda koolinoortsugu suremata Dante mälestussamba ümber: poisid mustades särkides, tüdrukud mustades kleitides, valgete sviitritega; kõikide näol uhke ja iseteadlik ilme. Kasvatatakse ja õhutatakse ju noortes koolides ennastalgavat isamaa-armastust ja rahvuslikku uhkust.

Silmitsedes rongikäike ja üksikute salkade ees kantavaid plakaate võis märgata, et seal ei puudunud ükski elukutse, isegi lihttöölised mitte. Ka aastad ei olnud takistuseks: hallipeaga vanakeste ja tüsedate noorte kõrval marssisid kaasa käest kinni hoides isegi 3—4 aastased mudilased. Paistis, et kogu rahvas mingisuguse maagilise liigutuse mõjul oli saanud ühtlaselt nooreks, ja elujõuliseks...

Koolipoisid-fascistid „Marcia su Roma“ aastapäeva puhul peetud paraadilt lahkumas.

Neli aastat tagasi ilmutas Itaalia kõdunemise tundenärke, ei puudunud palju, et sirp ja vasar ta kokkuvarisemisele oleks viinud. Ilmasõjale järgnenud kitsikuse tõttu hakkas Itaalias maad võtma Moskva mõju; taheti teed leida paremusele mitte viljaka töö, vaid purustamise ja hävitamise kaudu. Kogu viha sihtiti eestkätt muidugi nende vastu, kes olid võidelnud suurema ja tugevama Itaalia loomiseks.

Et mitte endid üksikult lasta hävitada, koonduisid viimased n. n. „fascideks“ (sõnasõnalises tõlkes „haokubudeks“ — fascistide embleem) ja marssisid võimsa malevana Rooma, kus siis punased juba pea-aegu täielikkudeks peremeesteks olid. See fascistide võidurikas „Marcia su Roma“ tõi Itaaliale suure murangu, sai temale uue ajajärgu aluseks.

Igalpool asuti usinalt tööle ning hakati kaasi asemele looma kindlat korda. Ja nelja aasta kestel on saavutatud tõesti üllatavaid tagajärgi. Nii, näiteks, on raudteede ja tehaste elektrifitseerimine edenenuks hiigla sammudega. Oma küteteaine puudusel pöörati erilist tähelepanu veejõule ja juba andvatki see „valge süsi“ itaallastele umbes kolme miljoni hobujõulist energiat. Kui 1922 aastal rongid Itaalias hiljaks jäid päevade kaupa, siis liiguvad nad praegu vist küll vaevalt kusagil mujal suurema täpsusega kui seal. Kui 1922 aasta sügisel korralikult riietatud inimestele hädahohtlik oli ilmuda tänavatele, siis võivad Itaalia linnad võistelda oma elegantsuse poolest nüüd kõikide teiste Euroopa linnadega. Üldine heaolek peegeldub kõikide rahvakihitide juures. Juhtusin kuulama, kuidas keegi agitaator ühe trammijuhil kallal oma kõneosavust proovis. Viimane aga vastas kõikide väidete peale kindlal sõnal: „Meie vajame rahu ja tööd, ja kuna need praegu on meile kindlustatud, siis pole tarvis mingit revolutsiooni“.

Kerjuseid (kelledest varemalt nii palju kuuldud) ja jooõnuid Itaalias praegu pole kusagilgi näha. Korra ja puhtuse peale on hakatud panema erilist rõhku. Linnades on korra järele valvajateks peale fascistliku miilit-saga veel harilik politsei ja n. n. „kuninglikud karabiinid“ (carabinieri reali); viimased kuuluvad eraldi korpusena regulaar sõjaväe koosseisu.

Sõjaväelasi võis näha liikumas rohkesti igalpool. Nii ohvitserid kui ka sõdurid olid eeskujulikult riietatud ja vastastikune tervitamine ei paistnud neile mingisugusena vastumeelsena koormana.

Itaalia sõjalise jõu tõstmist ja sõjaväe sisemist korraldamist loeb fascistliku Itaalia juht üheks oma tähtsamaks ülesandeks. Sõjalises jõus näeb ta riigi julgeoleku kindlustust, sõjaline jõud peab temale ka kaasa aitama Itaalia kui suurriigi prestiiži tõstmisel ja ülalhoidmisel.

Prantsuse ajakirjanduses ilmub sagedasti teateid Itaalia sõjaväe tegevusest Prantsuse piiril, kindluste ehitamisest seal jne. Mõned väljamaa lehed tõid kord isegi teateid — mis osutusid küll väljamõelduseks — et ka prantslased olid poolt olevat asunud vastukorraldusi tegema ja Itaalia piiril sõjaväge suurendama. Otsekohest hädahohtu prantslased oma lübnanaabri poolt ei ennusta, küll aga kirjutab üks Itaalia olude tundja, et kõik kujunevat seal praegu nii nagu oleks 1932 aastaks oodata suurt sõda.

Rääkis kohapeal ühe kõrgema ohvitseriga ja puudutasin ka Itaalia-Prantsuse vahekorra küsimust. Ta iseloomustas seda järgmiselt: „Prantslased ei talita oma huvide kohaselt. Nad otsivad lignemist sakslastega ja teistega, jättes nagu meeleldi tähele panemata itaallasi. Kui nad Itaaliat alahindavad, siis väljendab see olukorra mittetundmist. Itaaliat võidi alahinnata 20 aastat tagasi, mitte aga nüüd. Kardavad aga prantslased, et meie neilt Tunisi või mõnd teist maaala ära tahame võtta, siis on nad jällegi rängasti eksiteel. Et Tunis prantslaste oma, sellega oleme meie täielikult leppinud, ainult seda ei või meie lubada, kui seal katsutakse itaallasi ümberrahvustada“.

Millist sõjalist jõudu kujutab siis praegune Itaalia? Peatun kõigepealt tema rahuaege sõjaväe juures.

15. märtsil s. a. välja kuulutatud seaduse järele on Itaalia n. n. metropolitään-sõjaväe koosseisus järgmised elemendid:

Kindralstaabi korpus; kuningl. karabiinid; sõjakoolid; jalavägi; ratsavägi; kahurvägi; insenerivägi; tankid; sõjaväe keemia tsentr.; sõjaväe ringkonnad; sv. sanitaar korpus; sõjav. komis. korp.; sõjav. administr. korpus; sõjav. veterinaar. korpus; sõjav. automob. teenistus; mitmesugused asutused; Sv. ülem kohus, sv. kohtud; sv. karistusasutused.

Kindralstaabi korpus koosneb kindralstaabi ohvitseridest, kuhu kuuluvad: 29 kolonelli, 175 kolonelleitn. ja majorit, 146 kaptenit — kokku 350 ohvitseri.

Kuninglikud karabiinid on Itaalia sõjaväe erilise osana, mis koosneb: 1) karabiinide ülemjuhatus, 2) 5. zoonide inspektoraadist, 3) 21 territoriaallegionist, 4) ühest pataljoni ja üksikdronide grupist, 5) 2 karabiinide leegionist, 6) 1. karabiinide koolist.

Ohvitseride koguarv — 1246.

Sõjakoolid on järgmised: 1) sõjav. kolledžid, 2) jala- ja ratsaväe akadeemia, kahurväe- ja inseneriväe akadeemia, 3) jalaväe kool, 4) ratsaväe kool, 5) täiendusohvitseride ettevalmistamise koolid 6) õppesentrumid (jala-, kahurväe- ja inseneriväe tarvis), 7) sõjakool, 8) õhukaitse kool, 9) sõjaväe tervishoiu kool.

Jalavägi koosneb: 1. grenaderi brigaadist (3 rügementi), 29 jalaväe brigaadist (87 rügementi), 12 bersaglieri rügemendist, 3 Alpi brigaadist (9 rügementi). Ohvitseride koguarv jalaväes — 6167.

Ratsavägi koosneb kolmest kõrgemast juhatus, 12 ratsa rügemendist ja 4 palafrenieride eskadronist. Ohvitseride koguarv — 531.

Kahurvägi koosneb: 10 armeekorpusse kahurväe juhatus, Sitsiilia kahurväe juhatus, Sardiinia kahurväe juhatus, 30 väli-kahurväe rügemendist, 11 raske väli-kahurväe rügemendist, ühest ratsa-kahurväe rügemendist, 3 mäekahurväe rügemendist, 5 raskekahurväe rügemendist, 3 rannakaitse-kahurväe rügemendist, 12 õhukaitse tsentrumist ühe õhukaitse kooliga, ühest palafrenieride väeosast, 10 kahurväe juhatus (direzioni).

Peale eelmiste kuulub kahurväe all veel eriline Tehniline teenistus katsete tsentrumi ja mitmesuguste kahurväe asutustega.

Väevähendamine Rootsis.

Läinud aastal Rootsi parlament otsustas vähendada riigi kaitseväge ligi $\frac{2}{3}$ võrra. Vähenemisele tulevad eestkätt ohvitseride ja üleajateenijate (palgatud jõudude) koosseis. Vähenemine tuleb läbi viia 2 aasta jooksul, s. o. kuni 1928 aastani.

Parlamendi väga radikaalne otsus äratas omal ajal suurt tähelepanu mitte ainult Rootsis, vaid ka mujal. Eriti aga Soomes, kus selle vastu ägedasti vaieldi, nähes Rootsi väevähendamises hädaohtu Soomele.

Sellega polnud rahul ka Rootsi riigikaitsest huvitatud ringkonnad. Nad tegid tänavu kevadel parlamendis ettepaneku lükata väevähendamise läbiviimine 1928 aastani edasi, et vahepeal uurida põhjalikult Rootsi kaitseküsimust. Põhjendusena ettepanekule toodi ms.: 1) sarnasel kujul vähendatuna pole Rootsil 1928 aastal enam riigikaitset olemas, isegi mobilisatsiooni on siis võimata teostada ja 2) pole õiglane visata sõjaväest ligi 3000 meest tööd otsima tööturule. Ettepanek tuli parlamendis arutusele, kuid sai poolt 50 häält, vastu aga 69 häält, seega siis läbi kukkudes.

Rootsis viiakse nii siis väevähendamise otsus täide. Tänavu sügisel lastakse lahti 270 ohvitseri, 370 allohvitseri ja 200 teisi üleajateenijaid. Tuleval aastal järgnevad neile 460 ohvitseri, 520 allohvitseri ja 800 teisi kindlapalgalisi. Kokku vähendatakse tänavu ja tuleval aastal sõjaväge 2620 palgalise mehe võrra.

Vastandina parlamendis esinevale väevähendamise suunale, mis tingitud partei-politiilistest konjunktuuridest, — on Rootsis märgata riigikaitse vastu aina

Ohvitseride koguarv kahurväes — 3580.

Insenerivägi koosneb: 10 armeekorpusse inseneriväe juhatus, 11 inseneriväe rügemendist, 2 raadiotelegr. rügemendist, 1 silla-rügemendist, 1 raudteerügemendist, 1 aerostaatide grupist, sõjav. raadiotelegr. ja elektrotehn. instituudist, sõjaväe raadio ja elektrotehn. ateljeest, inseneriväe ehitustöökajast.

Ohvitseride koguarv — 1050.

Tank-väeosade tarvis on olemas eri õppesentrumid Väeosade arvu ja koosseisu kindlaksmääramine on jäetud sõjaministri hooleks.

Sõjaväe keemia-tsentrumi koosneb tsentrumi juhatus, ühest keemia grupist.

Kogu selle sõjaväe arvuline suurus ulatub umbes 17.400 ohvitseri ja 242.500 sõduri peale.

Lennuvägi allub Itaalias omaette ministriumile ja tema arendamisele pühendatakse ajale ja olukorrale vastavat tähelepanu. Uuema kava järele pidavat sõjaväe lennukite arvu seal tõstetama 4.500-ni. Praegu on lennuväe lahingkoosseis ette nähtud 20 kolonelli, 36 kolonel-leitnanti, 69 majorit, 222 kaptenit, 826 leitnanti ja n.-leitnanti.

Kui oletada, nagu prantslane Ludovic Naudeaur arvab, et organiseeritud fascistid, kes suuremalt osalt kõik endised sõjaväelased, tarviduse korral kohe võivad mobiliseerida kuni 300.000 meest, siis näeme, et Itaalia sõjaline jõud on arvuliselt Euroopas üheks tugevamaks.

Kuid ka seesmiselt ei võiks ta nõrk olla, sest nelja aasta jooksul on Itaalia rahvas, eriti aga tema noortes, intensiivselt kultiveeritud ennast-salgavat isamaa-armastust, rahvuslikku uhkust ja ühistunnet, s. o. oma dusi, mis võimaldavad väärtuslikke sõdureid. J. J.

kasvatav huvi. Seda ei arutada mitte ainult põhimõtteliselt ajakirjanduses, vaid selle heaks tehakse ikka tegelikult tööd. See selgub muu seas ka järgnevalt Rootsi maakaitseliidu keskkomitee esimehe kol. G. Lindstrom'i seletusist (Soomes sõjaväelisele ajakirjale) „Sana ja Miekka“:

Rootsi praegune vabatahtlik maakaitsevägi on arenenud sunduslikust regulaar-maakaitseväest, mis 1901 a. seaduse järele pidi sõja puhul kokku kutsutama oma kodukoha kaitseks. Kolm aastat hiljem täiendati seadust ja 1914 a. sõjaväe seaduses määrati maakaitseväele tähtis osa. Maa oli jagatud 161 maakaitseringkonda. Igas ringkonnas oli pealik ja varahoidja; meeskond jagati üksustesse sõjaväe eeskujul.

Võimaliku mobilisatsiooni korraks määrati pealikud, eestkätt endised ohvitserid ja allohvitserid. Riietus oli puudulik: riik andis ainult kübara ja varukalindid.

Ilmasõda ja sellele — ka Rootsis 1914 aastal — järgnenud mobilisatsioon, näitas, et maakaitsevägi sarnasel kujul ei vasta oma ülesannetele: riietus oli vilets, mehed õpetamata, pealikud oskamatud ja pealegi oli neid vähe: ka varustusest tundus puudus.

Algas kibe korraldustöö. Tuhanded maakaitseväelased ühinesid laskeoskuse omandamiseks vabatahtlikkudesse laskeühingutesse, riidevarustust aga muretseti vabatahtlikkude annetustega. 1916 a. antud seaduse järele saab maakaitsevägi terve oma varustuse riigilt.

Pealikute ja meeskondade õpetamiseks organiseeriti vabatahtlikud maakaitseühingud. Hiljem koonduisid need ühingud „Rootsi maakaitsevähingute keskliiduks“ — „Sveriges Landstormrs Förenings Central-Förbund“ — mis tegutseb praegugi. Keskliidus on praegu 26 maakaitsevähingut ja 160 kohalist ühingut ning otse keskliidule alluv pealikute ühing. Aktiivsete liikmete arv on umbes 20.000 meest ja toetajaid liikmeid on 13.000 meest ja naist.

Keskliidu ülesandeks on koos ametvõimude ja laskeühingutega äratada huvi kodumaa kaitse vastu, hoolitseda pealikkonna sõjaväelise õpetamise eest jne.

1921—1925 aastatel riik ei toetanud kõneall olevat organisatsiooni. Tänavu sai keskliit riigilt toetusena 50.000 krooni. Muu osa kuludest saadakse vabatahtlikkude annetustena, eeskätt toetajailt ühingutelt — Garant-föreningis — mille liikmed maksavad 10 kr. viie aasta kestusel. Seel teel saab keskliit umbes 100.000 kr. aastas.

Pealikute õpetamiseks korraldatakse 15—30 päeva kestvaid kursusi. Osavõtmine neist on 1917 a. alates vabatahtlik. Huvi kursuste ja õppimise vastu aina kasvab. Pealikute kohad on praegu suurelt osalt juba õpetatud juhtide käes, kuna 1924 a. oli neid ainult 23%.

Relvade muretsemiseks ja eriteadmiste andmiseks organiseeriti eri-organisatsioon, mille kaudu saadi 80.000 kr. Rahaga osteti 8.000 kuulipildujat, mis jagati kohalistele ühingutele.

Kahe viimase aasta jooksul on organiseeritud hulk nais-maakaitseühinguid. Viimased aitavad varustuse ja raha muretsemises, hoolitsevad toitlustamise ja haigete ravitsemise eest jne.

Aru saades maakaitsevähingute tähtsusest sõja puhul, mis peab aitama mobilisatsiooni läbiviimist, kaitsma rannikuid, ühendusteid, ehitusi, aitama organiseerida tööstust sõjaseisukorda ja isegi sõjaväe kõrval võitlema, tuntuks Rootsis suurt huvi maakaitsevähingute vabatahtliku organisatsiooni ja selle töö tulemuste vastu.

V.

Euroopa majandusline langus pärast Ilmasõda.

Rahvasteliidu majandus- ja rahandussektiooni poolt on välja antud memorandum üleilmilise toodangu ja kaubanduse kohta. Selles memorandumis toodud arvud tõendavad, et maailm tervikuna võetult samub jõukuse poole. 1913 aastast saadik on maailma rahvas kasvanud umbes 5% võrra. Samal ajal on aga maailma toidu- ja tooresainete toodang suurenenud 16—18% võrra. Isegi maailma kaubandus on rahvaarvu kasvuga sammu pidanud ja kasvanud 5% võrra. Muu toodangu kohta puuduvad kahjuks üksikasjalikumad andmed, kuid need, mis olemas, tõendavad, et ta on kasvanud kiiremal kui toidu- ja tooresainete toodang.

Toodangu kasvuga võrreldes näitavad need arvud rahvusvahelise kaubanduse tagasiminekut. See tõendab, välisurgudega võrreldes, siseturgude kasvu, kuid sugugi mitte langust ilma toodangus. Viimane on maailma iga elaniku kohta suurem kui enne Ilmasõda. Kui ta oleks ära jaotatud üksikute riikide vahel vastavalt nende elanikkude arvule, võimaldaks ta üldist jõukuse tõusu. Kui ilma tervikuna võtta, siis ei ole sõda teda vaesemaks teinud.

Ent kuigi meie räägime „ilmaturust“, ei ole ilma kui tervikulist majanduslist üksust ometigi olemas. Niipea kui meie loobume ilma kui terviku arvuliste andmete vaatlemisest ja ta üksikuid osi tähele paneme, paistab meile olukord hoopis teises valguses. Nii on Ameerika-Ühisriikides elanikkude arv kasvanud 19%, toidu- ja tooresainete toodang 26%, väliskaubandus 37%, manufaktuurtööstus isegi 60%. Euroopas on aga, ka isegi siis kui välja jätta Nõukogude Vene, rahvaarv kasvanud 4%, toidu- ja tooresainete toodang 4 kuni 5%, kuid väliskaubandus näitab tagasiminekut 6% võrra. Kui Nõukogude Vene hulka arvata, näitab kaubandus tagasiminekut 11%, rahvaarv juurdekasvu ainult 1%, kuna toidu- ja tooresainete toodang muudatust ei näita.

Samuti üllatavad on arvud Aasia kohta (Aasia-Venemaa välja arvatud). Aasia toidu- ja tooresainete toodang on kasvanud umbes 20% võrra, Aasia kaubandus 36% võrra, elanikkude arv aga kõigest 5%.

Tegelikult näitavad arvud, mida memorandumis leiame, igalpool kontrasti Euroopa ja muude maailma osade vahel. Lõuna-Ameerika riikide kaubandus on vähe langenud, kuid toodang on kasvanud 35% võrra. Kesk-Ameerika ja Lääne-India saared näitavad 70% tooresainete toodangu ja 30% kaubanduse kasvu. Aafrikas, kus kaubandus muudatust ei näita, on tooresainete toodang kasvanud 38% võrra.

Ülemised arvud näitavad kõigepealt Euroopa vaeseksjäämist, määratud rikkuse kasvu Ameerikas ning idamaade suurt arengut produtseerijaina. Kuid see ei ole veel kõik. Nad tähendavad kaubanduse suhtelise langemist. Maailma toodangust läheb suhteliselt vähem kui varem üle rahvusvaheliste piiride, sattudes seega ilma kaubanduse statistikkasse. Kasvanud on aga kodune tarvitamine.

Memorandumis toodud arvused aluseks võttes teeb Inglise nädalakiri „The new Statesman“ järelduse, et kujunenud olukord on kõige raskem neile riikidele, kes olenevad peaaesjalikult oma väljaveost, kõige pealt muidugi Inglismaale ja Saksamaale. Mõlemal nimetatud riigil on väga keeruline ja tundelik majandusline süsteem. Ameerika on teataval määral erandlikus seisukorras. Tema ei olene nii suuresti väljaveost. Samuti ei maksa see ka idariikide kohta, kes parajasti arendavad oma toodangut Euroopa ja Ameerika-Ühisriikide eeskujul.

„The new Statesman“ leiab, et samal ajal kui Ameerika-Ühisriigid moodustavad terve kontinendi määratu ulatusega koduse turuga, võimaldades seega toodangut laialt ulatusel, kujutab Euroopa veel üksteisega vaenuljalal seisvate majandusliste üksuste kaost, milledest mõned, nagu näiteks Nõukogude Vene, nälgia tunnevad kapitali ja tööstusliste sisseseadete järele, kuna teised jäävad vaeseks, sest nad ei leia oma toodangule turgu. „Kui Rahvasteliidu eriteadlased tahtsid Euroopa koostöö tarviduse kohta näpunäiteid anda“, ütleb ajakiri, „siis on seks kindlasti kõige parem värvitu, kuid ilmutusena mõjuv statistiliste andmete kogu“.

V. K.

Sõjakirjandust.

Militär-Wochenblatt

nr. 18 — 11. nov. ja nr. 19 — 18. nov. 1926.

Number 18. algab „Krahv Schlieffen'i testament'iga“. See artikkel on res. kindral-leitnandi Groeneri sarnase pealkirjaga raamatu kokkuvõte. Kindral G. olevat omas töös tõestanud, et Schlieffeni sõjaplaanid (Ilmasõjaks) olid õiged. Sakste eba-edu peituvat sõjaplaanide nõrkades täitjates.

Artikkel „Hiina poliitilise ja sõjalise olukorra areng“ käsitleb Hiina olusid Saksa šovinisti vaatepunktist. Liitlased, püüdes Hiinas vähendada Saksa mõju, mis eriti suurenes Hiina 1911. revolutsioonist, olevat seega üldse hiinlase silmis kõigutanud „valge mehe“ autoriteedi. Hiina poliitilised parteid võitluses üksteisega tarvitavat küll valgete toetust, kuid võitlevat sealjuures selleks, et valgete võimu Hiinas tulevikus hävitada.

Pealik Dittmar: „Tuleviku väikesest sõjaväest“. Autor ei poolda Dr. Rendulic'ilt „Mil. Wochenblatt“ nr. 7 — 18. 8. 1926 avaldatud seisukohti tuleviku sõjaväe arvilise koosseisu suhtes. Tuleviku sõda nõudvat palju relvu ja sõjavarustust ja seega olevat nii-kui-nii suur osa võitlusevõimelises meessoost seotud seljataguste ülesannetega. Lahinguväljald tegetsevat vaid masinad väikese arvu neid teenivate meestega. Mida võitluses täielikum, seda parem. Põhimõte: olla vastasest otsustaval momendil ja tähtsamal kohal arvulises ülekaalus, jääb maksma ka tulevikus. Väikene sõjavägi võivat olla suurele rahvale ainult hädaabinõuks, mitte ideaaliks. Aleksander Suure väikene sõjavägi olevat tõesti omal ajal löönud Dariuse suurt ja rikka tehnikaga sõjaväge, kuid seal sõdisid ühel pool noor Makedoonia, teisel pool surev ilmariik Persia. Ettevalmistustes tulevasele sõjale tulevat vaevalt arvestada vastase suhtes Aleksander Suure aegsete olukordadega.

Artikkel „Mudros'ist Mudania'ni“ on uuri mus Türgi riigi ülesehitamisest 1919—1922. Mudros on väikene asula Lemnose saarel, kus kirjutati alla vaherahule Türgiga. Sellele vaherahule järgnes 1920 a. Sevres rahuleping Liitlaste ja Türgi vahel, mille põhjal Türgimaast eraldati provintse iseseisvateks ja mandaatriikideks.

Türgi rahvas Mustapha Kemal Pasha juhatusel algas ägedad võitlused Türgi ülesehitamise kasuks. Algas sõda Kreekamaaga, millest türklased tulid 1922 a. võitjatena. Mudania tehtud vaherahule järgnes 1923 a. Lausanne'i rahuleping, mille põhjal loodi praegune Suur-Türgimaa. Mispärast Saksamaa ei olevat käinud Türgi radu Versailles rahulepingu puhul? Olu korrad Türgis ja Saksamaal olevat raskesti võrreldavad. Türklaste võitlust ja võitu olevat soodustanud: 1) geograafilised tingimused, 2) Prantsuse ja Inglise lahkuminek Türgi küsimuses (inglased toetasid kreeklasi, prantslased türklasi), 3) türklaste suur rahvus-tunne, mis veel mürgitamata sotsialismist, eriti enam-lusest j. n. e. Ükski mainitud tingimustest ei rääkinud ega rääkivat Saksamaa kasuks.

„Res. ratsaväe kindral D. v. Bernhardi mälestusi“, „Sõdur ja poliitik“, „Tähelepanu vääriv prantsuskeelne teos — En missions spéciales“. Nimetatud artiklites refereeritakse sarnaste pealkirjadega teoseid. „En missions spéciales“ kohta ütleb „arvustaja“... „Es ist erstaunlich, wieviel Blödsinn hier zusammengehäuft ist“ (tuleb imestada kui palju siin rumalust on kuhjatud).

Artiklis „Kerge välihaubitsa olemasolu õigustusest“ autor võtab sõna „M. W. nr. 13 — 4. 10. 26 Oberst von Weitershausenilt väljendatud mõtte: „Kerge välihaubits oli soodus relv ja iga artilleerist kasutas teda heameelega, kuid ta on oma eluõiguse kaotanud“... puhul ja väidab, et eriti Saksamaa, millel raske kahurvägi puudub, ei tohiks loobuda kerge haubitsast.

Artiklid: „Prantslaste tankide ja soomusautode kasutamisest Süürias“ ja „Veost hobu ja jõumasinatel Marokkos“ on vastavad „La France militaire“ artiklite kokkuvõtted. Kiirest liikuvad tankid ja soomusautod olevat oma ülesande Süürias täitnud hästi. Mootorjõulisi veoabinõusid tulevat eelistada ka teevases Markkos hobujõulistele veoabinõudele.

Artiklis „Sõjaväe võimud kui abiorganid tsiviil kohtadelt määratud karistuse täideviimisel“ näitab sõjaväe ülemprokurör Frey kuidas toimida ühel või teisel juhul sarnastes küsimustes.

„Salakuulaja“ on väike anekdoodilaadiline näide Friedrich Suure sõjakäike käsitlevast tööst, kuis üks Austria ratsaväe ohvitser pikemat aega rännanud koos Friedrichi sõjaväega ja andnud Austria feld-marssal Daun'ile korrapäraselt teateid. „Mittepreisilik“ hüpe sadulast saanud äraandjaks...

„Militär-Wochenblatt nr. 19. esiartikliks on „Poincaré sõja süü küsimuse valgustusel“. Süüdi Ilmasõjas loetakse muidugi väga suurelt Poincaré'd, kui Prantsusmaa tolaeagset presidenti, nagu seda tõestab ühe „endise inimese“ „teaduslik“ töö.

Artikkel „Sõjagaasi hädaohust rahulikele elanikele tulevases sõjas“ juhib muuseum tähelepanu sellele, kuis võiks kaitset leida gaasi vastu.

Artiklis „Tshehoslovakkialennuasjandust“ tuuakse organisatsioonilisi ja majanduslisi andmeid sõjaväe lennuasjandusest. Tshehoslovakkia geograafiline aensnd nõuab riigikaitse mõttes suurt ja head lennuväge. Mitte ainult valitsus, vaid ka rahvas on sellest aru saanud ja seepärast üldisel heakskiidul on loomisel riikiline lennuväe amet, mille ülesanne arendada riigis igakülgset lennuasjandust, eriti luues üle riigi ühenduse pidamise lennukite abil.

Artiklid: „Tulistamine liikuvast tankist“, „Traadita tankide-telefon“ ja „Inglise-Medium Mark E-tanki väärtusest“ käsitlevad tankiasjandust inglise andmetel. Inglisele olevat katsete abil tõestanud, et liikuvast tankist võivat tulistada paremate tagajärgedega: kahureist 600—1500 mtr, klp — 300 meetrini. Endine prantslaste põhimõte, et tankid peavad tulistamiseks peatuma, on inglased tühistanud. Tankite-telefon on konstrueeritud suurejõulisema energia-allikaga. Kõneleda võivat 75 kilomeetrini. „Medium Mark E“ olevat täielikum seni konstrueeritud tankidest.

Artikkel „Neli apokaliptilist ratsanikku“ on „hädakisa“ ühe Ameerika filmi puhul, mida Saksamaal näidatavat ja milles „ässitatavat“ muuseum nagu oleks Ameerika veres ujuvale Euroopale rahu toonud.

„Relvade õpetus“ on märkeid mõni aasta tagasi ilmunud major Zimmerle „Waffenlehre“ teise trüki puhul. Teises trükis on täiendusi. Kogu aine on mahutatud 187 leheküljele ja grupeeritud järgmiselt: I osa — laskeõpetus, II — hoo-, plahvatuse ja süütamise abinõud; III — artilleeria; IX — jalavägi; V — soomusvankrid; VI — relvad lennukile ja lennuki vastu võitlemiseks; VII — gaasisõda. Raamat võivat pakkuda ainult lühikese ülevaate iga ülaltähendatud osa kohta. Peale artiklite leidub nr. nr. 18. ja 19. lühikesi andmeid välismaade maa- ja mereväest, sõjakirjanduse ja sõjaajakirjanduse ülevaade. K.

Sõjaväelised teated.

Kasarmute olud Lätis.

Läti sõjaministeeriumi omanduseks on praegu 1.200 ehitust 3.250 miljoni L. rubla väärtuses. Peale neid on kasutada veel 65 erasikutelt üüritud hoonet. Riia ja Miiitavi kasarmud on kohalikkude linnavalitsuste omandused. Ainult vähem osa kasarmuist on põhjalikult remonteeritud, enamuse aga vajab kapitaalremonti. Sõjaväe vajaduste täiel määral rahuldamiseks on vaja ehitada veel 120 uut hoonet.

Sõjaväe paigutamise kava on lõplikult välja töötatud ja kinnitatud. Selle teostamine nõuab aga palju aega ning ripub ära sõjaministeeriumi eelarvest. Üksikutes garnisonides on tehtud järgmisi töid:

Riia, Miiitavi, Liibavi ja Dünaaburgi linnade kasarmud, mis sõjaajal lõhuti, on seatud korda. Varustusvalitsuse ladudeks on ostetud ja ümber ehitatud Riias lõhutud vabrikuid. Samal teel ehitati varustusvalitsuse töökojad. Praegu on käsil Riia lennuangaaride korraldamine. Lennuväljale ehitatakse bensiini ja muu varustuse laod, töökojad ning garaažid. Riia sõjaväe haigemaja ja sõjakool ehitatakse ümber.

Uusi kasarmuid ehitatakse Võnnus, Marienburgis, Reezitsas, Vana Švanenburgis ja Kreutsburgis. Dünaaburgis asuvad väeosad kindluses, kus ruumid nõuavad aga ka korraldamist.

Kui need tööd valmis, algab igasuguste kõrvalhoonete ehitamine. Sellele järgneks ohvitseride ja instruktorite korterite korraldamine. Praegu on ohvitseride korterikitisimus terav, kuna paljudes linnades on korteriolud rasked. Kasarmutesse püütakse sisse seada keskühte ja elektrivalgustus.

Harjutusväljade ja suvelaagrite küsimus on lahendatud rahuldavalt. Valitsus on määranud sõjaministeeriumile selleks tarvilisel määral maa-alasid.

Kasarmute ehitamine, korrashoid, kütmine ja valgustamine kuulub Lätis sõjaministeeriumi ehitusvalitsuse ülesannetesse. Mg.

Briti dominiionide uus sõjaväeline korraldus.

Briti riigikonverents võttis 19. nov. s. a. vastu põhimõtte, mis küll tegelikult juba varem maksis, et dominiionid on autonoomsed ja üheõiguslised. Oma isemist iseseisvust kasutades läksid dominiionid varsti pärast Ilmasõda üle oma endise, enne Ilmasõja aegse miilitsasüsteemi peale.

Kaadervägede suuruse kindlaksmääramine on üksikute dominiionide endi otsustada ja oleneb, samuti kui teenistuse kestvus, miilitsas, üksikute maade geograafilisest asendist ja poliitilisest olukorrast. Inglismaa on selle eest hoolitsenud, et üksikute dominiionide vägede relvastus ja varustus ning jaotus vastaks sõjakorraldamata vägede relvastusele, varustusele ning jaotusele, nii et neid sõja korral ilma raskusteta võib ühendada.

Igal dominiionil on oma iseseisev kaitseministeerium ja kindralstaap. Mõlemad seisavad riigi kindralstaabiga Londonis tihedas kontaktis, mida omalt poolt vastastikune kindralstaabi ohvitseride vahetus soodustab.

Kuna Inglismaal õhujõud täitsa iseseisva kaitsejõu moodustavad, on nad dominiionides suuremalt osalt allutatud maa- ja mereväele. Kaitseväge ettevalmistus ei ole küll pika kestvusega, kuid teda toimetatakse hoogsalt, nii et ei tule allahinnata dominiionide miilitsa sõjalist väärtust. Sõjaväelist ettevalmistust kergendab asjaolu, et kõik noored mehed juba koolis sõjaväelist ettevalmistust saavad. Austraalias ja mõnes Kaanada provintsis on see ettevalmistus kindlaks määratud seadusega.

Ilmasõja järele on Austraalia tunduvalt suurendanud oma laevastikku. See laevastiku suurendamine on Inglismaale suuresti meelt mööda. Inglise laevastik võib seega märksa suurendada, ilma et see oleks seotud kuludega. V. K.

Bergmann'i püss ühes täiendava seadisega pauklaskemoonaga laskmiseks.

Soomes võeti hiljuti tarvitusele Bergmann'i automaatline püss erilise Soomes valmistatud seadisega tulistamiseks paukpadrunitega. Bergmann'i püss on suuruse poolest peaaegu sarnane Thompsoni püssile, kuid vähe kergem. Ta salv mahutab 25 padrunit.

Paukpadrunitega laskmiseks on püssile valmistatud eriline jämedama kanali ja sisselõigatud vintidega raud, mille suudme otsa on kruvitud kapsel. Kapsli esiküljel on hulk 4 mm läbimõõduga auke. Paukpadrunitel on pehmet kuusepuust kuul, paberist kuuli asemel. Laskmisest tekkiv ajugaas surub kuuli rauast välja hiigla jõuga, purustades kuuli läbi kapsli aukude rõhumisel pisikesteks tükkideks, mis välja lennates maha langevad 3 ehk 4 jala kaugusele püssi suudmest. Katsetega on näidatud, et üks niisugune laeng, lastuna 2 jala kauguselt käe pihta, sünnitab ainult silmapilkse terava kõdituse.

See väljamoeldus on katsetel andnud rahuldavaid tagajärgi ja on tarvitusel juba mitu kuud. Püssi peetakse selles mõttes kindlaks, et temaga sarnaseid õnnetusi ei juhtu, nagu seda sagedasti ette tuleb harilikkude paukpadrunitega hariliku püssitüübiga laskmisel. Püssiga on seni varustatud kaitseliit. Sõjaväes pole teda veel tarvitusele võetud. Püss on hästi täpne kuni 40 meetri peale ja tema tulistamisvõime on umbes 300 paadrunit minuti jooksul. J. A-n.

Tšehho-Slovakkias 1.300.000 organiseeritud sportlast.

Viimaste teadete järele on Tšehho-Slovakkias 1.300.000 organiseeritud võimlejat ja sportlast. Suurim organisatsioon on pooleldi sõjaväeline „Sokol“-liit, milles liikmete arv ulatub 570.000-ni; katoliiklaste organisatsioonis „Orel“ on 130.000 liiget; sotsiaaldemokraatlikes spordiliidus on 100.000 liiget; umbes sama palju on neid ka kommunistlikes spordiliidus. Üldises spordiliidus (milles suurem on jalgpalliliit) on 260.000 ja skoutide liidus 40.000 liiget. V.

A. T. Lignau. „Taktikaliste ülesannete lahendamise meetoodika kaartidel“ I anne. Moskva. 1926.

Autor on R. K. K. A. sõjakadeemias jalaväe taktika õpetamisel veendunud selles, et õpetaja poolt näitlikult lahendatud ülesanded kergendavad õpilastele märksa nende tööd, mispärast ta üldisele soovile vastu tulles käesoleva töö siis ka välja olevat andnud. Töö käsitleb rügemendi kaitse ülesannet taandumislahingus. Lahenduses on üksikasjad välja töötatud äärmiste peensusteni, olukorra elemendid on valgustatud igakülgelt, mõned liigagi pikalt, mispärast ette tuleb kordamisi, mis töö teeb vähe igavaks. Käsud ja eelkorraldused on ka osalt antud liig pikalt, mis aegaviitev ja mille all kannatab muidugi ka selgus. See ongi venelaste nõrk külg, et nad ei suuda midagi väljendada lühidalt, mis otse vastukäiv Saksa käsutehnikale, kus kõik korraldused antakse äärmiselt lühidalt. Kahju, et autor oma raamatule pole juurde lisanud ühtki skeemi. Üks kaheverstane kaart on sedavõrd segase trüügiga, et ülesandes antud kõrgustikke sellelt kuidagi üles ei leia. See vähendab märksa töö väärtust. Üldiselt on töö kirjutatud siiski suure hoolega ja pakub omas peensustes nii mõndagi huvitavat. K-mp.

Male.

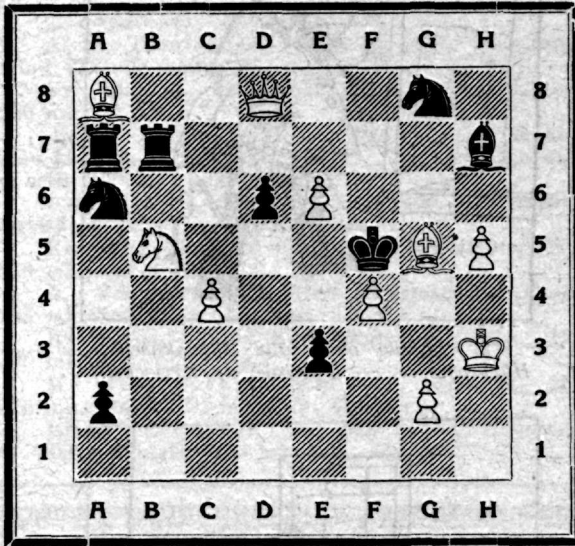
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 18 (59).

Kokku seadnud O. Nemo (Viinis).

Kauniduse auhind Budapesti maleseltsi turniiril.

Mustad.

Valged.

Valged: Kh3, Ld8, Oa8 ja g5, Rb5, Ec4, e6, f4, g2 ja h5.

Mustad: Kf5, Va7 ja b7, Oh7, Ra6 ja g8, Ea2, d6 ja e3.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Partii nr. 9.

Valged.	Mustad.
Göring.	N. N.
1. Rb1—c3,	Rb8—c6,
2. d2—d4,	d7—d5,
3. e2—e4,	d5:e4,
4. d4—d5,	Rc6—e5,
5. Ocl—f4,	Oc8—g4,
6. Of4:e5!	Og4:d1,
7. Of1—b5+,	e7—c6,
8. d5:c6,	Od1—g4,
9. c6:b7+,	Og4—d7,
10. Ob5:d7+,	Ke8:d7,
11. O—O—O+,	Kd7—e6,
12. Vd1:d8,	Va8:d8,
13. b7—b8L.	Mustad andsid alla.

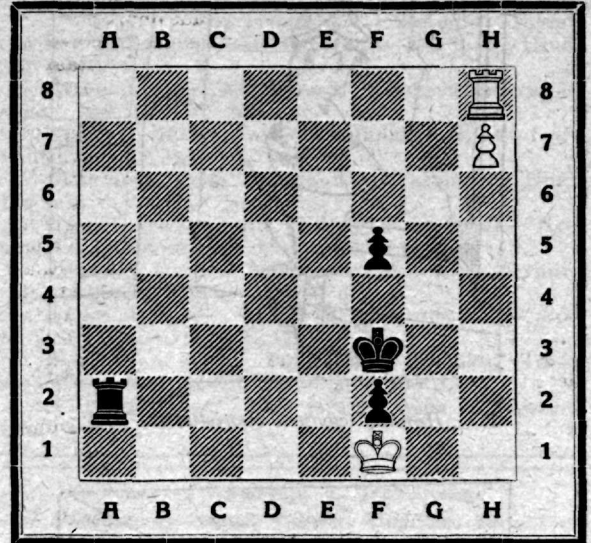
Ülesande nr. 15 lahendus.

1. Kh5—h6,	Kf4—g4,
2. Rf5—e3+.	Kg4—f4,
3. Re7—d5 annab matt.	
1. (Kh5—h6),	e5—e4,
2. Re7—g6+,	Kf4:f5,
3. Og2—h3 annab matt.	
2. (Re7—g6+),	Kf4—g4,
3. Rf5—e3 annab matt.	

Õiged lahendused saatsid: stud. tehn. S. Levitski, Erih Laasi, B. Kerner ja V. Mikenas (Tallinnast), stud. jur. Raoul Pärnpuu (Tartust), Martin Villemson (Pärnust).

Lõpumäng nr. 11 (38).

Mustad.

Valged.

Valged: Kf1, Vh8, Eh7.
Mustad: Kf3, Va2, Ef2 ja f5,

Valged. Mustad.
Snosko-Borovski. Salve.

Järg oli:

1. Vh8—a8!	Va2:a8,
2. h7—h8L,	Va8:h8.

Valge on suitsus.

Viik.

A. Burmeisteri ülesande nr. 16 lahendus.

1. Ld7—h3,	Rg1:h3,
2. Oe4—f3 annab matt.	
1. (Ld7—h3),	Rg3:e4,
2. g2—g4 annab matt.	
1. (Ld7—h3),	h7—h6,
2. Oe4—g6 annab matt.	

Õiged lahendused saatsid: E. Riisk (ka nr. 15), B. Kärner, stud. techn. S. Levitski ja V. Mikenas (Tallinnast), stud. jur. Raoul Pärnpuu (Tartust), Martin Villemson (Pärnust).

Ilmus trükist

Jalaväe määrustiku I osa

Sõjaministri poolt maksma pandud - paranduste ja täiendustega. -

Müügil „Sõduri“ talituses, Uus t. 10.

Õiendus.

„Sõduris“ № 50/51, lhk. 1119, II veerg, 14. rida ülalt on trükitud: „laud 100 m. peal.“, Peab olema: „laud 500 m. peal“.

Viperused kaitseväge teenistusest vabanemisel . . .

1. „Homme vabanen teenistusest...—“

2. „Nüüd olen jälle lihunikusell Härjapõis... — Tulevase elu terviseks!!!“

3. „Jumalaga! Sõbrad — seltsimehed — Trulladi — trulladi... trullallallaa.....“

4. 7 päeva kartseri — rahurikkumise eest kompanii eluruumis...—

Kroonika.

— Rahvasteliidu nõukogu Genfis kiitis heaks rahanduskomitee aruande Eesti Panga ja Eesti rahandusolude saameerimise kohta. Ühtlasi võttis nõukogu vastu ettepaneku sooritada Eestile välislaenu 1.350.000 naesterlingi suurus (Eesti rahas ümarguselt 2,4 miljardi) panga- ja rahandusreformi teostamiseks. Läänukorraldajaks määrati endine Belgia rahaminister prof A. Janssen.

— Vab. Valitsus otsustas pikendada Eesti-Läti tollitariifide tühtlustamise aega kuni 24. veebr. 1927 a.

— Põllutöoministri sellekohase korralduse järele võib riigi- ja antasumaid põliseks omandada ainult siis, kui kohale on ehitatud või omandatud tarvilikud hooned.

— Riigikogu jõuluvaheaeg kestab 17. det. — 11. jaanuarini.

— Rahvusline kasvatuskongress peetakse Tartus 2. ja 3. jaan. 1928 a.

Kirjanduslikke uudiseid.

Üldiselt konstateeritakse meil kirjandusliste huvide langust, millega paratamatult ühenduses ka kirjastus-kriis. Võis juba arvata, et see nähtus püsivama kuju omandab, kuid ootamatult pakub jõulueelne kirjandusturg üllatavalt palju väärtuslikke uudisteseid, kaugelt rohkem igatahes kui varem vahest mitme aasta kohta kokku. Oleks ehk veel huvitav ära märkida, et kirjastamise alal Tartu tugevasti esirinnas sammub, kaugele taha jättes Tallinnat, kus viimasel ajal olu võrreldes imekspanevalt vähe on ilmutatud. Tartu kirjandusline toodang langeb aga peamiselt meie kolme suurema kirjastuse arvele: Eesti Kirjanduse Selts, „Noor-Eesti“, „Loodus“ ja „Sõnavara“.

Avaldame siinkohal äsja ilmunud raamatute nimestiku:

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastusel:

Võrumaa (Maakondi kirjeldava suurteose „Eesti“ II köide, 508 lhk., 122 pilti. Hind 500 mk, nahkköites 750 mk).

W. Shakespeare. **Kuningas Lear**. Draama 5 aktis. Inglise keelest M. Jürna. 138 lhk. Hind 175 mk.
Juhani Aho. **Panu**. 414 lhk. Hind 325 mk, köites 485 mk.

Walter Scott. **Ivanhoe**. Romaan. Inglise keelest A. H. Tammsaare. 506 lhk. Hind 375 mk, köites 360 mk.

„Noor-Eesti“ kirjastusel:
A. H. Tammsaare. **Tõde ja õigus**. Romaan. Hind 475 mk, köites 550 mk, iluköites 650 mk.
Fr. Tuglas. **Kriitika II**. Hind 200 mk., köites 250 mk.

Juhan Liivi kogutud teoksed III. **Käikmäge kägu ja t. jutustusi**. Hind. 125 mk, kirjutuspaberil 150 mk, köites 200 mk.

Prof. Dr. med. A. Lüüs. **Laste ühiskondlik tervishoid**. 224 lhk. H. 300 mk.
Fr. Tuglas. **Ado Grenzsteini lahkumine**. H. 250 mk, köites 300.

A. Jürgenstein. **Minu mälestused I**. Hind 225 mk, köites 300 mk, iluk. 375 mk.

R. Roht. **Jutud Kõrreküläst**. Novellid. H. 160 mk, köites 210 mk.

M. Metsanurk. **Jäljetu haud**. Romaan. H. 275 mk, köites 350 mk, iluk. 425 mk.

Liisa Peerandi. **Sinimäe Eeva**. Novellid. H. 200 mk, köites 275 mk, iluk. 350 mk.

Milli Mallikas. **Ristteed**. Novellid. H. 150 mk, köites 200 mk.

Sophia Vardi. **Haabvere**. Romaan. H. 200 mk, köites 275 mk, iluk. 350 mk.

„Looduse“ kirjastusel:
A. Gailit: **Vastu hommikut**. Novellid. Kunstnik J. Vahtra kaaneilustus. 264 lhk. Hind 280 mk.

A. Gailit. **Aja grimassid**. Fõljetonid. Pildid Gorilt. Kaanapilt Jaan Vahtralt. 156 lhk. Hind 200 mk.

Hoiä Ronk. **Kaasaegsed**. Illustreeritud väljaanne. 148 lhk. H. 250 mk.

Albert Kivikas. **Miniatüürid**. Kaas Jaan Vahtralt. 102 lhk. H. 150 mk.

Õitsetuled. Eesti ajakirjanikkude album 5. Hind 125 mk.

Hugo Raudsepp. **Kikerpilli linnapead**. Komöödia 3 vaatuses. T. Mutsu kirj. H. 150 mk.

Jaan Kärner. **Kangelane**. Komöödia 3 vaat. „Rahvaülikooli“ kirj. H. 200 mk.

Jaan Kärner. **Õitsev sügis**. Luuletused. „Sõnavara“ kirjast. 92 lhk. H. 200 m.

Joel Lehtonen. **Putkinotko**. Romaan. Tõlge soome keelest. H. 375 mk, köites 450 mk.

A. Mardlane. **Mees ja tema habe**. Jutustus. Hind 160 mk.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus tän. 10.

IX aastakäik

„SÕDUR“

1927. aastal

„SÕDUR“ on Eestis ainukene sõjanduse ajakiri, sellepärast leiavad meie kaitseväe ellu puutuvad küsimused ainult „Sõduri“ veergudel igakülgset ja asjalikku valgustust.

„SÕDUR“ peab hooliga silmas sõjateaduse arenemist ja püüab sellega oma lugejaskonda igakülgset tutvustada.

„SÕDUR“ toob järjekindlat informatsiooni oma ja väljamaa sõjavägede elu ja olu üle.

„SÕDUR“ toob „Juriidiliste näpunäidete“ all kaitseministeeriumi juriskonsulti poolt asjatundlikku selgitust igasuguste kaitseväe ellu puutuvate juriidiliste küsimuste kohta. Sellepärast on iga kaitseväljalase kohus „Sõduri“ tellija olla. Eestis, kus kaitseväge rahvast võrsunud, kus mõlemaid ühised huvid seovad, on iga kodanik, keda huvitavad meie riigikaitse ja sõjalise ettevalmistuse küsimused, „Sõduri“ tellija.

„SÕDUR“ ilmub 1927. aastal kord nädalas kuni 24 leheküljelisena piltidega ilustatult. Ajakirja kaastöelisteks on paremad ja tuntumad sõjaasjanduse tundjad. „Sõduri“ on välisriikides oma kaastöelised ja erikirjasaatjad.

„SÕDURI“ tellimisehind 1927. a. on trükitööde kõrgetest hindadest hoolimata väga odav määratud: 600 mk. aastas, 300 mk. poolesaastas ja 150 mk. veerandaastas. Üksiknumber 20 mk. Kaasanneteks annab „Sõdur“ tellijatele väärtuslikke sõjateaduslisi raamatuid.

„SÕDUR“ toob teateid oma ja Kindralstaabi VI osakonna kirjastusel ilmunud määrustikkude ja käsiraamatute kohta; neid raamatuid võib saada ainult „Sõduri“ talitusest.

„Sõduri“ tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi postiasutused.

„Sõduri“ toimetuse ja talituse asuvad Tallinnas, Uus t. 10

◆

SUMADANE,

nahast, riidest ja Ameerika viibrist,
reisikorve, reisikotte, kohv-
reid, pleete, seljakotte,
reisirihmu, aktimappe,
rahataskuid,
trakse, vihmavarje,
jalutuskeppe, koera- suu-
korve, kaelarihmu, revolvri-
kabuure, väljavoodeid soovitab

KARL JÜRGENSON

TALLINNAS, KUNINGA TÄN. № 5.

◆

Kõige suurem valik
tiibklavereid,
pianiinosid ja
harmooniume.

Kõige suurema tehnilise väärtusega
esimese klassi kodu- ja väljamaa
vabrikutest.

◆

Ka on müügil üks
automaat piano.

Osamaks võimalik.

Soovitab

KARL JÜRGENSON

Tallinnas, Kuninga tän. 5.

Asut. 1880.

Soovitame eelolevaiks

JÕULU PÜHIKS

suures valikus mõõdukate hindadega:

toiduaineid,
konserve,
maiustusi,
jõulupuu ehteid,
pudukaupu,
meester. pesu ja kaelasidemeid,
lõhnaõli, puudrit ja seepe,
jalanõusid j. n. e.

On ka müügil eriti ohvitserkonnale valmistatud vormi juures kantavad valged kraed.

SÕJAVÄE MAJANDUSÜHISUS

Tallinnas, Vene tän. nr. 5.

Kõnetr nr. 9-42.

Osakond Tartus, Jaani tän. nr. 6.